

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Diplomová práce

2015

Tomáš Doležal

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Tomáš Doležal

**Vývoj česko-lichtenštejnských vztahů
po roce 2000**

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Tomáš Doležal**

Vedoucí práce: **PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2016

Bibliografický záznam

DOLEŽAL, Tomáš. *Vývoj česko-lichtenštejnských vztahů po roce 2000*. Praha, 2016. 106 s. bez příloh Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D.

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na vývoj vztahů a vazeb mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem v letech 2000-2015. Česká republika a knížecí rodina mají dlouhou společnou historii, sahající do středověku. Lichtenštejnové na českém území budovali po několik století autonomní politickou sílu, která hrála svou roli nejen v regionální, ale i celoevropské politice. Vývoj v Čechách ve 20. století přerušil tuto kontinuitu a Lichtenštejnové během krátké doby přišli o veškerý majetek a natrvalo opustili Česko. Vlivem rychlé ztráty majetku došlo mezi Lichtenštejnem a českým státem ke vzniku dlouhodobého sporu o majetek. Ani vznik demokratické České republiky nepřinesl změnu. Teprve v roce 2009 byly obnoveny diplomatické styky, majetkové otázky však zůstávají nedořešenou kapitolou. Diplomová práce v úvodní části shrnuje historický vývoj do 20. století. Druhá část se zaměřuje na rovinu majetkoprávních sporů mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem v historickém kontextu. Třetí část práce se zabývá současným politickým a hospodářským systémem Lichtenštejnska. Specifika politického systému, odrážející se ve faktické moci vládnoucího knížete, mají svůj dopad i na vztahy s Českou republikou. Čtvrtá kapitola se věnuje vzájemné interakci na úrovni politické, ekonomické a kulturní po roce 2000. Práce potvrzuje tezi, že i v současnosti je hlavním determinantem vztahů existence majetkoprávních sporů. Důležitou roli při znovuoobnovení styků mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem pak sehrála osobní aktivita knížete a kulturní a společenské styky, která dává menší prostor pro akcentování sporných otázek.

Abstract

The master thesis concentrates on studying the relations between the Czech Republic and Liechtenstein from 2000 until 2015. The Czech Republic and the monarchy share a long common history, reaching all the way to the Middle Ages. The Liechtensteins constituted autonomous political power in the Czech lands for centuries and this power played a significant role not only on the regional but also on the continental level. Historical development in Czech territory in 20th century interrupted this continuous symbiosis, the Liechtensteins lost all their Czech property in a short period of time and decided to leave Czech land permanently. Due to the confiscation of property by the Czech state, long-lasting litigations between the two states were created. Even the establishment of the democratic Czech Republic did not bring any change. It was only in 2009 when diplomatic communication was re-established, but ownership issues of different properties remain a challenging issue of bilateral relations. The opening part of the thesis summarizes the historical development in 20th century. The second part analyses property disputes between the Czech Republic and Liechtenstein from the historical perspective. The third part concentrates on contemporary political and economic system of Liechtenstein. Specific features of this system, which is reflected in the effective power of the ruling prince, also influence the diplomatic relations with the Czech Republic. The fourth chapter assesses the mutual interaction on the political, economic and cultural level after 2000. The thesis confirms the hypothesis that even nowadays the main challenge to the bilateral relations is the existence of the property disputes. The personal activity of the prince of Liechtenstein played pivotal role in re-establishing relations between Czech Republic and Liechtenstein. It is also a cultural and civil society cooperation, which allows overshadowing sensitive issues of bilateral relations.

Klíčová slova

Lichtenštejnsko, Lichtenštejnové, restituce, majetkoprávní spor, navázání diplomatických styků, konfiskace, vyvlastnění

Keywords

Liechtenstein, Princely Family of Liechtenstein, restitution, property dispute, establishment of diplomatic relations, confiscation, expropriation

Rozsah práce: 145 200

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. 1. 2016

Tomáš Doležal

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval všem osobám, které mi byly různými způsoby nápomocny při psaní této diplomové práce. Především bych chtěl poděkovat své rodině za veškerou podporu v průběhu celého studia. Dík patří také mému vedoucímu diplomové práce, PhDr. Miroslavu Kunštátovi, Ph.D., za všechny rady a připomínky. Poděkování patří i všem mým přátelům, kteří mě v průběhu psaní práce podporovali.

Institut mezinárodních studií
Teze diplomové práce [doplňte formulář tezí podle zadání institutu]

Obsah

ÚVOD.....	11
TERITORIÁLNÍ A ČASOVÉ VYMEZENÍ TÉMATU	13
TEZE A TEORETICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE.....	14
ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY	17
<i>Prameny</i>	17
<i>Sekundární literatura</i>	19
1. PŮSOBNÍ LICHTENŠTEJNŮ NA ČESKÉM ÚZEMÍ.....	22
1.1. VÝVOJ DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY	22
1.2. LICHTENŠTEJNSKO A ČESKOSLOVENSKO V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ.....	27
1.3. ČESKOSLOVENSKO A LICHTENŠTEJNSKO PO ROCE 1945	30
1.4. VZÁJEMNÉ VZTAHY PO ROCE 1989 A V 90. LETECH	32
2. RESTITUČNÍ SPORY JAKO HLAVNÍ BOD PROBLEMATICKÝCH VZTAHŮ	34
2.1. VLASTNICTVÍ, VYVLASTNĚNÍ A KONFISKACE	34
2.2. VYVLASTNĚNÍ, KONFISKACE A ZÁBOR VE VZTAHU K LICHTENŠTEJNSKÉMU MAJETKU PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	36
2.3. VYVLASTNĚNÍ, KONFISKACE A ZÁBOR VE VZTAHU K LICHTENŠTEJNSKÉMU MAJETKU PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE.....	38
2.3.1. <i>Exkurz: Příklad „Velká vápenka“</i>	42
3. SOUČASNÉ LICHTENŠTEJNSKO – STÁTOPRÁVNÍ VÝVOJ A HOSPODÁŘSKÝ VÝVOJ ZEMĚ.....	47
3.1. LICHTENŠTEJNSKÉ HOSPODÁŘSTVÍ.....	47
3.2. KNÍŽECÍ MAJETEK A JEHO SPRÁVA V SOUČASNOSTI	53
3.3. STÁTOPRÁVNÍ USPOŘÁDÁNÍ LICHTENŠTEJNSKA	57
4. ČESKO-LICHTENŠTEJNSKÉ VZTAHY PO ROCE 2000.....	63
4.1. POLITICKÁ ÚROVEŇ VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ	63
4.1.1. <i>Česko-lichtenštejnská komise historiků</i>	68
4.2. HOSPODÁŘSKÁ ÚROVEŇ VZÁJEMNÝCH VZTAHŮ	73
4.3. KULTURNÍ A SPOLEČENSKÉ STYKY	78
ZÁVĚR	85
SUMMARY	88
SEZNAM ZKRATEK	90
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	91
1. PRAMENY	91
1.1. <i>Právní předpisy</i>	91
1.2. <i>Další dokumenty</i>	91
1.1. <i>Knižní publikace</i>	94
2. SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	98
2.1. <i>Informativní publikace veřejné správy</i>	98
2.2. <i>Novinové články, rozhlasové a televizní informace</i>	99
3. PUBLIKOVANÉ ROZHOVORY	102
4. INTERNETOVÉ STRÁNKY A INTERNETOVÉ PŘÍSPĚVKY	102
4.1. <i>Internetové zdroje a články veřejné správy a samosprávy</i>	102
4.2. <i>Další internetové odkazy a příspěvky</i>	103
SEZNAM PŘÍLOH.....	105
PŘÍLOHY	106

Úvod

Lichtenštejnsko a Česká republika jsou zeměmi, které spojuje dlouhá společná historie, protože kořeny Lichtenštejnů na českém území sahají hluboko do středověku. Společná historická zkušenost se váže zejména ke knížecímu domu, který v průběhu staletí na českém území vybudoval silnou hospodářskou a politickou základnu, s níž se mu podařilo dosáhnout významného mocenského postavení ve feudální Evropě. Lichtenštejnové byli jedním z nejvýznamnějších šlechtických rodů v Evropě a zůstávají jím dodnes.

Představitelé rodiny po staletí, díky nabytému bohatství, působili jako významní mecenáši kultury, architektury a umění, ale byli také důležitými evropskými politiky či válečníky. Právě díky Lichtenštejnům můžeme v dnešní době obdivovat na mnoha místech České republiky krásná architektonická díla, jakými jsou například areál zámků v Lednici a ve Valticích, který se pro svou jedinečnost dostal dokonce na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Význam rodiny Lichtenštejnů daleko přesahuje regionální úroveň, jelikož se knížecí rodině postupem času podařilo dosáhnout postavení nezávislého suveréna a vybudovat vlastní stát, který se v současné době řadí k ekonomicky nejvyspělejším na světě.¹

Mnohasetletá společná historická zkušenost s sebou však nepřinesla jen historické kulturní dědictví, kterému se lze obdivovat, ale rovněž mnohé problémy a spory, na jejichž řešení se čeká dodnes. Zejména 20. století ukázalo, že specifický česko-lichtenštejnský vztah, který se rozvíjel stovky let, není vztahem, na širších dějinách nezávislým.² Na vzájemné vztahy měli zásadní vliv obě světové války, stejně jako změny politických režimů, které se odehrály na území dnešní České republiky. Ve 20. století se tak výrazně zvýšila dynamika, se kterou byla ovlivňována interakce mezi Lichtenštejnem a Lichtenštejnskem jako státem a českými zeměmi.

¹ Peter Geiger et al., eds., *Liechtensteinisch-tschechische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart: Synthesebericht der Liechtensteinisch-Tschechischen Historikerkommission* (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2014), 171.

² *Ibid.*, 171.

Posledních sto let je nejzásadnější otázkou, která určuje dynamiku a vývoj vzájemných vztahů mezi českými zeměmi a Lichtenštejnskem, resp. samotnou knížecí rodinou, otázka změn vlastnictví knížecích držav. Lichtenštejnové, kteří od středověku konsekventně rozšiřovali svou majetkovou základnu za účelem zvýšení mocenského potenciálu, přišli v podstatě o veškerý svůj majetek v Čechách během několika desítek let. Tato skutečnost nutně velmi negativně ovlivnila vzájemné vztahy Lichtenštejnska s Českem. Problematika majetkoprávních vztahů zůstává dodnes pověstnou „červenou nití“, která má vliv na utváření vztahů knížectví i k současné České republice.

I přes setrvávající nevyřešené otázky však došlo v posledních letech k významnému posunu v interakci mezi oběma státy. Tato interakce pak vyvrcholila ve vzájemné znovunavázání diplomatických styků a postupné rozšiřování vzájemné spolupráce na politické, hospodářské, ale také kulturní úrovni.

Předkládaná práce navazuje na diplomovou práci Jany Pinterové, jež se zabývala společnými česko-lichtenštejnskými vztahy, a jejíž analýza byla ukončena právě rokem 2000, kdy práci publikovala.³ Následující práce by měla nabídnout shrnutí událostí a kroků, které vedly v posledních letech k výraznému posunu ve vztazích mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou. Pro všechny práce, zabývající se vztahem Lichtenštejnska a knížecí rodiny k českým zemím, je zcela zásadní nástin společné historie, kterou obě země prošly. Po historickém úvodu se práce věnuje třem hlavním kapitolám v následujícím pořadí: nevyřešeným restitučním otázkám, současnému Lichtenštejnsku a jeho hospodářství a politice a vzájemným vztahům ve vybraných oblastech.

Daná struktura byla zvolena s ohledem na skutečnost, že problematika majetkoprávních sporů je úzce spjata zejména se společnou historií, a proto by měla navazovat právě na úvodní přehledovou kapitolu. Další část práce představuje současné Lichtenštejnsko z pohledu hospodářského a z pohledu státoprávního uspořádání. I současné Lichtenštejnsko totiž zůstává velmi specifickým státem s velmi ojedinělým postavením knížecí rodiny a knížete jako suveréna. I pro lepší vnímání vztahů mezi

³ Jana Pinterová, „Knižectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou: od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem“ (diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, 2000).

Českou republikou a Lichtenštejnskem je třeba se podívat na to, jak je knížectví uspořádáno jako stát, resp. jaké mechanismy určují jeho fungování. To samé pak platí i pro knížete, jenž na jednu stranu vystupuje mnohdy jako soukromá osoba, bránící své obchodní zájmy, na druhou stranu je však suverénem státu, v němž hraje zcela zásadní roli. Lichtenštejnsko má velmi specifický způsob tvorby politiky, v němž figuruje jako silný hráč kníže. Pozice suveréna pak byla ještě významněji posílena ústavní reformou v roce 2003, a proto se práce věnuje v jedné části právě ústavním změnám, jež ve zkoumaném období v knížectví proběhly. Třetí část práce je pak věnována konkrétním událostem a formám spolupráce, v rámci nichž se odvíjí vzájemná interakce mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou.

Teritoriální a časové vymezení tématu

Práce se zaměřuje na vztahy České republiky a Lichtenštejnska. Primární teritoriálním vymezením se tak stává území těchto dvou států. Téma má ovšem širší teritoriální záběr, a to hlavně s ohledem na skutečnost, že obě země se integrovali do mezinárodních uskupení jako Organizace spojených národů, Evropský hospodářský prostor či Evropská unie. Širším teritoriím tématu se tak stává jednak oblast středoevropského regionu, v níž má vzájemný vztah České republiky a Lichtenštejnska své historické ukotvení. To se projevuje například na vtažení Spolkové republiky Německo do majetkového sporu o obraz „*Velká vápenka*“ v 90. letech 20. století. Dále je zde ale i přesah celoevropský. V tomto směru je možno poukázat například na pozice Lichtenštejnska v rámci jednání o přístupu České republiky k EHP po roce 2000, kdy byly do bilaterálního konfliktu vtaženy i jinak zcela nezainteresované státy.

Z názvu práce rovněž vyplývá časové vymezení tématu. Rok 2000, který byl zvolen jako počáteční mezník zkoumání, se váže k předchozí akademické práci Jany Pinterové, jak již bylo uvedeno výše. Vzájemná interakce mezi Českem a Lichtenštejnskem však probíhala kontinuálně stejně tak před jako i po tomto datu, a proto se jedná spíše o orientační vymezení. Věcně je totiž třeba rozebrat i významné historické události, jež dalece předcházely uvedenému časovému mezníku. Práce se pak také časově zabývá problémy, které jsou velmi aktuální a v současné chvíli nejsou ještě zcela uzavřeny. V takových případech, jakým je například spor o pozemky

v oblasti středních Čech práce shrnuje a analyzuje pouze dosavadní události a upozorňuje výslovně na skutečnost, že nedošlo k uzavření a vyřešení dané otázky.

Teze a teoretická východiska práce

Tato práce je založena na výchozí myšlence, že určujícím faktorem pro existenci normalizovaných vzájemných vztahů je vyřešení majetkoprávní otázky. Je třeba vzít v úvahu skutečnost, že majetek, jenž byl ve vlastnictví knížecí rodiny po celá staletí, byl ekonomickou základnou její moci. Když Lichtenštejnové o majetkovou základnu téměř přišli, byla negativně ovlivněna jejich mocenská základna. Ačkoliv se podařilo knížecí rodině ekonomickou stabilitu rodu v druhé polovině 20. století obnovit, zůstávala pro ně zcela zásadní snaha o znovunabytí ztraceného majetku. Tato snaha pak byla o to silnější, že Lichtenštejnové dlouhodobě usilují také o ekonomickou nezávislost na státu. Otázka existence vlastnictví, jeho restituce a jeho rozšiřování má tak na vztah Česka a Lichtenštejnska zásadní dopad. Práce rovněž vychází z domněnky, že určující roli vztahu Lichtenštejnska a České republiky hraje role knížete, a to jak na mezinárodním poli, tak v domácí politice. Proto je také nezbytné nahlédnout na vnitřní uspořádání knížectví. Poslední myšlenou, z níž práce vychází, je teze, že k oteplení vzájemných vztahů po roce 2000 došlo i z důvodu relativně široké kulturní spolupráce mezi knížecí rodinou jako soukromým subjektem a různými společenskými elitami v České republice, zejména na jižní Moravě, tj. v centru historické knížecí moci.

Téma práce zasahuje do řady vědních disciplín, jejichž přístupy musí být přiměřeně zohledněny. Vedle historické a právní analýzy (zde zejména z oblasti právní historie a mezinárodního práva veřejného i soukromého) jsou na místě i přístupy vědy o mezinárodních vztazích. Patří mezi ně z pohledu teorie mezinárodních vztahů s velkými limity i přístup Hanspetera Neuholda a Harald von Riekhoffa o nerovném vztahu dvou států.⁴ Autoři se podrobněji zabývali teorií asymetrických dyád, kterou aplikovaly na dva nerovné státy Německo a Rakousko a dále Spojené státy s Kanadu. V českém

⁴ Hanspeter Neuhold a Harald von Riekhoff, *Unequal Partners. A Comparative Analysis of Relations Between Austria and the Federal Republic of Germany and Between Canada and the United States* (Westview Press Boulder: San Francisco and Oxford, 1993).

prostředí se pak této teorii na příkladu České republiky a Německa věnoval Vladimír Handl.⁵

I případ České republiky a Lichtenštejnska naplňuje předpoklad existence nerovnosti obou subjektů. Česká republika je výrazně větší rozlohou i populací, ale podle ekonomických ukazatelů se naopak jeví jako silnější Lichtenštejnsko. Asymetrický vztah obou subjektů je možno sledovat na různých faktorech. Nabízí se tak již uvedené srovnání malého a velkého státu, bohatého a chudého státu či porovnání západního politického modelu s modelem postkomunistickým. Odlišností, která významně narušuje uvedené koncept v případě České republiky a Lichtenštejnska a je patrná bez dalšího zkoumání, je jazyková odlišnost. Ta není v případě Neuholda a von Riekhoffa vůbec brána v potaz, jelikož analyzují jazykově totožné státy.

Zásadní aspektem dyadického vztahu dvou subjektů je jejich mnohvrstevnost, která se projevuje na různých rovinách vzájemné interakce. Partneři totiž interagují různým způsobem v rovině politické, ekonomické či společenské. Asymetrie se projevuje ve dvou hlavních směrech. Prvním směr ukazuje míru nerovnosti na tom, do jaké míry jsou partneři schopni se vzájemně ovlivňovat. Druhý směr pak ukazuje, nakolik slabší partner orientuje svou politiku na silnějšího partnera.⁶ V dyadickém vztahu pak může docházet k situaci, kdy silnější stát slabšího partnera významně ovlivňuje, zatímco slabší partner se s ohledem na pocit slabšího postavení orientuje jen na akcentování problémů a nikoliv možností spolupráce.⁷ Při aplikaci výše uvedené teorie musí být zohledněno několik odchylek, s nimiž se nemuseli výše uvedení autoři vypořádávat. V první řadě se jedná o silnou historickou zátěž, která na vzájemný vztah působí. Další odchylkou je různost jazyka a dalším prvkem je například neexistence společné hranice a tím i možnost přímé přeshraniční interakce.

Ze struktury politického systému vyplývá, že vládnoucí kníže a další členové jeho rodiny zaujímají ve státě zcela výjimečné postavení, a to nejen jako reprezentanti státu v zahraničí. Vládnoucí kníže disponuje rozsáhlými faktickými exekutivními pravomocemi při řízení státu a specificky působí na tvorbu politiky. Zahraniční politiku

⁵ Vladimír Handl, „Česká republika a Německo: Jak se vnímají?“, in *Hledání českých národních zájmů. Vnitřní rozmanitost a vnější akceschopnost*, Petr Drulák et. al. (Praha: IIR, 2010), 152 – 173.

⁶ Neuhold a Riekhoff, „Unequal Partners. A Comparative Analysis of Relations Between Austria and the Federal Republic of Germany and Between Canada and the United States“, 3 – 26.

země potom formuje nejen jako suverén knížectví, ale rovněž jako soukromý magnát, který zatupuje své soukromé obchodní zájmy. Sama existence takového subjektu ve státě narušuje základní nastavení konceptu, které bylo aplikováno na případě Německa a Rakouska. Je nezpochybnitelné, že kníže v zahraničí často vystupuje jako soukromý subjekt, přesto mnohdy se skrytým zahraničně-politickým významem pro celou zemi. Není možné tvrdit, že častá přítomnost členů knížecí rodiny v České republice při různých kulturních příležitostech byla zcela bez politického dopadu. O opaku svědčí už jen skutečnost, že každá podobná návštěva byla reflektována v médiích.

Druhým faktorem, který umožňuje v důsledku aplikaci teorie jen kondicionálně, je historická zátěž v podobě sporu o majetek knížecí rodiny. Navazuje do jisté míry na předchozí, jelikož hlavní roli opět hraje knížecí rodina jako subjekt sporu. Knížectví se pak přidává jako samozřejmý ochránce zájmů svého občana, jenž nad to zastává funkci hlavy státu. Tento konkrétní konflikt se pak promítá nejen do bilaterálních, ale také multilaterálních vztahů. Ve smyslu konceptu asymetrických dyád bylo možné pozorovat, že Lichtenštejnsko a knížecí rodina v minulosti vyvíjely mezinárodní tlak na další státy, aby dosáhli vlastního cíle. Do bilaterálního sporu tak bylo vtaženo například Německo nebo některé evropské instituce. Snaha lichtenštejnské strany na mezinárodním poli se ukázala jako lichá, když byla Česká republika relativně bez průtahů integrována do evropských struktur. Na tom příkladu se ale zároveň ukazuje, že ve vztahu Lichtenštejnska a České republiky není možno jasně vymezit, který partner je silnější.

Dyádický vztah se však nepochybně ukazuje na mnohvrstevnosti bilaterální interakce a vývoji, směřujícímu k navázání diplomatických vztahů. Lichtenštejnsko se projevuje jako silnější partner nikoliv vůči centrální vládě, ale vůči regionálním reprezentantům. Byl navázán kontakt s Jihomoravským krajem ve formě pravidelných návštěv knížete či nejužší rodiny, při nichž docházelo k setkávání s reprezentací kraje. Knížecí rodina nikdy neopomněla akcentovat, že existují nevyřešené spory o majetek, což mělo i svou mediální odezvu. Skrze styk s Jihomoravským krajem se tak dařilo Lichtenštejnsku a Lichtenštejnům dostávat problematiku do českého povědomí.

⁷ Handl, „Česká republika a Německo: Jak se vnímají?“.

Bilaterální vztahy se pak odvíjejí i na ekonomické úrovni, například formou působení lichtenštejských bank na české trhu. S ohledem na způsob, jakým ty to banky v České republice působí, není možné blíže jejich reálný vliv na vztah obou států analyzovat. Je to ale při nejmenším další vrstva vztahů, v němž se může Lichtenštejnsko zdát jako relativně silnější partner s větším potenciálním vlivem.

Obecně je třeba konstatovat, že ani jeden ze států neorientuje svou zahraniční politiku na toho druhého a nevěnuje jí zásadní pozornost. Česká republika i Lichtenštejnsko mají dlouhodobě konstantní postoj, ovlivněný historickým kontextem, a nehodlá jej opouštět. Tato skutečnost opětovně narušuje koncept asymetrických dyád představený na příkladu Německa a Rakouska. Tento koncept by šel nepochybně mnohem adekvátněji aplikovat případě vztahu Lichtenštejnska se Švýcarskem. Zde je možné dojít k mnoha paralelám, jaké je možno spatřovat u Německa a Rakouska. V případě České republiky a Lichtenštejnska nemá ani jedna země rozhodující potenciál k tomu, aby prosadila svou pozici vůči straně druhé. Pozitivní či naopak negativní vývoj vzájemné interakce se pak vždy odvíjí toho, jak moc kladou důraz na řešení sporných bodů, které tvoří osu jejich vztahů.

S ohledem na dlouhý vývoj rodového práva v Lichtenštejnsku se potom ve vztahu k rodovým smlouvám, resp. zákonům je třeba využít i metod právního výkladu. V daném případě se nabízí historická výkladová metoda, která se zaměřuje při zkoumání normy rovněž na historický kontext.⁸ S pochopením této problematiky pak pomáhá i sekundární literatura jako například publikace Wilfrieda Marxera „*Das Hausgesetz des Fürstenhauses von Liechtenstein und dessen Verhältnis zur staatlichen Ordnung Liechtensteins*“.

Rozbor pramenů a literatury

Prameny

Z primárních zdrojů je čerpáno v kapitolách, které se zabývají současným Lichtenštejnskem a jeho politickým systémem a dále v částech práce, jež hovoří o styku Lichtenštejnska s českou politickou reprezentací. Při pochopení lichtenštejského

⁸ Aleš Gerloch, *Teorie práva* (Plzeň : Aleš Čeněk, 2009), 139n.

Jan Filip, *Ústavní právo České republiky 1. Základní pojmy a institut* (Brno: Masarykova univerzita, 2003), 307n.

politického systému bylo třeba vycházet z platné legislativy, přičemž jako hlavní zdroj informací je užito znění ústavy knížectví z roku 1921, a to v několika zněních. Na tento pramen pak navazuje tzv. rodový zákon z roku 1993, který je možno s limity chápat ve vztahu k ústavě jako právní předpis obdobného významu, ovšem pouze pro okruh knížecí rodiny. Pro analýzu obou dokumentů lze využít klasických výkladových východisek právní teorie. V daném případě připadá v úvahu především základní metoda výkladu jazykového a dále výklad teleologický, zaměřující se na smysl právní normy. Ve vztahu k pochopení politického systému Lichtenštejnska a jeho zvláštností se jako dobrý zdroj informací ukázaly i stenografické protokoly Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko. Z tohoto pramene je čerpáno v té části práce, která se zabývá reformou lichtenštejnské ústavy v roce 2003.

Jelikož práce na mnoha místech naráží na problematiku majetkoprávních sporů, které byly předmětem soudních řízení, a to nejen vnitrostátních, ale i mezinárodních, opírá se práce v těchto případech o prameny, související s těmito řízeními. Mezi takové prameny jsou řazena soudní podání a vyjádření, která strany sporu směrem k soudu činila. S ohledem na digitalizaci databází bylo možno tyto prameny využít v digitalizované podobě přímo od příslušných institucí. Práce pracuje s rozhodnutími soudů Spolkové republiky, České republiky, ale i Evropského soudu pro lidská práva či Mezinárodního soudního dvora.

Při sledování interakce mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem pak práce rovněž využívá jako zdroje znění memorand a prohlášení, která jednotlivé strany činily v průběhu zkoumaného období. Tyto prameny demonstrují konkrétní politickou pozici obou států v době jejich vzniku a stávají se tak důležitým zdrojem informací.

Primární prameny jsou také vhodným zdrojem informací při analýze hospodářství Lichtenštejnska, jímž se jedna z částí práce zabývá. Jedná se především o statistické údaje vládních institucí a organizací, publikované formou elektronických příruček. Dále se patří také rozpočtové zprávy, z nichž práce čerpá údaje, vztahující se zejména ke způsobu hospodaření knížecí rodiny. Rozpočtové zprávy poskytují kromě absolutních číselných údajů i informace o událostech, ke kterým mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem došlo. Jedná se mnohdy pouze o kusé informace, navazuje na ně však širší zdrojová základna sekundární.

Sekundární literatura

K tématu česko-lichtenštejnských vztahů existuje relativně široké množství publikací. Svým zaměřením se jedná především o práce historické, zkoumající vzájemné vazby především do poloviny 20. století. Je třeba také konstatovat, že tématu se věnuje omezený okruh autorů. V českém prostředí se tak jako autoři publikací o problematice Lichtenštejnů objevují především jména historiků Václava Horčičky, Jana Županiče, Tomáše Knoze či Ondřeje Horáka. Dalším významným autorem, který se zabývá otázkou česko-lichtenštejnských vztahů, je pak Pavel Juřík. Ze zahraničních autorů se pak tématu dlouhodoběji věnují Peter Geiger⁹, Roland Marxer či Susane Keller-Giger. Většina uvedených autorů se působila v letech 2010 až 2013 jako členové česko-lichtenštejnské komisi historiků.

Rozsahově se autoři omezují především na odborné příspěvky, které jsou publikovány v historických periodících. To je například případ Václava Horčičky, jenž se převážně zabývá tématem konfiskací majetku Lichtenštejnů po druhé světové válce. Jeho odborné příspěvky se objevují v různých historických časopisech, případně jsou součástí sborníků.¹⁰ Práce vychází mimo jiné právě z jeho příspěvků, ale také ze souborné publikace „*Lichtenštejnové v Československu*“, jež byla publikována v loňském roce. Jedná se o práci, která se nevěnuje výhradně tématu konfiskací po druhé světové válce, ale rovněž vývoji mezi léty 1918 a 1939. Širší kontext, zaměřený na právní analýzu problematiky pak ve svých pracích poskytuje Ondřej Horák, jenž vystudoval obor právo, a má tak k právně-historickému rozboru blíže. Ondřej Horák se tématem zabývá například ve svém titulu „*Liechtensteinové mezi konfiskací a*

⁹Peter Geiger, „Obraz českých zemí, Československa a České republiky v lichtenštejnských médiích“, *Časopis Matice moravské*, roč. 132, Suppl. 3 (2012), s. 203-228.

Peter Geiger, „Snahy o znovuzískání a záchranu knížecích statků v letech 1938-1945“, *Časopis Matice moravské*, roč. 132, Suppl. 6 (2013), s. 63-80.

Peter Geiger, „Z okraje do centra - Lichtenštejnské knížectví a knížecí rod Lichtenštejnů v dějinách tří staletí“, *Časopis Matice moravské*, roč. 132, Suppl. 4 (2013), s. 21-34.

¹⁰ Václav Horčička, „Konfiskace majetku knížat z Lichtenštejna v ČSR po druhé světové válce: pohled československých úřadů“, in *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století: der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Zdeněk Hazdra et. al., (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011), 281-286.

Václav Horčička, „Konfiskace majetku knížat von und zu Liechtenstein v Československu po druhé světové válce, 1945-1946“, in *Okupace, kolaborace, retribuice*, Ivo Pejčoch et. al., (Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2010), 166-180.

Václav Horčička, „Nástin problematiky působení rodu Lichtenštejnů v českých zemích v období druhé světové války“, *Časopis Matice moravské*, roč. 131, suppl. 3 (2012), 107-119.

vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, jež analyzuje širší právní kontext meziválečného i poválečného vývoje. S určitými revizemi a doplnění pak práce na téma konfiskace a vyvlastnění vycházejí i jako menší příspěvky. Dalším autorem, který publikoval monografie k tématu je Marek Vařeka. Jeho publikace jsou zaměřeny na dějiny rodu v českých zemích a mají charakter souhrnné historické analýzy. Práce pracuje s publikací *„Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmischen Krone“* či monografií *„Lichtenštejnsko“*. Monografie o Lichtenštejnech a jejich historii publikuje potom také Pavel Juřík. Jeho práce lze označit rovněž za přehledové. Pavel Juřík dosud vydal dvě publikace na lichtenštejnské téma, obě byly v práci využity. Jedná se o *„Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů“* a dále *„Liechtensteinové: historie a sídla knížecího rodu“*. Práce pracuje ale i s publikací knížete Hanse Adama II. *„Stát ve třetím tisíciletí“*. Je třeba konstatovat, že se nejedná o monografii odbornou, ale práci hlavního aktéra tématu. I přes to, že kniha má politický charakter, daný autorovým postavením, z ní lze čerpat informace, týkající se zkoumané problematiky.

Důležitým sekundárním zdrojem informací se ukázaly také sborníkové publikace a příspěvky Česko-lichtenštejnské komise historiků, které byly postupně vydávány v rozmezí let 2010 až 2014. Jedná se o výstupy výzkumu česko-lichtenštejnské historie, publikované ve formě sborníků. Na těchto sbornících se podílely vždy určití členové komise, přičemž rozsah prací se pohybuje zpravidla v rozmezí několika desítek stran. Zároveň jsou ve sbornících obsaženy i některé práce, které byly vytvořeny na základě grantu v rámci činnosti komise jejími nečleny. Jedná se o několik svazků, které se zabývají problematikou v různých oblastech. Kromě historických analýz vztahů mezi Lichtenštejnskem a českými zeměmi sborníky obsahují také například příspěvky s kunsthistorickou tematikou. Jednoznačně však dominuje problematika vyvlastnění a konfiskace, jimiž byly Lichtenštejnové v Česku postiženi. Na uvedené autory pak navazují i práce, které byly publikovány například formou diplomových či bakalářských prací a zabývají se rovněž tématem České republiky a Lichtenštejnska.

Samostatným a velmi rozsáhlým zdrojem práce jsou pak články a příspěvky, jež vycházely v průběhu zkoumaného období v běžných periodických a byly mnohdy publikovány rovněž elektronicky. Tyto příspěvky jsou krátké a informují vždy pouze o

konkrétní události bez uvedení kontextu, jak je u medií obvyklé. I přes to mají svoji výpovědní hodnotu. I krátká informace v novinovém deníku poukazuje na jistou zajímavost události, o níž je referováno. Denní tisk navíc často ve svých příspěvcích cituje výroky představitelů knížecí rodiny či české politické reprezentace, což přispívá k dotváření celkového obrazu o problematice česko-lichtenštejnských vztahů. Je třeba konstatovat, že články v běžných periodících se ale v případě jedné události často kopírují a informace jsou tak několika různými médii přinášena několikanásobně. Svůj význam mají běžné novinové články ale i v popularizaci tématu u veřejnosti, a proto by neměly být opomíjeny. Vzhledem k velkému množství publikovaných článků se práce snaží koncentrovat vždy jen na omezený počet vydavatelů, a to zejména v případě českých médií. Jedná se zpravidla o média, jejichž články nejsou publikovány pouze elektronickou formou, ale také v tištěné podobě. Lze jmenovat například Hospodářské noviny, Lidové noviny či v případě cizojazyčných periodik týdeník Der Spiegel. Věrohodnost informací uvedených v člancích se práce snaží ověřovat skrze informace, čerpané z primárních zdrojů. Postupováno je tak zejména v kapitole o aktuálních událostech v česko-lichtenštejnských vztazích, například v případě současného soudního sporu. Základní informace, uvedené v běžném tisku práce rozvíjí s použitím informací, získaných z veřejných seznamů nebo databází veřejných institucí, které je možno považovat bez dalšího za věrohodné.

1. Působení Lichtenštejnů na českém území

1.1. Vývoj do první světové války

K lepšímu pochopení komplikovanosti vztahů mezi oběma státy je třeba alespoň stručně zrekapitulovat působení rodu Lichtenštejnů na našem území. Kapitola nemá sama o sobě vytvářet hodnocení historického vývoje a působení rodu, ale poskytnout soudobým problémům, jež se ve vztazích mezi oběma zeměmi objevují, historické ukotvení. To může v mnoha směrech přispět k pochopení lichtenštejnských pozic v zahraniční politice vůči dalším státům, ale především také vůči České republice.

První zmínka o Lichtenštejnech¹¹ na českém území pochází z poloviny 13. století. Český král Přemysl Otakar II.¹² přenechal v roce 1249 jako svobodné panství Jindřichovi I. z Lichtenštejna jihomoravské panství Mikulov s dalšími statky, včetně části území Lednice.¹³ Nabyté panství bylo odměnou Jindřichovi z Lichtenštejna za pomoc Přemyslu Otakarovi při uznání vlády nad rakouskými državami. Mikulov a okolní statky na hranicích s Rakouskem se tak v této době staly střediskem lichtenštejnské moci a zůstaly jím až do 20. století. S ohledem na geografickou polohu lichtenštejnských držav na moravsko-rakouském pomezí byli Lichtenštejnové nuceni zaujímat ve středověku flexibilní politické postoje. Snaží se o udržení dobrých styků s vládnoucími dynastiemi Přemyslovců a Lucemburků na jedné straně a Habsburky na straně druhé.

Jejich diplomatické schopnosti přispěly k tomu, že příslušníci rodu zastávali důležité zemské funkce na obou stranách hranice a zároveň se dařilo rodině rozšiřovat rodové statky. Mimo jiné se Janovi I. z Lichtenštejna¹⁴ podařilo v devadesátých letech 14. století získat od vévody Albrechta III. Rakouského panství Valtice, které se později

¹¹ Poznámka: Lichtenštejnové jsou původem dolnorakouský rod, založený roku 1136 Hugem z Lichtenštejna. Původní rodové panství se nacházelo nedaleko Vídně, rodovým hradem, od něhož bylo odvozeno i jméno rodu, se nachází nedaleko rakouského Mödlingu.

„Vereinfachter Stammbaum: Überblick des fürstlichen Hauses Liechtenstein“, internetové stránky hradu Burg Liechtenstein, <http://www.burgliechtenstein.eu/de/stammbaum.php> (staženo 22. 12. 2015).

¹² Poznámka: V této době byl Přemysl Otakar II. Ještě pouze moravským markrabětem. Českým králem se stal až v roce 1253.

¹³ Milan Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 1. část“, *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, č. 4 (1995), 108.

¹⁴ Poznámka: Nelze zaměňovat s Janem I. knížetem z Lichtenštejna, vévodou opavským a krnovským (*1760 - †1836).

stalo rodovým sídlem tzv. valtické větve, jež jako jediná nevymřela.¹⁵ Výrazný zásah do rozvoje lichtenštejnských držav a rozšiřování jejich hospodářského a politického vlivu přineslo 15. a 16. století, které s sebou přineslo husitství a následně šíření reformace. Jelikož se lichtenštejnská panství nacházela na hraničním území, přičemž je třeba podotknout, že v relativní blízkosti se rovněž nacházela hranice uherská, dostávali se Lichtenštejnové pod střídavý tlak ze strany českých, rakouských, ale i uherských vládců.¹⁶

Naprostý obrat a rychlý mocenský vzestup přinesl Lichtenštejnům Karel I. z Lichtenštejna. Jeho sňatková politika přinesla rodu ještě před vypuknutím třicetileté války několik nových panství, opět zejména na území dnešního jihomoravského kraje. Na počátku 17. století působil Karel I. ve významných funkcích u císařského dvora a byl rovněž císařským věřitelem.¹⁷ Roku 1599 přestupuje rodový vládce Karel I. na katolickou víru.¹⁸ Ačkoliv nebyla náboženská konverze v raném novověku u šlechty ničím neobvyklým a byla často motivována politickou zřítností jednotlivých rodů, u Lichtenštejnů je, s ohledem na pozdější vývoj a roli Karla I. v potlačení stavovského povstání, přinejmenším zajímavá. Karlův politický talent se ukázal i roku 1606, kdy byla císařem potvrzena rodová smlouva o nedělitelnosti a nezczizitelnosti rodového majetku. Definitivním potvrzením významnosti Lichtenštejnů potom bylo povýšení Karla I. do dědičného stavu říšských knížat.¹⁹ Dalším významným rozšířením rodových držav bylo získání opavského knížectví jako léna v roce 1614. Na

¹⁵ Poznámka: K rozštěpení na tři větve došlo v roce 1504. Rod se rozdělil na linii mikulovskou, valtickou a rakouskou. Rakouská větev vymřela v roce 1548 a mikulovská potom v roce 1691. Za zmínku stojí, že samotné mikulovské panství přešlo již na konci 16. století do držení Ditrichštejnů.

Pavel Juřík, *Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů* (Praha: Libri, 2009), 39-41.

Marek Vařeka, *Lichtenštejnsko* (Praha: Libri ve spolupráci s Filozofickou fakultou Ostravské univerzity, Centrem pro hospodářské a sociální dějiny, pro.libri a Historickým spolkem Liechtenstein, 2010), 66-69.

¹⁶ Vařeka, „Lichtenštejnsko“, 55.

Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 1. část“, 110-112.

¹⁷ Juřík, „Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů“, 27 – 37.

¹⁸ Otto zu Stolberg-Wernigerode, *Neue deutsche Biographie Band 14* (Berlin : Duncker & Humblot, 1985), 515, [http://daten.digital-](http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0001/bsb00016332/images/index.html?id=00016332&groesser=&fip=eayaenyztqrs)

[sammlungen.de/~db/0001/bsb00016332/images/index.html?id=00016332&groesser=&fip=eayaenyztqrs](http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0001/bsb00016332/images/index.html?id=00016332&groesser=&fip=eayaenyztqrs) [eayaxdsydenqrsqrseaya&no=6&seite=532](http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0001/bsb00016332/images/index.html?id=00016332&groesser=&fip=eayaenyztqrs) (staženo 20. 9. 2015).

¹⁹ Poznámka: Lichteštejnové, kteří získali titul dědičných říšských knížat v roce 1608 dosáhli možnosti účastnit se říšského sněmu, což byla jedno z významných privilegií spojených s tímto titulem až v roce 1699, kdy koupili tzv. bezprostřední říšské území Schellenberg, součást dnešního Lichtenštejnska. Blíže k významu tohoto titulu.

Julius Flicker, *Vom Reichsfürstenstande* (Innsbruck: Verlag der Wagnerschen Buchhandlung, 1861), https://de.wikisource.org/wiki/Vom_Reichsf%C3%BCrstenstande (staženo 27. 12. 2015).

důležitost tohoto panství poukazuje i titulární označení, která nosí lichtenštejnská knížata dodnes.²⁰²¹

Samotnou kapitolu v dějinách rodu potom tvoří angažmá Karla I. z Lichtenštejna v českém stavovském povstání a v počáteční fázi třicetileté války. Jako přívrženec císaře se stal Karel I. po bitvě na Bílé Hoře komisařem Maximiliana Bavorského, jenž měl na starosti správu obsazených českých zemí. V lednu 1621 potom Karel I. získal od císaře titul místokrále království českého, což znamenalo politický vrchol nejen samotné hlavy rodu, ale i rodiny jako celku. Jeho nová funkce poskytovala Karlovi velmi rozsáhlé možnosti nabývání nového majetku, zejména prostřednictvím konfiskačního soudu, jehož byl předsedou.²² Karel rovněž předsedal soudnímu tribunálu, který soudil odbojné stavy a následně je účasten i popravě českých pánů na Staroměstském náměstí, která se konala 21. 6. 1621.

Karel I. z Lichtenštejna se následně jako královský místodržící a předseda konfiskačního soudu podílel i na realizaci tzv. císařského pardonu, který omilostňoval některé šlechtické rodiny, ovšem za cenu velkého výkupného. V roce 1622 se císařská pokladna opět potýkala s nedostatkem finančních prostředků, a proto císař Ferdinand II. přijal nabídku skupiny šlechticů na vytvoření tzv. mincovního konsorcia.²³ Účast Lichtenštejna v mincovním konsorciu, které mimo jiné vydávalo v rámci své pravomoci do oběhu podhodnocené stříbrné mince, vedlo k tomu, že rodina nabyla rozsáhlé majetky, původně zkonfiskované jiným šlechticům. Všichni účastníci konsorcia významně rozmnožili za dobu jeho existence své bohatství a výhodnými vzájemnými

²⁰ Poznámka: Podle článku 2 odst. 1 rodového zákona nosí vládnoucí kníže titul knížete z Lichtenštejna, vévody opavského a krnovského, etc...

²¹ Juřík, „Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů“, 27 – 37.

²² Vařeka, „Lichtenštejnsko“, 67-68.

Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 1. část“, 112-113.

²³ Poznámka: Mincovní konsorcium bylo de facto právnickou osobou, na níž byli jako spolupodílníci účastni právě Karel I. z Lichtenštejna, František z Dietrichštejna, Albrecht z Valdštejna, Pavel Michna z Vacínova, nizozemský obchodník Jan de Witte či židovský bankéř Jakub Baševi. Konsorcium získalo oprávnění finanční reformy v českém království a zároveň nabylo oprávnění kontrolovat ražbu nových mincí. Ačkoliv začalo toto konsorcium působit v roce 1622 a svou činnost ukončilo již v roce 1623, přivedlo svým hospodařením království na pokraj ekonomického kolapsu. Hodnota stříbrných mincí poklesla o 80 %. Později byla ze zpronevěřené částky vymožena sotva desetina, přičemž žádný z účastníků mincovního konsorcia nebyl nijak trestně stíhán.

Pavel Juřík, *Lichtensteinové: historie a sídla knížecího rodu* (Praha: Libri, 2015), 41.

Josef Veselý, „430. schůzka: Zlodějna v národním měřítku“, *ČRo Dvojka*, 23. září. 2003,

http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha_zprava/430-schuzka-zlodejna-v-narodnim-meritku--228109 (staženo 28. 12. 2015).

Juřík, „Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů“, 35 -40.

obchody a přepravech se jim podařilo velmi levně získat rozsáhlé nemovité majetky. Původní půjčka císaři ve výši šesti milionů zlatých, za něž byla konsorciu udělena všechna výše uvedená privilegia, se tak jeho podílníkům několikanásobně vrátila.²⁴ Je tedy nesporné, že osoba Karla I. z Lichtenštejna hrála v dějinách rodu nezastupitelnou roli a je také možné dovodit, že právě jeho působení v českých zemích po potlačení stavovského povstání mělo velký dopad i na pozdější hodnocení rodu českými elitami, především na počátku 20. století. Jeho role je hodnocena jako fatální a výrazný mocenský vzestup Lichtenštejnů v pobělohorské době, o který se zasloužil, mohl být později jedním z důvodů, proč bylo na celý rod nahlíženo prizmatem nepřátel.²⁵

Morava zůstala hlavním lichtenštejnským dominiem i v průběhu následujících století. Na tuto skutečnost poukazuje i to, že Maximilian z Lichtenštejna nechal na rodovém panství u Vranova na Brněnsku vystavět rodinnou hrobku, kde byl jako první pohřben v roce 1627 jeho bratr Karel. Do této hrobky pak byli členové rodu pohřbíváni až do 20. století, tedy i po vzniku Lichtenštejnska jako samostatného státu. Posledním knížetem, pohřbeným v této hrobce, je František I. z Lichtenštejna.²⁶ Existence hrobky na území Moravy a její aktivní využívání knížecí rodinou od jejího založení až do ztráty všech majetků na území Československa svědčí o tom, že Lichtenštejnové měli ke svému rodovému majetku velmi úzký vztah.

Ačkoliv již od roku 1608 užívali lichtenštejnští vládci titul říšských knížat, podařilo se jim dosáhnout místa v říšském sněmu až nabytím panství Schellenberg v roce 1699 a následně ještě nabytím panství Vaduz 1712. Tohoto úspěchu dosáhl tehdy vládnoucí kníže Jan Adam I. z Lichtenštejna. V roce 1719 se potom Antonínu Floriánovi podařilo dosáhnout povýšení obou výše zmíněných držav na říšské knížectví Lichtenštejnsko.²⁷

²⁴ Ibid., 35-40.

²⁵ Petr Kolář, Ivo Šlosarčík a Václav Ledvinka, rozhovor vedl Ivan Hofman, *Radioforum*, ČRo Radiožurnál, 16. října 2003, http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/zprava/lichtenstejnsko-a-evropsky-hospodarsky-prostor--90874 (staženo 9. 10. 2015).

²⁶ Barbora Lukšová, „Lichtenštejnové nechají za miliony opravit hrobku ve Vranově u Brna“, *idnes.cz*, 18. května 2010 http://brno.idnes.cz/lichtenstejnové-nechají-za-miliony-opravit-hrobku-ve-vranově-u-brna-1gh-/brno-zpravy.aspx?c=A100517_210949_brno-zpravy_aja (staženo 28. 12. 2015).

Juřík, „Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů“, 271-273.

²⁷ Otto zu Stolberg-Wernigerode, „Neue deutsche Biographie Band 14“, 518. Vařeka, „Lichtenštejnsko“, 50-55, 68-73.

Lichtenštejnové se v habsburské monarchii řadili již od doby třicetileté války k nejbohatším rodům a zastávali nejvyšší funkce u císařského dvora. Příslušníci rodu byli často vyznamenáváni nejvyšším císařským řádem, Řádem zlatého rouna. Zároveň také vynikali někteří členové rodiny jako výborní válečníci a reformátoři císařské armády.²⁸ Knížecí rodina se již od dob Karla I. z Lichtenštejna zaměřovala kromě udržení nemovitého bohatství také na rozšiřování uměleckých sbírek a podporu umění obecně. Většina příslušníků rodiny platila za mecenáše umění a významné sběratele. Sběratelská činnost Lichtenštejnů je dodnes dobře patrná z rozsáhlých uměleckých sbírek, které je možno obdivovat například v lichtenštejnských palácích ve Vídni. Právě umělecké dílo a jeho hodnota stálo za jedním z konfliktů mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem na počátku 90. let.

S lichtenštejnskými državami na Moravě, ale i v podhůří Alp souvisí také vývoj rodových zákonů, tj. dokumentů, které měli zajistit nedělitelnost, dědičnost, nezczizitelnost či jiné majetkoprávní aspekty, související s celým knížecím majetkem. Počátky rodových zákonů můžeme hledat již v 17. století u Karla I.²⁹ Zásadnější význam pro dané téma mají ovšem až smlouvy pozdější, z 19. století. Rozpadem Svaté říše římské národa německého totiž dochází k transformaci knížectví na nezávislý stát, ačkoliv bylo v té době Lichtenštejnsko pevně spojeno s napoleonskou Francií skrze Rýnský spolek.³⁰ Po vzniku de facto nezávislého Lichtenštejnska se začala projevovat rodová dichotomie, spočívající ve skutečnosti, že nezávislý panovník samostatného státu byl vlastníkem rozsáhlých statků ve státě jiném, a který nad to určoval na základě vlastních zákonů, jakým způsobem může být s tímto majetkem nakládáno.

Když byla v roce 1842 schválena nová rodinná smlouva, řešící rodové právo, bylo třeba zajistit, aby mohla být bez dalšího uplatňována i na území Rakouského císařství. Tento krok se knížecí rodině podařil roku 1893, když byla rodinná smlouva

²⁸ Poznámka: Lze jmenovat například Josefa Václava z Lichtenštejna, který byl hlavou rodu ve třech různých obdobích a proslul jako císařský polní maršál a generalissimus v Uhrách. Rovněž Jan I. z Lichtenštejna byl polním maršálem a bojoval například v bitvě u Slavkova v roce 1805, která se odehrávala bezprostředně na lichtenštejnských rodových panstvích. Zároveň se podílel na reformách císařské armády v době napoleonských válek.
Otto zu Stolberg-Wernigerode, „Neue deutsche Biographie Band 14“, 518-520.

²⁹ Wilfried Marxer, *Das Hausgesetz des Fürstenhauses von Liechtenstein und dessen Verhältnis zur staatlichen Ordnung Liechtensteins* (Bendern: Liechtenstein-Institut, 2003), 6, http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LIB_017.pdf

(staženo 28. 12. 2015).

³⁰ Ibid., 8.

zákonem recipována do rakouského práva. Na tomto příkladu, ale i na mnoha dalších, lze velmi dobře pozorovat, jak nezávislé Lichtenštejnsko v 19. století prorůstalo s Rakouskem v jeden administrativně-správní celek. Lichtenštejnsko v průběhu 19. století uzavřelo s Rakouskem postupně celní unii nebo se dohodlo na společném mezinárodním zastoupení Rakouskem. Naprosto zásadní význam pro existenci Lichtenštejnska mělo to, že jako stát recipovalo všechny rakouské normy a aktivně využívalo císařský soudní aparát.³¹ Ačkoliv si v této době Lichtenštejnsko vybuodovalo silnou faktickou závislost na Rakousku, jako suverénní stát nikdy nevstoupilo do první světové války, což vztahy s Rakouskem výrazně ochladilo. Knížectví tak bylo nuceno i přes úzké vazby změnit svou orientaci a začít se přibližovat Švýcarsku, svému druhému německy mluvícímu sousedovi. Utužování vazeb se Švýcarskem potom probíhalo během celého 20. století.³²

1.2. Lichtenštejnsko a Československo v meziválečném období

Na rozpad Rakousko-Uherska reagovalo Lichtenštejnsko vyhlášením nové ústavy a okamžitými kroky, směřujícími zemi ke Švýcarsku. Tento proces byl dokončen v polovině 20. let, když Lichtenštejnsko po vzoru své předchozí praxe uzavřelo několik dohod se Švýcarskem, jež mimo jiné zajišťovaly knížectví ochranu ve věcech obrany a naplňovaly celní unii. Současně s řešením problémů, vzniklých ve vztahu k území nezávislého knížectví, byli Lichtenštejnové rovněž vystaveni problémům spojeným s rozsáhlým vlastnictvím půdy v nově vzniklém Československu.

Knížecí rodina vlastnila v roce 1918 zhruba 170 000 ha půdy³³, což činilo z Lichtenštejnů jedny z největších pozemkových magnátů a hodnota majetku byla odhadnuta na zhruba 10 miliard československých korun.³⁴ Knížectví mělo s ohledem

³¹ Milan Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 2. část“, *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, č. 5 (1995), 100-101.

Horák, Ondřej, *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století* (Praha: Libri, 2010), 121.

³² David Beattie, *Liechtenstein: a moder history* (Triesen: van Eck, c2004).

³³ Poznámka: Údaje se liší a různé zdroje uvádí různé výměry. Juřík například konstatuje 160 000 hektarů.

Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 2. část“, 102.

Juřík, „Liechtensteinové: historie a sídla knížecího rodu“, 133.

³⁴ Horák, „Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 116.

Juřík, „Liechtensteinové: historie a sídla knížecího rodu“, 133.

na své hospodářské a ekonomické zájmy velkou snahu o navázání diplomatických vztahů s nově vzniklou republikou. Poválečné Československo bylo ovšem naladěno velmi republikánsky a nedal se tak předpokládat vstřícný postoj vládních představitelů. Lichtenštejnsko se aktivně snažilo o navázání diplomacie, když sám kníže přijel 10. 10. 1919 do Prahy a vedl jednání s Eduardem Benešem či dalšími vládními představiteli. Agresivní a protiaristokratický postoj českých politických představitelů v poválečném období dokazují i projevy, které byly politiky činěny na půdě Národního shromáždění.³⁵ Je logické, že se tyto nálady zaměřovaly právě proti Lichtenštejnům, neboť jejich nemovitý majetek byl enormní a stávali se tak spolu se Schwarzenbergy velmi častým terčem politických poznámek. V politických projevech se objevovaly reminiscence na pobělohorské konfiskace a způsob nabytí majetku za vlády knížete Karla I.

Negativistické zaměření Československa vůči Lichtenštejnsku se neprojevovalo pouze uvnitř republiky, ale mělo i svůj rozměr mezinárodní. S ohledem na skutečnost, že Lichtenštejnsko se nechalo, byť zpočátku neformálně, zastupovat v zahraničních věcech Švýcarskem, blokovalo na počátku 20. let Československo žádosti knížectví o vstup do Společnosti národů. Hlavním argumentem, který z československé strany zazníval, byl nedostatek legitimacy a chybějící mezinárodně-právní subjektivita Lichtenštejnska. Je pouze spekulací, zda Československo formulovalo tento postoj s ohledem na probíhající pozemkovou reformu či nikoliv.

Nemovitý majetek knížecí rodiny byl i předmětem politických diskuzí. Vzhledem k jeho rozsahu se dal předpokládat významný zásah do vlastnických práv, který s účinností zákona č. 215/1919 Sb., o zabránění velkého majetku pozemkového, skutečně nastal. Pozemková reforma znamenala pro Lichtenštejny ztrátu asi 60% půdy. Jednoznačné číselné určení majetkových ztrát je ovšem velmi komplikované.³⁶ Argumenty, vedoucí k obhajobě lichtenštejnského majetku a jeho nedělitelnosti uvedl i Jaromír Sedláček, který ve svém rozboru mimo jiné poukazoval na skutečnost, že jako suverénní hlava, má lichtenštejnský kníže jako hlavní vlastník nemovitostí v Československu, právo požívat privilegia, spojená s mezinárodní statusem hlavy státu.

³⁵ Poznámka: Uvedeno u Horáka v poznámce č. 360.

Horák, „Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“.

³⁶ Ibid., 126.

Probíhající pozemkovou reformu, jež pro knížecí rodinu znamenala obrovské majetkové ztráty, se snažili zastavit právní cestou.

V této věci Lichtenštejnové použili zákon č. 11/1918 Sb.³⁷, který dle jejich názoru zajišťoval recepci rodové smlouvy z roku 1852, ve znění z roku 1893, do československého práva. Lichtenštejnové opírali svůj nárok na vynětí z působnosti tzv. záborového zákona o účinnost rodové smlouvy v československém právním pořádku v síle zákona. V případě, přijetí této argumentace by nemohlo dojít k záboru a dělení nemovitého majetku knížecí rodiny, jelikož jak už bylo řečeno výše, smlouva zajišťovala nedělitelnost půdy. Knížecí rodina se snažila prosadit svou právní argumentaci i soudní cestou. Nejvyšší soud však nakonec došel k názoru, že k recepci výše uvedené smlouvy nedošlo a pozemková reforma se tak na lichtenštejnský rodový majetek vztahuje.³⁸ Argumentace Nejvyššího soudu byla následně popřena rozhodnutími soudu po druhé světové válce.³⁹ Tato situace ukazuje na vnitřní rozpornost české pozice k lichtenštejnskému problému, která se vyvíjela v průběhu 20. století. Z výše uvedeného je patrné, že český postoj k otázkám lichtenštejnského majetku nebyl po celou dobu trvání problému konstantní.

Odmítavý postoj československé politické reprezentace a dopad pozemkové reformy na rodový majetek měly za následek dlouhodobé zmrazení vzájemných vztahů a jejich nerozvíjení. K navázání diplomatických styků došlo potom až v půlce roku 1938, tedy necelý rok před konečným obsazením Československa Německem. K opětovnému přerušení diplomatických kontaktů pak došlo 15. 3. 1939, když bylo Československo obsazeno Wehrmachtem a vznikl Protektorát Čechy a Morava. Pro

³⁷ Poznámka: Zákon č. 11/1918 Sb., tzv. recepční norma, byl prvním zákonem samostatného Československa. Čl. 2 obsahoval tzv. recepční normu: „Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“ Tato recepční norma zajišťovala plynulé fungování nového státu na základě přijetí stávajících norem rakousko-uherských do nově vznikajícího československého právního řádu. Jednalo se o opatření dočasného charakteru, jelikož císařské právní normy byly postupně nahrazovány novými zákony republikovými. V případě, že k tomu ovšem nedošlo, zůstaly říšské normy v platnosti. Na základě čl. 2 byla tak do československého práva recipována i lichtenštejnská rodová smlouva z roku 1852, která byla součástí rakousko-uherského právního řádu do roku 1918. Blíže k recepční normě například JUDr. Karel Malý.

Karel Malý, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* (Praha: Leges, 2010).

³⁸ Poznámka: Jednalo se o rozsudek z 3. 2. 1928 č. R. II 28/28 a rozsudek z 23. 5. 1929 č. R II 152/29. Horák, „Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 131-133.

³⁹ Poznámka: Jednalo se například o rozhodnutí Správního soudu ze dne 10. prosince 1948, č. 220/46-4 nebo rozhodnutí Správního soudu ze dne 21. listopadu 1951, č. 138/46-5.

poválečný stav a hodnocení celkového vývoje vzájemných vztahů není bez zajímavosti, že Lichtenštejnsko na rozdíl od Švýcarska nikdy neuznalo existenci Protektorátu a setrvalo de iure v diplomatickém styku s Československou republikou.

1.3. Československo a Lichtenštejnsko po roce 1945

Ve druhé světové válce zachovalo Lichtenštejnsko neutralitu stejně jako jeho švýcarský partner. Knížecí rodina samozřejmě během války pokračovala ve správě rodového majetku a ke konci války se rovněž začaly rozvíjet debaty o tom, jakým způsobem uspořádat poválečné vztahy. Lichtenštejnové chtěli navázat na právní stav z roku 1938. Jejich názor byl takový, že neuznáním Protektorátu Čechy a Morava zůstaly navázány diplomatické styky s Československem, které byly okupací v březnu 1939 fakticky přerušeny. Vzájemné vazby tak z pohledu knížectví nikdy nepřestaly existovat, na rozdíl například od Švýcarska, které po dobu existence Protektorátu tento oficiálně uznalo, a ze strany obnoveného Československa tak muselo dojít ke znovunavázání diplomatických styků. Lichtenštejnské protesty, podané prostřednictvím Švýcarska nebyly reflektovány a styky tak zůstaly vinou Československa neobnoveny. Není jasné, jaká byla motivace pro takový přístup. Lze se domnívat, že motivem tohoto jednání byla určitá snaha dosáhnout na zbývající rodový majetek, jenž zůstal i po okleštění pozemkovou reformou velmi rozsáhlý.

V souvislosti s rodovým majetkem museli Lichtenštejnové čelit také problémům, souvisejícím s Benešovými dekrety a otázkami německé národnosti. Na knížecí majetek, byly vztaženy některé dekrety prezidenta republiky. Jednalo se zejména o Dekret č. 5/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nsvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů a dále Dekret č. 12/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.⁴⁰

Lichtenštejnové se snažili o zabránění konfiskace právními prostředky a podávali k postupu poválečných československých orgánů výhrady. Základním

⁴⁰ Poznámka: K Benešovým dekretům obecně existuje řada publikací. Právní publikace na toto téma jsou například Jan Kuklík, *Mýty a realita tzv. Benešových dekretů* (Praha: Linde 2002).

argumentem, jež knížecí rodina využívala, byla lichtenštejnská válečná neutralita a svébytnost Lichtenštejnska v rámci německy mluvícího prostoru. Knižecí rodina poukazovala na to, že užívání německého jazyka není samo o sobě znakem německé národnosti. Neutralita Lichtenštejnska v době války zamezovala knížecí rodině v boji za obnovení Československa, ale implikovala rovněž nemožnost kolaborace s nacistickým Německem. Lichtenštejnská strana rovněž argumentovala skutečností, že zabavovaný majetek je majetkem cizího státu a konfiskace by tak odporovala mezinárodnímu právu.⁴¹ Poslední argument je však třeba hodnotit s rezervou, protože rodový majetek nebyl v dané době vlastnictvím státu, nýbrž byl vlastněn vždy někým z rodu. V drtivé většině se jednalo o majetek, jehož vlastníkem byl přímo panující kníže.

Přes to ani československá strana neměla v otázce zabavení majetku zcela jasno. Kromě jasných zastánců konfiskace se objevovaly rovněž hlasy, které oprávněnost zabavení a aplikaci Benešových dekretů relativizovaly. Ministerstvo zahraničí si totiž bylo vědomo možných mezinárodněprávních důsledků celého sporu, a proto apelovalo na opatrnost.⁴²

Ve věci zabavení knížecího majetku byly vedeny v období těsně po druhé světové válce dva spory. První byl veden na majetek otce panujícího knížete, Aloise z Lichtenštejna,⁴³ a druhý na zbytek rodového majetku. Správní soud nakonec rozhodl v obou případech v neprospěch knížecí rodiny.⁴⁴ Jakkoliv bylo toto rozhodnutí vzhledem k politickým změnám v Československu očekávatelné, je třeba upozornit na jednu zásadní skutečnost. Soud ve svém rozhodnutí popřel původní právní základ omezení vlastnického práva Lichtenštejnů na základě pozemkové reformy a dokonce uznal platnost recepce rodové smlouvy ve znění z roku 1893 do československého právního řádu. Oprávněnost zabavení majetku ovšem následně postavil na potvrzení

Václav Pavlíček et al., *Benešovy dekrety: sborník textů* (Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002).

⁴¹ Poznámka: Argumenty knížecí rodiny shrnul bodově JUDr. Mrázek ve svém článku k problematice soudního sporu o „Velkou vápenku“.

Josef Mrázek, „Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR“, *Právní rádce*, <http://pravniciradce.ihned.cz/c1-10286100-obraz-velka-vapenka-a-majetkopravni-naroky-lichtenstejnu-vuci-cr> (staženo 12. 2. 2015).

⁴² Václav Horčíčka, *Lichtenštejnové v Československu* (Praha: Agentura Pankrác, 2014), 68-69.

⁴³ Poznámka: Princ Alois z Lichtenštejna se sám nikdy neujal vlády, ale byl otcem knížete Františka Josefa II., který nastoupil na trůn v roce 1938.

Stížnost ve věci konfiskace majetku byla zamítnuta rozhodnutím Správního soudu ze dne 10. prosince 1948, č. 220/46-4.

⁴⁴ Poznámka: Jednalo se o rozhodnutí Správního soudu ze dne 21. listopadu 1951, č. 138/46-5.

názoru, že knížecí rodina je německé národnosti a aplikace Benešových dekretů tak byla zcela v souladu s právním řádem. Rozhodnutí soudu tedy definitivně potvrdilo oprávněnost konfiskace a Lichtenštejnové byli připraveni o zbývající rodový majetek, který na území Československa spravovali.

1.4. Vzájemné vztahy po roce 1989 a v 90. letech

Po dobu existence socialistického Československa neexistovaly mezi oběma zeměmi prakticky žádné vazby. Jedinou výjimku tvoří podpis „*Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě*“, který byl podepsán v Helsinkách v roce 1975.⁴⁵ Události roku 1989 přinesly možnost znovuotevření otázek, souvisejících se zabaveným majetkem a příležitost k jeho navrácení. Lichtenštejnská strana tak automaticky vstoupila do diplomatických jednání s požadavkem řešení sporných majetkoprávních vztahů.⁴⁶

Vzhledem k eminentnímu majetkovému zájmu knížecí rodiny byla od počátku 90. let iniciativa v lichtenštejnské rukou. K prvnímu kontaktu došlo v říjnu roku 1990 na půdě OSN, kde se sešel tehdejší ministerský předseda knížectví Hans Brunhart s ministrem zahraničních věcí Československa Jiřím Dienstbierem. V následujících letech se potom konala různá politická jednání, která byla ovšem poznamenána zcela odlišným přístupem, s nímž obě strany do jednání vstupovaly. Zatímco lichtenštejnská strana podmiňovala pokračování v jednáních a rozvoj vzájemných vztahů československými zárukami, že se bude vážně zabývat otázkou restitucí, Československo takový podmínečný přístup odmítalo a trvalo na rozvoji vztahů bez stanovení podmínek. Československo zároveň odmítlo návrh na řešení sporných otázek u nezávislé soudní instituce. Touto institucí měl být Mezinárodní soudní dvůr. Vzhledem k československému odmítnutí předložení sporu k soudnímu dvoru nebyly splněny podmínky pro založení příslušnosti soudu k projednání celé věci.⁴⁷

⁴⁵ Poznámka: Obě země se uznaly ve svých hranicích, čímž došlo z faktického hlediska k vzájemnému uznání existence obou státních celků. Na vzájemné vztahy však tento akt neměl žádný dopad. Nad to je třeba poznamenat, že podpisy byly připojeny pod závěrečný akt mezinárodní konference, tj. pod multilaterální dokument.

⁴⁶ Poznámka: Otázka narovnání majetkoprávních vztahů se netýkala pouze samotné knížecí rodiny, ale i několika desítek dalších občanů, kterým byl majetek na základě Benešových dekretů odebrán.

⁴⁷ Poznámka: Mezinárodní soudní dvůr zakládá svou jurisdikci následujícími způsoby. První možností je tzv. kompromis, kdy účastníci statutu zakládají příslušnost Dvora pro právní spor obvykle dohodou o předložení konkrétního sporu v jeho rozhodnutí. Druhou možností je uzavření bilaterální smlouvy, v níž je obsažena doložka o obligatorní jurisdikci Mezinárodního soudního dvora pro případ řešení sporů. Další

Lichtenštejsko s ohledem na odmítavý postoj Československa v otázkách restitučních sporů, které budou blíže rozebrány v samostatné kapitole, přesunulo spor na úroveň mezinárodního společenství. Kníže Hans Adam II., intronizovaný v roce 1989 začal uplatňovat blokační strategii při jednáních Československa o vstupu do mezinárodních organizací, jejichž členem bylo i knížectví. Stalo se tak například při jednáních o vstupu do Rady Evropy. Ačkoliv v obou případech došlo v konečném důsledku k přístupu Československa, přitáhl lichtenštejský postoj při nejmenším pozornost. Na konci roku 1992 došlo k poslední oficiální návštěvě tehdejšího českého ministra Jindřicha Kabáta v Lichtenštejnsku.⁴⁸ Stejný postup byl knížectvím uplatňován i po roce 1993, když o vstup do zmiňovaných organizací usilovala nově vzniklá Česká republika.

K neformálním setkáním, a tedy k politicky nezávazným jednáním došlo ještě v průběhu následujících let, když se kníže Hans Adam II. setkal na mezinárodním fóru v Alpbachu nejdříve s prezidentem Václavem Havlem a následně jednal neoficiálně i s tehdejším premiérem Václavem Klausem.⁴⁹ V 90. letech navíc zhoršoval vyjednávání mezi oběma zeměmi probíhající spor o obraz „*Velká vápenka*“, který byl roku 1991 Československem zapůjčen na výstavu do Kolína nad Rýnem. Následně pak lichtenštejská strana vyvolala soudní spor o vydání tohoto obrazu jako lichtenštejského majetku. Celému sporu bude věnována část kapitoly, týkající se restitučních sporů, a proto je na tomto místě uveden jen pro dokreslení politického klimatu. Vzájemné vztahy mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem tak v průběhu 90. let zůstaly zmrazené a k významnému prolomení bariér došlo až v roce 2009, navázáním diplomatických vztahů. Tomuto kroku ovšem předcházela ještě relativně složitý vývoj, který bude popsán v samostatné kapitole práce.

možností je potom určení příslušnosti tzv. jednostranným opčním prohlášením. Taková prohlášení jsou závazná za podmínky reciprocity, tj. vůči těm státům, které učinily stejná prohlášení. Poslední možností je potom konkludentní souhlas s příslušností Mezinárodního soudního dvora při řešení sporných otázek. Čestmír Čepelka a Pavel Šturma, *Mezinárodní právo veřejné* (Praha: C.H. Beck, 2008), 559.

⁴⁸ Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 2. část“, 110.

⁴⁹ Beattie, „Liechtenstein: a modern history“, 360-361.

2. Restituční spory jako hlavní bod problematických vztahů

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, otázka restitučních sporů a jejich definitivní vyřešení tvořila dlouhou dobu hlavní překážku v oživení vztahů mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou. Důvody, proč vlastnit majetek jsou ze socio-ekonomického hlediska velmi rozmanité. V obecné rovině je nepochybně snahou každého vlastníka dosáhnout co největšího možného vlastnictví. Rozsáhlé vlastnictví, zejména pozemkové, garantuje vlastníkově ekonomickou stabilitu v čase a mnohdy ovlivňuje také jeho společenské postavení a postavení mocenské. Je tak zcela logické, že každý vlastník usiluje o udržení nabytého majetku a své chování přizpůsobuje tomu, aby o své vlastnictví nepřišel. Ne jinak tomu je v případě Lichtenštejnů, kteří svůj mocenský a ekonomický potenciál v dějinách vždy opírali o rozsáhlé pozemkové vlastnictví, ale i o vlastnictví věcí movitých. Pro řešení otázky restitucí a jejich oprávněnosti je třeba se nejdříve podívat na pojmy, které s touto problematikou souvisejí. Jedná se zejména o pojem vlastnické právo a pojem vyvlastnění.

2.1. Vlastnictví, vyvlastnění a konfiskace

Vlastnictví je v právní teorii chápáno jako absolutní právo, které je neomezené a vztahuje se k určité věci. Zcela specifickým druhem vlastnictví je potom vlastnictví k nemovitým věcem, tj. zejména k pozemkům. Naplnění teoretické definice vlastnictví se v dějinách různě vyvíjelo⁵⁰ a dodnes se jedná o velmi složitý právní institut, který prostupuje velké množství právních norem. Teorie vlastnictví a vlastnického práva jako volné dispozici s předmětem vlastnictví vychází v České republice, a ne jinak tomu bylo i v Československu, z římské právní tradice. Ačkoliv se hovoří o vlastnickém právu jako o institutu neomezené dispozice s předmětem vlastnictví, praxe ukázala, že nelze tento koncept naplnit. V historii lze sledovat vývoj, směřující k nárůstu zásahů do vlastnického práva, což se postupně projevilo v rozvíjení institutů, které takovým omezením napomáhají. Jedním z nejvýraznějších zásahů do vlastnického práva je jeho odnětí formou vyvlastnění.

⁵⁰ Horák, „Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 22.

Nejedná se však o jediný nástroj, kterým lze dispozici s vlastnictvím omezit. K omezování vlastnického práva přistoupilo poválečné Československo mimo jiné v souvislosti s tehdejšími trendem akcentování sociální role vlastnictví a vztahu k půdě.⁵¹ V případě omezování vlastnického práva je třeba vždy sledovat nastavení rozporu mezi zájmem na ochranu individuálního práva vlastnit a zájmem veřejným na jeho omezení ve prospěch státu či širšího okruhu osob. Zatímco se Česká republika vrátila po roce 1989 k vyšší míře ochrany individuálního vlastnictví před zásahem státu a omezováním vlastnictví ve veřejném zájmu, nebylo tomu tak v případě první republiky ani poválečného Československa. V období mezi léty 1918 až 1989 byl vždy více či méně upřednostňován veřejný zájem. V meziválečném Československu se jako nejzazší institut omezení vlastnického práva projevuje institut vyvlastnění, konfiskace a dále zásahy do vlastnictví v rámci pozemkové reformy. Pozemková reforma rozvinula pojmy jako zábor či převzetí zabraného majetku, které byly ve svém důsledku omezením vlastnického práva, a to absolutním. Vedly tím pádem k odejmutí vlastnictví.

Konfiskaci lze definovat jako institut veřejného práva, který slouží k nabytí vlastnictví státem. Dle ustálené právní praxe se jedná o druh trestního opatření, kterým se odnímá vlastnictví bez náhrady a nastává přímo ex lege.⁵² S aplikací sankce ve formě konfiskace se tedy nutně pojmově pojí spáchání určitého činu, který je označen jako trestný a na jehož základě je uložen trest v podobě konfiskace. Jedním z typických příkladů konfiskací bylo zabavení majetku šlechty po bitvě na Bílé Hoře, z čehož ostatně profitovali mimo jiné i Lichtenštejnové.

Vyvlastnění tak oproti konfiskaci nepředstavuje druh trestu. Jde o prosazování veřejného zájmu formou odnětí vlastnického práva. Jak vyplývá z definice, základní podmínkou vyvlastnění je existence veřejného zájmu, který je upřednostněn před soukromým zájmem na ochranu vlastnictví. Dalším důležitým znakem vyvlastnění je potom náhrada, která za odňatý majetek náleží. Zatímco u konfiskace tedy musí existovat čin, na základě něhož lze uložit trest, u vyvlastnění musí existovat odůvodněný veřejný zájem, na základě něhož dochází k omezení vlastnictví. Oproti

⁵¹ Ibid., 22-23.

⁵² Karel Eliáš, „Ještě jednou k některým otázkám konfiskace podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb.“, *Právník*, č. 11 (listopad 1994), s. 972.

konfiskaci je tak na první pohled patrný rozdíl spočívající v tom, že osoba dotčená vyvlastněním, se nemusí chovat v žádném ohledu protiprávně.

2.2. Vyvlastnění, konfiskace a zábor ve vztahu k lichtenštejnskému majetku po první světové válce

Jak už vyplývá z pouhé definice omezení vlastnického práva, základním předpokladem pro jeho aplikaci je existence vlastnictví. V souvislosti s Lichtenštejnem je v tomto případně nutno brát ohled nejen na úpravu vzniku vlastnického práva dle tehdejšího prvorepublikového vnitrostátního práva, ale rovněž dle tzv. rodového práva knížecí rodiny. Rodové právo je pojem, objevující se od středověku, označující úpravu nejrozličnějších právních vztahů v rámci šlechtických rodin.⁵³ Jednalo se o určitou formu smluv, které zakotvovaly hierarchické uspořádání rodiny, majetkoprávní vztahy a další právní vztahy, které byly směrodatné pro postavení a udržení moci daného šlechtického rodu. Rodové právo bylo v době existence Svaté říše římské považováno v zásadě za právo státní, což bylo feudálním uspořádáním vztahů v říši. Ke změně došlo až na počátku 19. století, kdy se vedle autonomního rodového práva začalo rozvíjet rovněž právo státní.⁵⁴ Na majetkové poměry knížecí rodiny ovšem i po vzniku Lichtenštejnska jako státu nepřestalo dopadat rodové právo, které bylo utvářeno ve formě tzv. rodových smluv.

Dokumentem, který měl svůj dopad i na první vzniklé spory mezi Lichtenštejnem a nově vzniklou Československou republikou, byla rodová smlouva z roku 1842. Tato listina zaručovala mimo jiné nedělitelnost rodového majetku a určovala správcem a vlastníkem celého majetku vždy vládnoucího knížete.⁵⁵ Lichtenštejnové si byli vědomi skutečnosti, že většina rodového vlastnictví leží mimo území knížectví, kde šlo i rodovou smlouvu právně vymáhat. Proto také usilovali o recepci listiny z roku 1842 do právního řádu Rakousko-Uherska, na jehož území se převážná část majetku nacházela.

⁵³ Wilfried Marxer, „Das Hausgesetz des Fürstenhauses von Liechtenstein und dessen Verhältnis zur staatlichen Ordnung Liechtensteins“, 5.

⁵⁴ Ibid, 8.

⁵⁵ Poznámka: Dotčená ustanovení jsou obsažena zejména v čl. IV a čl. VI násl. Rodové smlouvy z roku 1842.

„Familienvvertrag vom 1. August 1842“, internetové stránky Zemského archivu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.e-archiv.li/textDetail.aspx?backurl=auto&etID=42787&eID=2> (staženo 20. 6. 2015).

Rozhodný krok byl ze strany rakousko-uherské legislativy učiněn v roce 1893, kdy byla lichtenštejská rodová smlouva skutečně do právního řádu monarchie recipována, následkem čehož mělo lichtenštejské vlastnictví půdy přímou oporu v zákoně. Recepce rodové smlouvy do rakousko-uherského práva měla své důsledky i pro nově vzniklé Československo, jelikož Lichtenštejnové usilovali o uznání její platnosti na základě recepčního zákona, jak bylo již uvedeno v předchozí kapitole.

Po roce 1918 bylo jasné, že nové politické poměry a připravovaná pozemková reforma významně postihne i majetky knížete a jeho rodiny. Dokonce bylo možnost spekulovat v souladu se zněním záborového zákona s variantami, kdy by z různých důvodů mohlo dojít k vyvlastnění bez náhrady. To by se v podstatě rovnalo konfiskaci majetku.⁵⁶ Nakonec ovšem ke scénáři, kdy by byl majetek Lichtenštejnů vyvlastňován bez náhrady, nedošlo. Československo si však bylo vědomo problému, že knížecí pozemky jsou ve vlastnictví osoby, která byla na jednu stranu tuzemcem v Rakousko-Uhersku, ale zároveň se jednalo o suveréna jiného státu. Jak je patrné z chování československé politické reprezentace, snažila se řešení této otázky odsunout až do doby po skončení pozemkové reformy, přičemž do té doby byla spíše snaha knížecí suverenitu ignorovat.⁵⁷

Na popud vládnoucího knížete Jana II. se dostala otázka postavení knížete a recepce rodové smlouvy, o níž Lichtenštejnové opírali svůj nárok na vynětí z pozemkové reformy k Nejvyššímu soudu v Brně. Nejvyšší soud odmítl argumentaci knížete Jana II. a konstatoval, že rodová smlouva ve znění zákona z roku 1893 nebyla recipována do československého právního pořádku a kníže se tak ve vztahu ke svému majetku a vůči orgánům veřejné správy stal soukromou osobou, nikoliv zahraničním suverénem.⁵⁸ S tímto názorem se však neztotožňoval například Jaromír Sedláček, který naopak ve své práci o pozici rodu podle československého práva dospěl k názoru, že recepci rodové smlouvy nic nebránilo a tato by měla být uznána jako platná.⁵⁹

⁵⁶ Horák, „Lichtenštejnové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 121.

⁵⁷ Susane Keller-Giger, „Die Bodenreform vor Suverenität“, in *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, ed. Jan Županič et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013), 44-45.

⁵⁸ Horák, „Lichtenštejnové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 124.

⁵⁹ Sedláček, „Právní pozice rodu knížat z Liechtensteinu a na Liechtensteině podle práva československého“, 115 – 130.

Lichtenštejnové se ještě v dalším soudním sporu pokusili o prolomení právního názoru Nejvyššího soudu, jednalo se však o marný pokus, a proto od dalších upustili.⁶⁰ Meziválečná pozemková reforma tak připravila knížecí rodinu o velkou část pozemkového vlastnictví. Důvodem však na rozdíl od konfiskace po druhé světové válce nebylo domnělé provinění Lichtenštejnů proti státu, ale nově nastavené politické poměry ve vznikající republice.⁶¹

2.3. Vyvlastnění, konfiskace a zábor ve vztahu k lichtenštejnskému majetku po druhé světové válce

Konec druhé světové války s sebou přinesl opět novou politickou a právní situaci, která měla pro Lichtenštejny a jejich majetek zásadní význam. Velmi rychle po skončení druhé světové války byl majetek knížecí rodiny dán pod národní správu, a to na základě dekretu prezidenta republiky č. 5 z 19. 5. 1945.⁶² Na tomto místě je nutno upřesnit, že po druhé světové válce nebyl konfiskován pouze majetek knížete a jeho rodiny, nýbrž i dalších občanů Lichtenštejnska. Celkem se jednalo o více, než třicet osob.⁶³ Rozsah knížecího vlastnictví ovšem dalece přesahoval velikost majetku dalších dotčených subjektů. Peter Geiger ve své práci jako jednu z možných hypotéz, proč došlo k zabavení majetku i dalším lichtenštejnským občanům následující. V případě, že by byli ostatní občané uznáni za příslušníky neutrálního státu, dala by se tato domněnka aplikovat i na knížecí rodinu a její majetek. To ale nebylo žádoucí a ostatní občané, jež byli konfiskací postiženi, se tak stali v podstatě obětí konfiskací knížecího majetku.⁶⁴ Konfiskací tak byli postiženi například baronka Hedwig von Berg und

⁶⁰ Horák, „Lichtenštejnové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 124.

⁶¹ Poznámka: O průběhu pozemkové reformy na konkrétním případě se zmiňuje ve svém příspěvku Susane Keller-Giger. Jedná se o případ panství Černý Kostelec. Keller-Giger, „Die Bodenreform vor Souveränität“, 48n.

⁶² Václav Horčíčka, „Die Konfiskation des Eigentums des Fürsten von Liechtenstein“, in *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, ed. Jan Županič et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013), 88.

Horák, „Lichtenštejnové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 140-141.

⁶³ Poznámka: Seznam osob, jež byly postiženy konfiskací, je uveden v příloze č. 3. Dále problém podrobněji rozpracovává Peter Geiger.

Peter Geiger „Alle enteigneten liechtensteinschen Staatsangehörigen: Wer, was, wo? Was wurde aus dem enteigneten Besitz?“, in *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, ed. Jan Županič et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013).

Horčíčka, „Die Konfiskation des Eigentums des Fürsten von Liechtenstein“, 81.

⁶⁴ Geiger „Alle enteigneten liechtensteinschen Staatsangehörigen: Wer, was, wo? Was wurde aus dem enteigneten Besitz?“, 197.

Wurmbrandt-Stuppach či baron Johann Alexander von Königswarter, jež přišli o pozemkové vlastnictví v řádu tisíců hektarů.⁶⁵ Konfiskovány však byly kromě samotných pozemkům i výrobní areály, akciové listy či bankovní vklady.⁶⁶ Příkladem těchto konfiskací je například baronka Antonia von Falz-Fein, Gertrud Hartmann nebo Anton Wanger, kterému byl zkonfiskován i osobní automobil.⁶⁷

Kníže a další členové rodiny byli považováni v souladu s dekretem za nespolehlivé osoby, jelikož byli označeni za Němce. Domněnku německé národnosti zakládala skutečnost, že ve sčítacích arších při sčítání lidu v roce 1930 byla uvedena německá národnost.⁶⁸ Lichtenštejnové se pokusili bránit agresivnímu postupu ze strany československých úřadů, jak dokládá například návštěva ředitele knížecích statků Františka Svobody u ředitele referátu Ministerstva zemědělství v Olomouci v červnu 1945. veškeré argumenty však byly odmítnuty.⁶⁹ Další ranou pro lichtenštejnské pozemkové vlastnictví byl Dekret č. 12/1945 Sb., Dekret presidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Vládnoucí kníže František Josef II. byl označen v souladu s tímto dekretem za osobu německé národnosti a na základě tohoto označení následně došlo ke konfiskaci majetku.

Tato situace byla pro Lichtenštejny naprosto nepřijatelná a snažili se o její revizi všemi dostupnými právními cestami. Knížeti pomáhali Emil Sobička, František Weyr a další. Tito odborníci vypracovali několik posudků, v nichž mimo jiné zaznívaly i argumenty z meziválečné doby. Byli uváděny následující: *„majetek panujícího knížete je majetkem cizího státu, uznaného v Československu recipovaným zákonem č. 15/1893 ř.z., členové lichtenštejnského rodu se nehlásili k německé národnosti, užívají sice německého jazyka, ale jsou občané Lichtenštejnska, Lichtenštejnsko bylo ve válce neutrální, jeho občané se proto nemohli aktivně zúčastnit boje za zachování celistvosti a osvobození Čs. republiky, konfiskace odporuje mezinárodnímu právu.“*⁷⁰

⁶⁵ Ibid., 188-189.

⁶⁶ Ibid., 187.

⁶⁷ Ibid., 187-193.

⁶⁸ Pinterová, „Knížectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou: od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem“, 72-75.

⁶⁹ Horčíčka, „Die Konfiskation des Eigentums des Fürsten von Liechtenstein“, 85.

Lichtenštejnská strana podala opravné prostředky proti rozhodnutí příslušných orgánů státní správy o konfiskaci majetku, a proto se celý případ dostal až na půdu Správního soudu. Správní soud pak projednával odděleně dva případy, týkající se Lichtenštejnů. Prvním z nich byl spor o majetek Aloise z Lichtenštejna, jehož stížnost ke Správnímu soudu byla zamítnuta nálezem č. 220/46-4 s odkazem na potvrzení skutečnosti, že Alois z Lichtenštejna byl německé národnosti a ke konfiskaci Velkých Losin došlo zcela po právu. Druhý případ se týkal většinového majetku v držení vládnoucího knížete Františka Josefa II. I zde došlo k zamítavému rozhodnutí soudu a potvrzení správnosti konfiskace. Jednalo se o rozhodnutí Správního soudu č. 138/46-5.⁷¹ Jak už bylo uvedeno, Správní soud se postavil do zajímavé právní opozice vůči prvorepublikové judikatuře a otázku oprávněnosti konfiskace postavil výhradně na tom, že Lichtenštejny označil za osoby německé národnosti, na něž se konfiskace vztahovaly.

Došlo tak k posunu, který ovlivňuje řešení majetkoprávních vztahů do dnešní doby. Jelikož byly poválečné konfiskace postaveny výhradně na domněnce německé národnosti knížete a jeho rodiny a odvíjely se od existence Benešových dekretů, je pro Českou republiku do dnešní doby nepřijatelné, aby zpochybnila jejich platnost skrze přiznání náhrady Lichtenštejnům v jakékoliv formě. Benešovy dekrety a jejich nedotknutelnost zůstávají do současnosti pro Českou republiku na domácí půdě i na mezinárodním poli zcela zásadní, a proto je logické, že vzájemné spory mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou nebylo možné ukončit rychle ani po roce 1989.

Vývoj po roce 1989 ukázal, že téma sporů o majetek je stále živé a aktuální jsou také soudní spory, vedené o nemovitý majetek. Tuto skutečnost potvrzuje i nedávný vývoj. V listopadu média přinesla zprávu o novém soudním řízení, jenž se dotýká bývalého lichtenštejnského majetku okolo Říčán u Prahy.⁷² Tento spor byl před nedávnem vyvolán chybnými zápisy v katastru nemovitostí, jehož se dopustili úředníci československé státní správy. V minulosti totiž došlo k tomu, že na některých parcelách

⁷⁰ Horák, „Lichtenštejnové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století“, 142.

⁷¹ Ibid., 144.

⁷² Marek Pokorný, „Lichtenštejní kvůli chybnému zápisu zdědili lesy zkonfiskované v roce 1945. Soud jim je zase vzal“, *aktuálně.cz*, 12. listopadu 2015, <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/lichtenstajni-zdedili-lesy-zkonfiskovane-v-roce-1945-soud-ji-r~4a3f0446891111e5b440002590604f2e/> (staženo 28. 12. 2015).
ČTK, „Lichtenštejnové chtěli pozemky v okolí Říčán, soud jejich nárok neuznal“, *idnes.cz*, 12. listopadu 2015, http://zpravy.idnes.cz/soud-neuznal-narok-lichtenstajnu-na-pozemky-f3t-domaci.aspx?c=A151112_062840_domaci_ane (staženo 28. 12. 2015).

nebyl zapsán přechod majetku z původního vlastníka, knížete Františka Josefa II. na československý stát. Knížeti Hansi Adamovi, resp. knížecí nadaci se tak naskytla možnost, jak znovu otevřít neustále živé téma.

Knížecí nadace na základě zjištění, že některé pozemky zůstaly dle stavu zápisu v katastru nemovitostí ve vlastnictví knížete, požádala v roce 2014 o zápis do katastru ve vlastní prospěch. Učinila tak na základě usnesení soudu o dědictví Obvodní soud pro Prahu 10 č. j.: 27 D 2010/2012 -24 ze dne 1. 2. 2013 a dále usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j.: 27 D 2010/2012-118 ze dne 29.11.2013. Prvním usnesením došlo k projednání dědictví po zemřelém knížeti Františku Josefovi, jehož hodnota činila 7,20 Kč. Následně došlo zřejmě ze strany knížecí rodiny k uvedení dalších pozemků, které byly na osobu zemřelého panovníka zapsány, a proto bylo dědictví projednáno ještě dodatečně. Právě k dodatečnému projednání se pak vztahuje druhé jmenované usnesení. Zde již hodnota děděného majetku dosahovala výše více jak jedenáct milionů korun.⁷³

Jelikož katastr nemovitostí neměl pochybnosti o platnosti listin, provedl navrhované vklady vlastnického práva a Nadace knížete z Lichtenštejna se stala v roce 2014 vlastníkem pozemků o celkové výměře kolem 600 hektarů.⁷⁴ Na tento stav záhy reagoval stát, který prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových podal žalobu.⁷⁵ Média v listopadu 2015 informovala, že dne 11. 11. 2015 rozhodl Okresní soud Praha-Východ jako příslušný soud o tom, že knížecí rodina, resp. její nadace nemá na pozemky nárok a jednalo by se o prolomení restitučních zákonů.⁷⁶ S ohledem na skutečnost, že soud rozhodl v neprospěch Lichtenštejnů, je nadace připravena se odvolat.⁷⁷ Zároveň se objevil názor, že tento případ je specifický i ve vztahu k restitučním zákonům a neměl by být posuzován jako spor restituční.⁷⁸ S ohledem na skutečnost, že soudní spor je otevřen a nebyl dosud pravomocně

⁷³ Poznámka: Obě předmětná usnesení k dědickému řízení jsou přílohou č. 7 a č. 8 práce.

⁷⁴ Marek Pokorný, „Lichtenštejní vedou s Českem spor o majetek. Podle soudu nemají nárok na 600 hektarů pozemků“, *ihned.cz*, 12. listopadu 2015, <http://archiv.ihned.cz/c1-64853990-lichtenstejni-vedou-s-ceskem-spor-o-majetek-podle-soudu-nemaji-narok-na-600-hektaru-pozemku> (staženo 28. 12. 2015).

⁷⁵ Poznámka: Za stávající situace není možné specifikovat, o jakou žalobu se jednalo.

⁷⁶ Marek Pokorný, „Lichtenštejní kvůli chybnému zápisu zdědili lesy zkonfiskované v roce 1945. Soud jim je zase vzal“.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Poznámka: Tento názor prezentoval bývalý soudce Ústavního soudu JUDr. Stanislav Balík v tisku. *Ibid.*

rozhodnut, zůstává i v katastru nemovitostí stále zapsán jako vlastník Nadace knížete z Lichtenštejna.⁷⁹

Aktuální případ, přitahující pozornost médií, komentoval rovněž historik, Václav Horčíčka, jenž se historii knížecí rodiny dlouhodobě věnuje.⁸⁰ Historik ve svých vyjádřeních jasně upřednostňuje v rámci nového soudního řízení dohodu mezi českou republikou a Lichtenštejnem, a to s poukazem na to, že Lichtenštejnové nevnímají současné soudní řízení jako zlomový bod, ale snaží se jím donutit českou stranu k novým jednáním o majetkové dohodě.⁸¹ Dohodu sám Horčíčka pak považuje pouze za jednu z možných variant a jako další uvádí například nezávislého soudního řízení před mezinárodním tribunálem. Je ovšem otázkou, jak by na takovou možnost Česká republika reagovala. Vedle velmi aktuálního případu, jenž se dotýká pozemků v blízkosti Prahy, se dostala v nedávné minulosti do popředí mediálního zájmu ještě jedna kauza, spojená s knížecím majetkem. Byla jí již zmiňovaný případ obrazu „*Velká vápenka*.“

2.3.1. Exkurz: Případ „*Velká vápenka*“

Obraz „*Velká vápenka*“ je v současnosti jedním z výstavních exponátů státního zámku ve Valticích. V roce 1991 byl zapůjčen na výstavu do muzea v Kolíně nad Rýnem. A opustil tak na několik let Českou republiku, jelikož stál u zrodu vleklého procesu mezi Českou republikou a knížecí rodinou, reprezentovanou vládnoucím knížetem Hansem Adamem II. Kníže využil situaci, kdy se obraz nacházel na území Spolkové republiky Německo a podal u kolínského soudu žalobu. V ní uvedl, že právní důvody, pro něž došlo k zabavení rodového majetku. Kníže zároveň požádal, aby byl obraz na německém území až do rozhodnutí soudu zadržen.⁸² Kolínský obvodní soud ovšem žalobu knížete po dlouhém důkazním řízení zamítl a neuznal jeho nároky, jichž se dovolával.⁸³ Hlavním argumentem soud, pro nějž byla žaloba zamítnuta, byla jeho celková nepřislusnost.⁸⁴ Kolínský soud však odůvodnění uvedl i další zajímavé

⁷⁹ Poznámka: Příloha č. 9 práce uvádí přehled katastrálních území, jichž se předmětný soudní spor dotýká.

⁸⁰ Poznámka: Prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D. byl v době formování Česko-lichtenštejnské komise historiků jedním z kandidátů, jeho jméno však nakonec zvoleno nebylo.

⁸¹ David Klimeš, „Dohoda s Lichtenštejnem o pozemcích je mnohem lepší než soud, říká historik“, *ihned.cz*, 24. listopadu 2015, <http://archiv.ihned.cz/c1-64894620-mimochodem-davida-klimese-dohoda-s-lichtenstejny-je-lepsi-nez-soud-rika-historik> (staženo 28. 12. 2015).

⁸² Mrázek, „Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR“.

⁸³ Poznámka: Jednalo se o rozsudek Zemského soudu v Kolíně č.j. 5-0 182/92.

⁸⁴ Mrázek, „Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR“.

argumenty, proč byla žaloba zamítnuta. Podle soudu nemohla obstát námitka knížete, že zabavovaný majetek nepatřil mezi zahraniční německý majetek, jelikož kníže František Josef II. sice nebyl nikdy z německého pohledu Němcem, ale rozhodující je právní pojetí vyvlastňujícího státu.⁸⁵ Rozsudek byl vydán 10. 10. 1995, přičemž dle všech předpokladů došlo ze strany Hanse Adama II. k odvolání.

Věc se tak dostala před Vrchní zemský soud. I odvolací soud však dospěl k zamítavému stanovisku a rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Vrchní zemský soud opětovně vyjádřil absolutní nepřislušnost německé jurisdikce v dané věci, a to s odkazem na část VI. Čl. 3 odst. 3) Smlouvy o řešení otázek vzniklých v důsledku války a okupace, tzv. převodní smlouvy. Tento článek vylučuje německou jurisdikci pro nároky a žaloby proti osobám, které nepřímo či přímo během reparačních opatření nabyly vlastnictví k zabavenému německému majetku.⁸⁶ Zároveň soud konstatoval, že toto ustanovení neztratilo na své platnosti ani po znovusjednocení Německa v důsledku Smlouvy o konečném uspořádání ve vztahu k Německu z 12. 9. 1990.⁸⁷ Rozsudek Vrchního zemského soudu byl vydán pod č. j. 22 V 215/95 dne 9. 7. 1996.

Žalující strana s ohledem na trvající pochybnosti podala mimořádný opravný prostředek a soudní spor se tak přenesl na půdu Spolkového soudního dvora. Zároveň byla přerušena žádost české strany o zrušení předběžného opatření, kterým byl obraz zajištěn na území Německa.⁸⁸ I revize rozsudku před Spolkovým soudním dvorem neuspěla a bylo rozhodnuto o jejím nepřijetí. Následovala ústavní stížnost, podaná ke Spolkovému ústavnímu soudu v Karlsruhe proti všem předchozím soudním rozhodnutím. Ústavní soud však celou věc ani meritorně neprojednával a jednomyslně rozhodl o tom, že se k rozhodnutí nepřijímá.⁸⁹ Odůvodnění soudu bylo poměrně stručné, přičemž v odůvodnění uvedl například, že pro aplikaci výše uvedeného ustanovení převodní smlouvy stačí, aby byl zabavovaný majetek zabavován jako majetek německý.⁹⁰ Byla odmítnuta tvrzení stěžovatele, že soudní rozhodnutí soudu nižších

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Pinterová, „Knížectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou: od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem“, 69.

⁸⁹ „Beschluss vom 28. Januar 1998 - 2 BvR 1981/97“, internetové stránky Spolkové ústavního soudu, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/1998/01/rk19980128_2bvr198197.html (staženo 1. 10. 2015).

⁹⁰ Ibid.

stupňů porušila mezinárodní právo a ustanovení Základního zákona. Soudní dvůr potvrdil vázanost Německa převodní smlouvou. Poukázal také na skutečnost, že právní vztahy, řešené převodní smlouvou se vztahují na dobu před vznikem Základního zákona, a proto na ně Základní zákon nelze uplatňovat.⁹¹

V celé věci je zajímavá ještě jedna věc a to, že si žalující strana nechala vypracovat expertní posudek od známého německého právníka Dietera Blumenwitze. Profesor Blumenwitz byl odborníkem na veřejné a mezinárodní právo na univerzitách v Augsburgu a Würzburgu. S Českou republikou ho pojí například řada právních rozborů, které se snaží rozporovat platnost Benešových dekretů nebo právní názory na odsun německého obyvatelstva z poválečného Československa. Není tak příliš překvapující, že Blumenwitz došel ve svém expertním posudku z roku 1995 k závěru, jednoznačně podporujícím lichtenštejnské stanovisko. Mimo jiné uvedl, že žaloba knížete Hanse Adama II. je přípustná a německé soudy jsou příslušné k jejímu projednání. Dále uváděl, že převodní smlouva není pro daný případ aplikovatelná, konfiskace ex lege podle prezidentských dekretů byla v rozporu s mezinárodním právem a konfiskace v Československu byla svévolná a měla rasistickou motivaci.⁹² Zároveň uvedl, že neuznání knížecího nároku by mohlo mít za následek mezinárodněprávní odpovědnost Německa.

Mezinárodního završení celý spor opravdu dosáhl, Blumenwitzův předpoklad se tak ukázal jako správný. U Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku proběhlo soudní řízení, v rámci něhož byly opakovány argumenty, zaznívající již v předchozích řízeních. Kníže se ovšem před soudem v Štrasburku domáhal o obnovení procesu před německými soudy, když namítal porušení čl. 6 Evropské konvence o lidských právech. Dle lichtenštejnského názoru došlo k porušení práva na spravedlivý proces a mezinárodní tribunál se tak věcně zabýval znovu otázkou přípustnosti žaloby u soudů v Německu. Jako poradce v dané věci figuroval i prof. Blumenwitz.⁹³ Mezinárodní soud pro lidská práva se následně rozhodl odmítnout žalobu knížete Hanse Adama II. a

⁹¹ Ibid.

⁹² Mrázek, „Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR“.

⁹³ „Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany, no. 42527/98, judgment of 12 July 2001“, internetové stránky Evropského soudu pro lidská práva, 16, http://echr.coe.int/Documents/Reports_Recueil_2001-VIII.pdf (staženo 6. 6. 2015).

neshledal, že by došlo k porušení práva na spravedlivé soudní řízení podle čl. 6 Evropské konvence o lidských právech.⁹⁴

Ještě před vydáním rozsudku soudem ve Štrasburku podalo Lichtenštejsko jako stát, chránící zájmy svého suveréna žalobu proti Německu u Mezinárodního soudního dvora v Den Haagu. Stalo se tak 30. 5. 2001. Žalobce byl přesvědčen, že dosavadním postupem německých soudů došlo k narušení práv Lichtenštejska jako státu, když odmítlo svou příslušnost na základě skutečnosti, že zabavovaný lichtenštejský majetek byl označen za německý.⁹⁵ V dané věci se konalo několik ústních jednání před soudem, přičemž bylo vzneseno několik předběžných otázek.

Ze strany Německa bylo namítáno, že mezi ním a Lichtenštejskem neexistuje spor, který by mohl být předmětem řízení před Mezinárodním soudním dvorem v Haagu.⁹⁶ Německo se odvolávalo na to, že spor by měl být veden mezi Lichtenštejskem a nástupnickými státy Československa.⁹⁷ V svém rozsudku soudní dvůr tuto argumentaci odmítl a rozhodl, že důvod pro věcný přezkum existuje. Je třeba ovšem říct, že rozhodnutí soudu nebylo jednotné a existoval rovněž disentní názor.⁹⁸

Druhou předběžnou otázkou, jež byla Německem vznesena, byla otázka ratio temporis, tedy časové jurisdikce soudu. Spolková republika v daném případě namítala, že předmět sporu, jakkoliv je řešen i v současnosti, má své kořeny v jednáních, která vznikla před nabytím účinnosti Evropské konvence o smírném řešení sporů z roku 1957. Německo argumentovalo čl. 27 konvence⁹⁹, který vylučuje z projednávání před Mezinárodním soudním dvorem spory, jejichž skutková podstata vychází ze vztahů, vzniklých před nabytím účinnosti konvence. Soudní dvůr dal v případě této předběžné otázky Německu za pravdu a na základě nedostatku příslušnosti následně celé řízení

⁹⁴ Ibid., 42-43.

⁹⁵ „Application instituting proceedings filed in the registry of the court on 1 June 2001 certain property (Liechtenstein v. Germany)“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/7077.pdf> (staženo 8. 8. 2015).

⁹⁶ „Preliminary objections of the Federal republic of Germany“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, 37, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/8296.pdf> (staženo 12. 10. 2015).

⁹⁷ „Summary of the Judgment of 10 February 2005“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, 4-5, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/8236.pdf> (staženo 8. 8. 2015).

⁹⁸ „Declaration of judge ad hoc Fleischhauer“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/8244.pdf> (staženo 8. 8. 2015).

zastavil. I k tomu bodu ovšem zazněly disentní názory, a to hned ve čtyřech případech.¹⁰⁰ Disentní názory se odvolávaly zejména na to, že vztahy, na základě nichž došlo v 90. letech k vedení soudního řízení u německých soudů, jsou spíše historickým pozadím, než skutkovou záležitostí. Rozsudek, jímž byla žaloba zamítnuta byl vydán dne 10. 2. 2005.

Lichtenštejnská snaha o získání obrazu tak vyšla na prázdno. Lze za ní ovšem vidět zejména snahu knížete Hanse Adama II., potažmo celého Lichtenštejnska o zviditelnění celého případu a získání judikátu, který mohl sloužit v celé řadě jiných sporů ve věci knížecího majetku.¹⁰¹ Je třeba také říct, že Lichtenštejnsko vložilo do celého sporu před Mezinárodním soudním dvorem nemalou částku. Dle vládní zprávy z 31. 10. 2006 vystoupaly náklady soudního řízení na zhruba 4,5 milionů švýcarských franků. Pokud vezmeme v úvahu hodnotu obrazu, která byla odhadována na zhruba 10 milionů českých korun, jsou náklady na soud enormní.¹⁰² Soudní výlohy jsou tak dalším dokladem toho, jaký význam by pro knížete mělo to, kdyby bylo ve věci konfiskace rodového majetku rozhodnuto v jeho prospěch.

⁹⁹ „Europäisches Übereinkommen zur friedlichen Beilegung von Streitigkeiten“, internetové stránky Rady Evropy, <http://www.coe.int/cs/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/09000016800645c4> (staženo 8. 8. 2015).

¹⁰⁰ Poznámka: Jednalo se o disentní názory soudců Kooijmanse, Elarabyho, Owady a ad hoc soudce sira Franklina Bermana.

¹⁰¹ Pinterová, „Knižectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou: od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem“, 70.

¹⁰² Mrázek, „Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR“.

3. Současné Lichtenštejnsko – státoprávní vývoj a hospodářský vývoj země

Lichtenštejnsko je malým státem s 37 000 obyvateli a rozlohou zhruba 160 km².¹⁰³ Tato země, jež neoplývá téměř žádným nerostným bohatstvím a lze ji s ohledem na uzemní rozlohu považovat za marginální, přesto dokázala po druhé světové válce dosáhnout významného politického a hospodářského rozvoje. Lichtenštejnsku nepochybně pomohla v ekonomickém, ale v neposlední řadě také politickém poválečném rozvoji jeho úzká vazba na sousední Švýcarsko. Malému knížectví umožnila úzká hospodářská vazba k sousedovi přenést některé národohospodářské zátěže a tím získat dodatečný kapitál pro rozvoj vlastní ekonomiky. Lichtenštejnsko, které využívá v rozsáhlé míře administrativní a správní aparát Švýcarska, tak šetří do značné míry náklady, spojené s provozem státu.¹⁰⁴

Lichtenštejnsko se rovněž po druhé světové válce chopilo příležitosti stát se uznávaným členem mezinárodního společenství a postupně se tak integrovalo do již existujících či nově vznikajících mezinárodních organizací, do jejichž fungování se posléze také začalo aktivně zapojovat. Za všechny lze jmenovat jeho vstup do Rady Evropy v roce 1978 či rychlá ekonomická integrace do evropských hospodářských uskupení na počátku 90. let.¹⁰⁵

3.1. Lichtenštejnské hospodářství

Lichtenštejnsko je v současné době, při pohledu na absolutní čísla hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele, na předních místech ve světových žebříčcích. V roce 2009 činil HDP 89.400 USD a knížectví tak leží na čelních příčkách.¹⁰⁶ Je třeba

¹⁰³ „Liechtenstein“, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ls.html> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁰⁴ Andreas Brunhart a Zbigniew Dumieński, *Economic development and land issues in Liechtenstein: historical dynamics, current challenges and suggested fiscal remedies*, (Bendern: *Liechtenstein-Institut*, 2015), 5-6, http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LIAP_049.pdf (staženo 28. 12. 2015).

¹⁰⁵ Poznámka: Lichtenštejnsko vstoupilo v roce 1991 do Evropské zóny volného obchodu a v roce 1995 následně pokračovalo ve své integraci přistoupením k Evropskému hospodářskému prostoru a Světové obchodní organizaci.

¹⁰⁶ „Liechtenstein“, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ls.html> (staženo 28. 12. 2015).

také konstatovat, že Lichtenštejnsko je v tomto ekonomickém ukazateli daleko před svými sousedy, Švýcarskem a Rakouskem.

Za svůj hospodářský vzestup po druhé světové válce a svou současnou hospodářskou sílu vděčí knížectví mimo jiné reformám, které uskutečnil vládnoucí kníže František Josef II. spolu se svým nástupcem, současným knížetem Hansem Adamem II. Reformy směřovaly k nízké byrokratické zátěži pro soukromou sféru a nízké míře zdanění, čímž učinily z Lichtenštejnska, v kombinaci s vysoce kvalifikovanou pracovní silou, ideální zemi, kde se mohl po válce začít rozvíjet sektor strojírenského průmyslu a následně i služeb. Podle statistických údajů z roku 2012 tvořilo strojírenství a průmysl téměř 40% HDP a zhruba 53% HDP potom připadlo na sektor služeb. V tomto číselném údaji je ovšem započten i specifický sektor bankovníctví a finančních služeb, který se na tvorbě lichtenštejnského HDP podílel dle statistik 24%. K celkové výkonnosti hospodářství knížectví je třeba podotknout, že vykazuje setrvalý růst, byť se nejedná v procentuálním vyjádření o vysoká čísla.¹⁰⁷ S ohledem na celkové sektorální rozvrstvení ekonomiky lze Lichtenštejnsko považovat za dobře hospodářsky diverzifikovanou zemi.

Mezi hlavní faktory, ovlivňující dlouhodobě hospodářský vývoj země patří kromě již zmíněné nízké míry zdanění a minimální byrokratické zátěže i další faktory. Lichtenštejnsko patří mezi země, které mají velmi nízkou míru korupce a efektivní vládu. Jako pozitivní faktor je potom paradoxně uváděna rovněž samotná malá rozloha státu. Lichtenštejnské firmy musejí s ohledem na velikost vnitřního trhu zaujímat velmi rychle exportní postoj a snažit se dosáhnout vysoké konkurenceschopnosti, aby bylo možno dosáhnout na zahraniční odbytiště. Již historicky bylo nespornou výhodou, že Lichtenštejnsko úzce hospodářsky spolupracovalo se Švýcarskem. Jedním z důvodů této těsné vazby ovšem byla opět právě velikost knížectví. Malá rozloha se tedy z dlouhodobého pohledu ukázala jako ekonomická výhoda.¹⁰⁸ Existence výše uvedených faktorů, determinujících výkonnost lichtenštejnského hospodářství tak do značné míry relativizuje představu o Lichtenštejnsku pouze jako daňovém ráji.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Isabel Zimmermann, *Liechtenstein in Zahlen 2015* (Vaduz: Amt für Statistik, 2014), 19, <http://www.llv.li/files/as/fl-in-zahlen-deutsch-internet.pdf> (staženo 28.12.2015).

¹⁰⁸ Andreas Brunhart, Zbigniew Dumieński, „Economic development and land issues in Liechtenstein: historical dynamics, current challenges and suggested fiscal remedies“, 7-8.

¹⁰⁹ Ibid.

Země se profiluje jako hospodářsky vyspělý celek s rozvinutým strojírenským průmyslem. Dle statistiky působilo v roce 2012 v Lichtenštejnsku více než 4 000 podniků, které zaměstnávaly přes 30 000 lidí. Je třeba ovšem říci, že velká část těchto zaměstnanců pochází ze zahraničí a do Lichtenštejnska za prací dojíždí. Mezi světově známé společnosti, jež mají své sídlo v Lichtenštejnsku nebo alespoň v zemi trvale působí a rozvíjí výrobu, patří například HILTI, HOVAL, ThyssenKrupp Presta, Swarovski či Neutrik. Propagační materiály, vydávané společností Liechtenstein Marketing, dokonce uvádějí, že výrobky, produkované lichtenštejnským hospodářstvím využívají v každodenním životě například kancléřka Angela Merkelová či britská královna Alžběta II.¹¹⁰

Lichtenštejnsko v souladu s platnou legislativou nabízí podobně jako Česká republika několik způsobů, jakými podnikat. Vedle obecně známých typů obchodních korporací, kterými jsou akciová společnost, či společnost s ručením omezeným lze v knížectví založit rovněž tzv. ústav. Tato společnost se liší od ostatních způsobem ručení za závazky společnosti a zejména také tím, že nemá povinnost uveřejňovat roční účetní uzávěrku. Základní kapitál, který je nutno složit pro založení této formy obchodní korporace je potom stejný jako v případě společnosti s ručením omezeným. Při srovnání s Českou republikou je patrné, že Lichtenštejnsko výrazně usnadňuje vstup na trh akciovým společností, jejichž založení je zhruba o polovinu levnější než v ČR, a naopak se snaží zamezit přílišnému rozmachu společností s ručením omezeným. Česká republika se naopak po rekodifikaci soukromého práva ještě více otevřela společnostem s ručením omezeným.¹¹¹ S otázkou výhodnosti založení podnikatelského subjektu na území knížectví potom souvisí i již zmíněná problematika daňové zátěže.

Daňový systém knížectví je v porovnání s dalšími evropskými státy jednodušší a jednotlivé daňové sazby jsou relativně nízké. Lichtenštejnsko samo sebe prezentuje jako stát s jednoduchým, transparentním a evropsky konformním daňovým systémem.

¹¹⁰ „Wirtschaftsstandort Liechtenstein“, internetové stránky vládní agentury Knížectví Lichtenštejnsko Liechtenstein Marketing, http://www.liechtenstein-business.li/fileadmin/Dateiliste/wirtschaft-li/Dokumente/Downloads/Broschuere_Wirtschaftsstandort_Liechtenstein.pdf (staženo 28. 12. 2015).

¹¹¹ Poznámka: Základní kapitál nutný pro založení akciové společnosti v Lichtenštejnsku činí 1.254 350,- Kč (50 000 CHF dle kurzu ČNB ze dne 24. 10. 2015) a základní kapitál potřebný pro založení společnosti s ručením omezeným činí 752.610,-Kč (30 000 CHF dle kurzu ČNB ze dne 24. 10. 2015). Česká

Oficiální zdroje uvádějí jednotnou sazbu daně z příjmu právnických osob 12,5% a daň z příjmu fyzických osob potom leží mezi 3% až 24% v závislosti na výši příjmu.¹¹² Samotný způsob určení a výše daňového odvodu však nejsou závislé pouze na samotné výši příjmu, nýbrž na dalších faktorech.¹¹³ Výše daňové zátěže pro fyzické i právnické osoby v Lichtenštejnsku je tak ve srovnání s Českou republikou nižší. Lichtenštejnsko je zároveň zemí, která se snaží v posledních letech o rozvíjení bilaterálních dohod za účelem zamezení dvojího zdanění. V současné době má knížectví uzavřeno několik desítek podobných smluv s různými státy světa, mimo jiné i s Českou republikou.¹¹⁴ K uzavření dohody o dvojím zdanění došlo dne 25. 9. 2014, avšak tato dohoda zatím není účinná. Pro úplnost je třeba konstatovat, že v daňové oblasti doposud nedošlo mezi oběma státy k uzavření dohody o vzájemném poskytování informací v daňové oblasti. Tato skutečnost se projevila například při propuknutí skandálu s únikem informací o klientech lichtenštejnských bank v roce 2008.

Lichtenštejnský bankovní sektor je sám o sobě důležitou složkou hospodářství země a jeho význam podtrhuje i skutečnost, že stávající knížecí majetek je spravován prostřednictvím bankovního trustu LGT. Dle údajů lichtenštejnského svazu bank působí v zemi celkem 17 bankovních domů, přičemž ne všechny tyto ústavy jsou původem lichtenštejnské. Knižectví má relativně dlouhou bankovní historii, jelikož první banka byla v zemi založena již roku 1861, jednalo se o Liechtensteinische Landesbank. Lichtenštejnsko má v současnosti rozvinutý bankovní sektor, který je velmi silně vázán na svého švýcarského souseda. Jedná se o mezinárodní bankovní prostor, který je nucen využívat sousední švýcarský kapitálový trh, jelikož Lichtenštejnsko samotné například

republika dle platné právní úpravy stanovuje výši základního kapitálu pro založení akciové společnosti na 2.000 000,-Kč a nejnižší výše základního kapitálu pro založení společnosti s ručením omezeným je 1,-Kč.
¹¹² „Wirtschaftsstandort Liechtenstein“, internetové stránky vládní agentury Knižectví Lichtenštejnsko Liechtenstein Marketing.

Poznámka: Poněkud odlišné údaje, které se liší v řádu několika procent na obou hranicích zdanění, uvádí evropský portál europa.eu.

„Einkommensteuer im Ausland – Liechtenstein“, oficiální portál Evropské unie europa.eu, http://europa.eu/youreurope/citizens/work/taxes/income-taxes-abroad/liechtenstein/index_de.htm (staženo 28. 12. 2015).

¹¹³ Poznámka: Bližší údaje ke způsobu zdanění v Lichtenštejnsku jsou uvedeny v zákoně ze dne 23. 10. 2010, daňový zákon publikovaný ve sbírce 18. 11. 2010. Sazba daně je uvedena v čl. 19 zákona. Zákon rovněž uvádí možnosti daňových úlev, slev na dani či možnosti osvobození od daňové povinnosti. Oba daňové systémy jsou ovšem v celkovém důsledku složité a nelze provést jejich kompletní srovnání.

¹¹⁴ Úplný přehled smluv o zamezení dvojího zdanění či smluv o poskytování informací v daňové oblasti poskytuje vláda Knižectví Lichtenštejnsko na svých internetových stránkách v souhrnné tabulce. „Entwicklung internationale Steuerabkommen“, internetové stránky vlády Knižectví Lichtenštejnsko, <http://www.regierung.li/ministerien/ministerium-fuer-praesidiales-und-finanzen/entwicklung-intern-steuerabkommen/> (staženo 22. 10. 2015).

nedisponuje vlastní burzou.¹¹⁵ Významným změnám se musel tamější bankovní sektor podřídit také po roce 1993, kdy vstoupil v platnost nový bankovní zákon a začal vznikat tzv. parabankovní sektor finančních společností a správců majetku. Nad to se muselo Lichtenštejnsko se vstupem do EHP podřídit rovněž mezinárodní regulaci, jež nejvíce zasáhla úpravu podmínek vstupu na bankovní trh, stanovila nová pravidla ve vedení likvidity či klade stále větší požadavky na vytváření stabilizačních mechanismů a minimální rezerv.¹¹⁶ Při srovnání s Českou republikou je na první pohled patrný rozdíl ve velikosti základního kapitálu, jímž musí nový bankovní ústav před svým založením disponovat. V Lichtenštejnsku činí 10 000 000 CHF.¹¹⁷ Další podmínky jsou potom s ohledem na evropské předpisy v obou státech podobné. Mezi nejzásadnější společné předpoklady vzniku banky se řadí povinné držení koncese či povinná právní forma akciové společnosti či evropské společnosti.

Lichtenštejnský bankovní sektor je prezentován jako stabilní finanční prostředí.¹¹⁸ Na bankovní sektor knížectví, který je ve světě oceňován nejen za svou stabilitu, ale také diskretnost, dopadl kromě finanční krize v roce 2008 ještě jeden problém. Stala se jím aféra s únikem dat o klientech, kterou rozpoutal jeden z bývalých zaměstnanců banky LGT.

Na základě dat, která měl bývalý zaměstnanec lichtenštejnské banky poskytnout za finanční protiplnění Spolkové zpravodajské službě (dále jen „BND“), došlo v Německu k vyšetřování několika stovek případů s podezřením na krácení daně a další daňové delikty. Skandál se dotkl i mnoha bankovních domů, které působí v Německu a vedl k rozsáhlým policejním razíím a vyšetřováním.¹¹⁹ Vypuknutí skandálu vyvolalo rozsáhlé reakce zejména s odkazem na zákonnost a morálnost využití získaných dat

¹¹⁵ Rolf Ehlers, „Der Bankenplatz Liechtenstein im Wandel, Struktur, Konkurrenz und Internationalisierung“ (upravený příspěvek přednesený v rámci přednášek Wirtschaftsstandort Liechtenstein - Bedingungen und Perspektiven, Bendorf, Lichtenštejnsko, 11. května 1993), G 10, http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LIB_001_6_Ehlers_Bankenplatz.pdf (staženo 28. 12. 2015).

¹¹⁶ Ibid., G12.

¹¹⁷ Poznámka: Jedná se o zhruba poloviční hodnotu základního kapitálu, kterým musí disponovat nově vzniklá banka na území České republiky. Hodnota základního kapitálu je stanovena v čl. 24 bankovního zákona z roku 1992.

¹¹⁸ Poznámka: Lichtenštejnský svaz bank každoročně vydává přehledovou zprávu o stavu bankovního sektoru.

v trestním řízení proti podezřelým. Lichtenštejská strana trvala na tom, že využití těchto dat pro účely trestního stíhání není možné, Spolkový ústavní soud však svým rozsudkem z 9. 11. 2010 došel k závěru, že využití získaného materiálu v trestním řízení je ústavně konformní.¹²⁰ Vlivem této aféry došlo mezi Lichtenštejnem a Německem k velmi výraznému ochlazení diplomatických vztahů. Lichtenštejská knížecí rodina zrušila mimo jiné své sliby na finanční zajištění německých muzeí, německá strana přikročila k omezování obchodních styků s Lichtenštejnem.¹²¹ Vyhrocenost celé věci dokazovaly i výroky lichtenštejského korunního prince Aloise, který Německo obvinil z útoku proti knížectví.¹²² Skandál s únikem dat se posléze rozšířil i do dalších zemí, které následně zahájily vyšetřování vlastních občanů, podezřelých z daňových úniků. Svůj dopad měla aféra i v České republice, čímž se bude práce zabývat v části o bilaterálních hospodářských vztazích. Lichtenštejnsko, které se velmi rychle stalo terčem kritiky ze strany mnoha států, bylo záhy nuceno přistoupit ke krokům, směřujícím k vylepšení zničené pověsti daňového ráje.¹²³ Po tomto skandálu začalo knížectví mnohem aktivněji spolupracovat s jinými státy v oblasti poskytování informací v daňové oblasti a zároveň prolomilo své do té doby nedotknutelné bankovní tajemství.¹²⁴ Ještě v roce 2007 kníže v jednom poskytnutém rozhovoru odmítal ústupky

¹¹⁹ WAL a AFP a AP, „Steuerrazzia: Fahnder durchsuchen erneut Banken in München und Hamburg“, *Spiegel online*, 19. února 2008, <http://www.spiegel.de/wirtschaft/steuerrazzia-fahnder-durchsuchen-erneut-banken-in-muenchen-und-hamburg-a-536284.html> (staženo 16. 9. 2015).

¹²⁰ Poznámka: Jedná se o rozsudek Spolkového ústavního soudu č.j. 2 BvR 2101/09. Blíže k rozhodnutí ve věci užití digitalizovaných dat o klientech banky LGT při šetření v trestních věcech uvedl Spolkový ústavní soud v tiskovém sdělení č. 109/2010 z 30. listopadu 2010.

„Verfassungsbeschwerde gegen die auf Daten aus Liechtenstein ("Steuer-CD") gestützte Anordnung einer Wohnungsdurchsuchung erfolglos“, internetové stránky Spolkového ústavního soudu, <http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2010/bvg10-109.html> (staženo 8. 8. 2015).

¹²¹ Michael Kröger a Corinna Kreiler, „Deutscher Fahndungserfolg: Bundesregierung knöpft sich Liechtenstein vor - Fürstentum kämpft um Ruf als Steuerparadies“, *Spiegel online*, 19.2.2008, <http://www.spiegel.de/politik/debatte/deutscher-fahndungserfolg-bundesregierung-knoepft-sich-liechtenstein-vor-fuerstentum-kaempft-um-ruf-als-steuerparadies-a-536378.html> (staženo 16.9.2015). WAL a AFP a AP, „Steueroase: Berlin will Geschäfte mit Liechtenstein radikal einschränken“, *Spiegel online*, 19. února 2008, <http://www.spiegel.de/wirtschaft/steueroase-berlin-will-geschaefte-mit-liechtenstein-radikal-einschraenken-a-536415.html> (staženo 16. 9. 2015).

¹²² LER a AP a DPA, „BND-Zahlungen an Datendieb: Liechtenstein attackiert Deutschland in der Steueraffäre“, *Spiegel online*, 19. února 2008, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/bnd-zahlungen-an-datendieb-liechtenstein-attackiert-deutschland-in-der-steueraffaere-a-536213.html> (staženo 15. 9. 2015). „Steueraffäre: Liechtenstein attackiert deutsche Fahnder“, *diepresse.com*, 19. února 2008, http://diepresse.com/home/wirtschaft/economist/363946/Steueraffaere_Liechtenstein-attackiert-deutsche-Fahnder- (staženo 15. 9. 2015).

¹²³ DPA a RAS, „Liechtensteins Ruf ist ruiniert“, *Die Welt*, 15. února 2008, <http://www.welt.de/finanzen/article1678860/Liechtensteins-Ruf-ist-ruiniert.html> (staženo 6. 9. 2015).

¹²⁴ Poznámka: Z přehledu je patrné, že většina dohody o výměně informací v daňové oblasti začalo Lichtenštejnsko uzavírat až po aféře s únikem dat.

„Entwicklung internationale Steuerabkommen“, internetové stránky vlády Knížectví Lichtenštejnsko.

ze strany knížectví v otázkách bankovního tajemství. Zcela pevně stál za ochranou bankovních údajů a nepřipouštěl možnost jejího prolomení.¹²⁵ Po skandálu se však země více a více otevírá mezinárodní spolupráci a výměně informací, což ovšem na druhé straně poškozují lichtenštejnský bankovní sektor, od něhož se začínají odvracet nejzámožnější vkladatelé.¹²⁶

Aféra kolem LGT Bank měla ještě jeden rozměr, který nebyl doposud zmíněn. Bankovní ústav LGT, založený v roce 1920 byl již v roce 1930 převzat knížecí rodinou, která nabyla většinový podíl. V roce 1970 byla následně založena nadace „*Stiftung Fürst Liechtenstein*“ (dále také „FLS“)¹²⁷, jež od knížecí rodiny převzala akciový kapitál. Tato nadace je i v současné době správcem celého knížecího majetku a je plně v rukou knížecí rodiny. V představenstvu banky jsou činní členové knížecí rodiny¹²⁸ a banka je v podstatě součástí knížecího majetku. Skandál se tak nedotkl pouze soukromé právnícké osoby, ale v konečném důsledku také přímo samotné knížecí rodiny. Existence banky LGT jako osobního bankovního domu a fungování FSL tvoří hlavní pilíře systému hospodaření knížecí rodiny, který zavedl současný kníže Hans Adam II. pro správu rodinného majetku.

3.2. Knížecí majetek a jeho správa v současnosti

Lichtenštejnská knížecí rodina patří mezi nejbohatší šlechtické rodiny Evropy a jejich majetek je podle různých zdrojů odhadován na několik miliard eur.¹²⁹ Struktura tohoto rozsáhlého jmění je velmi rozmanitá. Velkou majetkovou hodnotu tvoří

¹²⁵ S.D. Fürst Hans-Adam II. von und zu Liechtenstein, rozhovor vedl Martin Spieler, Handelszeitung Nr. 5, 6. února 2007, http://www.fuerstenhaus.li/de/presse/interviews/dok_archiv-2007/2007_01_31_-_Handelszeitung_Interview_SDF.pdf (staženo 6. 9. 2015).

¹²⁶ Bloomberg, „Liechtenstein verliert die Superreichen“, *Handelsblatt*, 6. května 2013, <http://www.handelsblatt.com/finanzen/steuern-recht/steuern/steueroase-liechtenstein-verliert-die-superreichen/8167446.html> (staženo 5. 6. 2015).

¹²⁷ Poznámka: Tato nadace je v českých veřejných seznamech vedena pod českým jménem „Nadace knížete z Lichtenštejna.“

¹²⁸ Poznámka: Od roku 2006 působí na pozici předsedy představenstva nadace FLS princ Phillip von und zu Liechtenstein a na pozici výkonného ředitele banky LGT princ Max von und zu Liechtenstein, bratr korunního prince Aloise.

¹²⁹ Poznámka: Různé zdroje udávají hodnoty mezi pěti až osmi a půl miliardami eur. Vzhledem ke struktuře majetku je tento odhad do značné míry spekulativní.

Uwe Ritzer, „Die reichsten Monarchen Europas“, *Süddeutsche Zeitung*, 17. května 2010, <http://www.sueddeutsche.de/geld/fuerstenhaus-liechtenstein-die-reichsten-monarchen-europas-1.385816> (staženo 22. 6. 2015).

Patrik Stahl, „Fürst bleibt einer der reichsten in CH/FL“, *Liechtensteiner Vaterland*, 3. prosince 2010, <http://www.vaterland.li/importe/altdaten/wirtschaft/Fuerst-bleibt-einer-der-reichsten-in-CH-FL:art486,72485> (staženo 5. 8. 2015).

umělecké předměty a movitý historický majetek, jehož cena se odvíjí od různých proměnných. Lichtenštejnové historicky patřili mezi velké mecenáše umění a sběratele a jejich sbírky jsou považovány za jedny z největších soukromých na světě. Kromě movitého majetku potom rodina disponuje relativně rozsáhlým majetkem nemovitým, jehož velikost ovšem nedosahuje v žádném případě rozměrů, které měla knížecí panství na českém území.

K financování monarchie přistupuje lichtenštejnská knížecí rodina se snahou o dosažení autarkie. Postavení knížecí rodiny v Lichtenštejnsku je z pohledu národohospodářského jedinečné v tom smyslu, že knížecí rodina financuje svůj chod z vlastních soukromých prostředků. Autarkie tak v tomto konkrétním případě není vztažena na celý stát, který by svým hospodářským a politickým snažením směřoval k dosažení nezávislosti a soběstačnosti na okolním světě. Autarkií je v tomto případě myšlena snaha knížecího domu o dosažení ekonomické nezávislosti na státu, tj. na veřejných prostředcích, kterými státní pokladna disponuje. V neposlední řadě je tato knížecí autarkie také nezávislostí na politice. Ekonomická soběstačnost je hlavním heslem vládnoucího knížete Hanse Adama II.¹³⁰

Při bližším pohledu na závěrečné účty a zprávy, jež předkládá každoročně zemská vláda lichtenštejnskému Zemskému sněmu, je patrné, že v nich není obsažen údaj o výdajích na chod knížecího domu.¹³¹ Jediným dohledatelným údajem, který

¹³⁰ Hans Adam II, *Stát ve třetím tisíciletí* (Praha: Grada, 2011), 79.

¹³¹ „Landtag, Regierung und Gerichte 2014, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.llv.li/files/srk/rb14-rechenschaftsbericht-2014-gesamt.pdf> (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2013, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.llv.li/files/srk/Rechenschaftsbericht%202013-mit%20Landesrechnung.pdf> (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2012, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk_rb2012_rechenschaftsbericht_gesamt.pdf (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2011, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk_rb2011_rb_komplett-2.pdf (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2010, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk_rb2010_rb_komplett.pdf (staženo 28. 12. 2015).

vypovídá o propojení knížecí rodiny se státní rozpočtem je tzv. „úhrada účelně vynaložených nákladů.“ Ačkoliv není tato položka nijak blíže specifikována, lze se domnívat, že se jedná o příspěvek ze státní pokladny v případech, kdy kníže koná státní návštěvy v zahraničí či jinak reprezentuje stát mimo svou zemi.

Knížecí finance nebyly vždy v nejlepší kondici. Za vlády otce současného knížete, byla rodina mnohem závislejší na státním rozpočtu, než je tomu dnes. To bylo také podle slov samotného Hanse Adama II. důvodem, proč byl poslán studovat ekonomii.¹³² Na konci 60. let byly knížecí finance kryty zejména prodejem movitého majetku v držení rodiny a zároveň se rod dostával do potíží skrze úvěry.

Právě Hans Adam II. se v 70. letech zasloužil o hlubokou restrukturalizaci rodového majetku, která měla mimo jiné za následek utvoření několika nadací, do nichž byl majetek vložen a také restrukturalizaci bankovního domu LGT.¹³³ Banka LGT, která nesla původně název „*Bank in Liechtenstein*“ je jednoznačně největší bankou Lichtenštejnska, v jejímž čele stojí právě vládnoucí kníže jako předseda představenstva a v dalších orgánech je potom možno nalézt další členy knížecí rodiny. LGT je subjektem, generujícím vysoké zisky, z nichž je mimo jiné financována knížecí rodina.

Reforma rodových financí v 70. letech ovšem nezasáhla pouze do činnosti banky LGT. Tehdejší korunní princ rovněž přistoupil k založení nadací, jejichž účelem byla daňově výhodná kumulace majetku a zároveň jeho ochrana před případnými věřiteli v době, kdy byla knížecí rodina silně úvěrována.¹³⁴ Jak již bylo uvedeno výše, byla založena nadace „*Stiftung Fürst Liechtenstein*“, jejímž úkolem je zejména správa rodových sbírek umění. Je třeba uvést, že i z pohledu lichtenštejnského daňového práva je udržování majetku velmi výhodné, jelikož je majetek jednak chráněn vůči třetím osobám a navíc na něj dopadá jen minimální daňové zatížení.¹³⁵

¹³² Hans Adam II, „Stát ve třetím tisíciletí“, 79.

¹³³ S. D. Fürst Hans-Adam II. von und zu Liechtenstein, rozhovor vedla Šárka Daňková, Lidové noviny, 15. února 2008, http://www.fuerstenhaus.li/de/presse/interviews/dok_archiv-2008/2008_02_15_-_Interview_SDF_mit_Sarka_Dankovax_Lidove_noviny.pdf (staženo 28. 12. 2015).

¹³⁴ *Ibid.*, 2.

¹³⁵ Marxer & Partner Rechtsanwälte, *Die liechtensteinische Stiftung*, (Schaan: Liechtenstein-Verlag, 2009), 44, http://www.marxerpartner.com/fileadmin/user_upload/marxerpartner/pdf-downloads/Die_Stiftung_Broschuere_de.pdf (staženo 14.7.2015).

Hans Adam II. se následně v 80. letech pustil do rozsáhlých investic zejména v oblasti nákupu nemovitostí a nákupu technologií. Jeho investice směřovaly v 80. letech zejména do Spojených států amerických, v nichž začala aktivně působit firma RiceTec. Tato korporace se zabývá šlechtěním hybridních druhů rýže, přičemž je rychle rostoucím podnikem¹³⁶, který expanduje na trhy v Asii a jižní Americe. Na tomto místě je nutno podotknout, že hospodářské zájmy knížecí rodiny jsou mnohdy kritizovány. V případě společnosti RiceTec, respektive jejich dceřiných společností, se jednalo o konflikt, týkající se patentu několika různých druhů rýže „*Basmati*“.¹³⁷ Dceřiná společnost RiceTec se sídlem v Texasu vlastnila od roku 1997 patent na označení specifického druhu rýže jako „*Basmati*“.¹³⁸ Proti tomuto patentu se ovšem zvedla vlna kritiky, která poukazovala na skutečnost, že skrze existenci takového patentu bude docházet k likvidaci producentů rýže z oblasti Indie a Pakistánu.¹³⁹ Mezi Indií a společnostmi RiceTec knížete Hanse Adama došlo k několika obchodním sporům, které dopadly pro lichtenštejnský podnik neúspěšně. Celý případ měl ovšem za následek mediální pozornost a poukazuje i na skutečnost, že v případě lichtenštejnské knížecí rodiny jsou mnohdy soukromé hospodářské a obchodní zájmy propojeny se zájmy politickými nebo je alespoň vyvoláván takový dojem.

Rozsáhlé zahraniční investice a diverzifikace knížecího podnikání měly za následek postupné ozdravení knížecích financí a jejich následný růst. Hans Adam II. tak začal budovat obchodní impérium, velmi specifickým způsobem propojené s jeho působením jako hlavy státu. Je zcela nezpochybnitelné, že snahy vládnoucího knížete o zajištění co možná největší hospodářské stability jeho rodiny byly také motivem, proč Lichtenštejnové dlouhou dobu i po roce 1989 trvaly zcela bezpodmínečně na řešení majetkových otázek v České republice. Někdejší český majetek byl totiž tak rozsáhlý, že by významnou měrou přispěl do rozšíření rodového majetkového portfolia. A to i přes to, že by bylo nutno, podle slov knížete, nejdříve učinit rozsáhlé investice do

¹³⁶ Poznámka: Dle údajů Süddeutsche Zeitung zásobuje tato společnost 20.000 amerických obchodů. Uwe Ritzer, „Die reichsten Monarchen Europas“.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ „Basmati Rice Patent, The (Merchant) Prince and the (Punjabi) Paupers“, internetové stránky nevládní organizace ETC Group, <http://www.etcgroup.org/sites/www.etcgroup.org/files/publication/415/01/rafigenobasmatiprince98.pdf> (staženo 28. 8. 2015).

¹³⁹ „Fürstlicher Profit auf Kosten indischer Reisbauern“, internetové stránky nezávislého spolku EvB, <https://www.evb.ch/medien/medienmitteilung/fuerstlicher-profit-auf-kosten-indischer-reisbauern/> (staženo 28. 8. 2015).

jeho renovace.¹⁴⁰ Fakt, že český majetek je pro knížecí rodinu i po navázání diplomatických styků velmi živým tématem, dokazují i události nedávné minulosti, kdy se rozběhla soudní jednání o určení vlastnictví k některým bývalým rodovým držávám v České republice. Uvedené soudní spory však bude podrobněji pojednávat jedna z dalších kapitol práce.

3.3. Státoprávní uspořádání Lichtenštejnska

Při pohledu na státoprávní uspořádání Lichtenštejnska je třeba v první řadě analyzovat tamější ústavu. Současná lichtenštejnská ústava pocházející již z roku 1921, ovšem prošla za dobu své existence různými reformami a desítkami novel. Nejpodstatnější změnou ve sledovaném období byla reforma, která proběhla na základě iniciativy knížete v roce 2003. Vzhledem k jejímu rozsahu a významu bude tato reforma níže hlouběji analyzována. Analýza státoprávního uspořádání knížectví se zaměřením na osobu knížete je zcela zásadní i pro hodnocení vzájemných vztahů Lichtenštejnska a České republiky.

Lichtenštejnské knížectví je ve znění své ústavy konstituční monarchií, stojící na demokratických a parlamentárních principech. Je třeba ovšem také podotknout, že státní moc nenáleží pouze lidu, jako je tomu v jiných evropských státech, ale zdrojem státní moci je rovněž osoba knížete.¹⁴¹ Toto znění ústavy navíc upřednostňuje při vyjmenování držitelů státní moci knížete před lidem. Článek druhý ústavy zakotvuje velmi silné monarchické postavení knížete ve státě a poukazuje na skutečnost, že kníže není jen pouhým vykonavatelem státní moci a nástrojem výkonu nepřímé demokracie ve státě. Význam tohoto ustanovení je ještě umocňován tím, jaké pravomoci při výkonu státní moci jsou knížeti přisuzovány, a které může přímo vykonávat. I ze struktury lichtenštejnské ústavy jako celku je patrná velmi silná pozice knížete, resp. celé knížecí rodiny.

¹⁴⁰ S. D. Fürst Hans-Adam II. von und zu Liechtenstein, rozhovor vedla Šárka Daňková, 7.

¹⁴¹ Poznámka: Jedná se o ust. čl. 2 Ústavy Lichtenštejnska, který zní: ...“státní moc náleží knížeti a lidu a je v souladu s ustanoveními této ústavy oběma vykonávána.“ Pro srovnání například česká ústava zakotvuje pramen státní moci rovněž v čl. 2 odst. 1, jenž zní: „Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní.“ Stejně tak německý Základní zákon stanovuje v čl. 20 odst. 1, že: „Všechna státní moc pramení z lidu.“

Lichtenštejská ústava přisuzuje knížeti natolik specifické postavení, že jej není možné srovnávat ani s jinými konstitučními monarchiemi v Evropě, kde jsou vládnoucí monarchové ve větší či menší míře součástí exekutivy. V Lichtenštejnsku lze ale hovořit o v zásadě autonomní moci knížecí. Zatímco v jiných evropských ústavách je obvyklé, že je na prvním místě v dělbě moci uvedena moc zákonodárná, tj. ta část státní moci, která je přímo legitimována lidem, lichtenštejská ústava toto uspořádání nemá. První mocí ve státě, která je uvedena v tamější ústavě, je právě moc knížecí.

Moc zákonodárná, která je projevem státní moci v rukou lidu, je obsažena až v hlavě páté lichtenštejské ústavy. Ještě před ní stojí hlava třetí o úkolech státu a dále hlava čtvrtá o právech a povinnostech občanů. Lid se podílí na chodu státu skrze volbu parlamentu, který je označován jako zemský sněm a dále skrze zákonodárnou iniciativu, jež mu ústava propůjčuje. Oba dva tyto aspekty je ovšem nutné analyzovat zvlášť.

Prvním projevem státní moci v rukou lidu je tedy existence zemského sněmu.¹⁴² Jeho hlavním úkolem je zajišťování a prosazování blahobytu lidu. Nepochybně velmi zajímavým je ovšem úkol zemského sněmu, spočívající v podpoře blahobytu knížecího domu. Zde tedy ústava dalším prvkem umocňuje postavení knížete jako držitele státní moci a vyzdvihuje jeho postavení vůči lidu tím, když výslovně zavazuje zákonodárný sbor k tomu, aby sloužil podpoře blaha knížecí rodiny. Ve vztahu k volbě tohoto zákonodárného orgánu nelze nic namítat, jelikož ústava dbá dodržení demokratických principů a volby jsou konány vždy jako svobodné, tajné a rovné.¹⁴³

Druhým prvkem projevu státní moci v rukou lidu je zákonodárná iniciativa, která je občanům knížectví přisuzována. Oprávnění voliči mohou v případě, že dojde k sesbírání potřebného počtu hlasů předložit návrh zákona, případně o legislativních aktech rozhodovat skrze referendum. I tato pravomoc ovšem nezůstala nedotčena mocí knížecí, a to zejména po roce 2003, kdy proběhla ústavní reforma.

Do již silně monarchické ústavy přinesla ještě větší posílení moci knížecího domu reforma, která byla schválena v roce 2003. Jednalo se o jednu z nejvýznamnějších změn od roku 1921, kdy vstoupila ústava v platnost, a to za vlády knížete Františka

¹⁴² Poznámka: Jedná se o ust. čl. 45 a násl. Lichtenštejské ústavy.

¹⁴³ Poznámka: Jedná se o ust. čl. 46 odst. 1 lichtenštejské ústavy.

Josefa II. Reformní proces, který byl v roce 2003 završen schválením novely, výrazně zasahující do stávajícího textu ústavy, sahá až do počátku 90. let.

V této době totiž dochází k výraznějším rozporům mezi knížetem a vládou, která zastávala odlišná interpretační stanoviska při výkladu ústavního textu. Jako nejčastěji uváděný důvod vzniku debaty o změně ústavy se stala státní krize v roce 1992, kdy vypukl spor mezi knížetem a vládou o smlouvě s EHP.¹⁴⁴ Již v roce 1993 začala být diskutována možnost změn ústavy, ale první pokusy o reformu ze strany knížete selhávaly. S ohledem na politické rozložení sil v lichtenštejnském zemském sněmu nedosahovaly ani opakované snahy Hanse Adama II. úspěchu a vzhledem k výrazné názorové rozmanitosti se vláda snažila o dlouhodobé odsunutí otázky ústavní reformy. K změně došlo až v roce 2001 a to vlivem změny ve struktuře složení zemského sněmu. Ve volbách totiž zvítězila lojalistická strana FBP, která spolu s knížetem přednesla společný návrh změny ústavy. Tento návrh byl zveřejněn jako sněmovní tisk č. 87/2001 a od počátku byl podroben ostré kritice. Již na prvním čtení, jež probíhalo ve dnech 20. 12. 2001 a 22. 12. 2001 se návrh stal terčem kritiky opozičních poslanců. Opoziční poslanci napadali různé pasáže návrhu změny ústavy a rovněž docházelo k ostré výměně názorů mezi jednotlivými poslanci. K návrhu na možnost zrušení monarchie skrze lidové hlasování se například opoziční poslanec Paul Vogt vyjádřil následovně: *„Bývá argumentováno, že lid může přece vždy zrušit monarchii. To je ale fantaskní konstrukce, která má zakrýt nedostatek mocenské suverenity lidu. Navrhovaný proces zrušení monarchie nezlehčuje zrušení monarchie, nýbrž ho naopak činí obtížnějším.“*¹⁴⁵ Jiný poslanec za stranu Vaterländische Union Hugo Quaderer mimo jiné poznamenal: *„Je třeba konstatovat, že veřejnost si nepřeje podobnou drastickou změnu ústavy, která je nám předkládána. To dokládají jednoznačně i výsledky dotazníků z Demokratie-*

¹⁴⁴ Poznámka: Blíže k tomuto tématu a historii ústavního konfliktu v publikaci *„Öffentlichkeit, öffentliche Meinung und direkte Demokratie: Eine Fallstudie zur Verfassungsreform“*.

Frank Marcinkowski a Wilfried Marxer, eds., *Öffentlichkeit, öffentliche Meinung und direkte Demokratie. Eine Fallstudie zur Verfassungsreform in Liechtenstein* (Schaan: Verlag der Liechtensteinische Akademischen Gesellschaft, 2010), http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LPS_47.pdf (staženo 28. 12. 2015).

¹⁴⁵ Poznámka: Jedná se o vystoupení poslance Paula Vogta, zaznamenané ve stenografickém protokolu z 20. prosince 2001.

„Abänderung der Verfassung (Nr. 87/2001), 1. Lesung“, stenografický protokol z 20. prosince 2001 na internetových stránkách Zemského sněmu Knižectví Lichtenštejnsko, <http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=&krit=1&vonjahr=2001&vonmonat=12&bisjahr=2002&bismonat=3&id=1372&backurl=?mode=suche%26txt=%26krit=1%26vonjahr=2001%26vonmonat=12%26bisjahr=2002%26bismonat=3> (staženo 22. 12. 2015).

*Sekretariat. Prakticky při všech průzkumech odpověděla jednoznačná většina, že knížecí návrh je nechtěný, resp. není spatřován jako nutný.*¹⁴⁶ Vzhledem k ostré kritice opozičních sil byla na jaře 2002 vytvořena ústavní komise, která měla za úkol u knížete zajistit jistý kompromis, který by vedl k ukončení dlouhodobých sporů. Ani tato komise však nedokázala zajistit kompromis¹⁴⁷ a kníže ještě v létě 2002 zvolil novou cestu, kterou se mu nakonec podařilo prosadit svůj záměr.

Dne 27. 6. 2002 byla formálně utvořena lidová iniciativa ze strany knížete Hanse Adama II. a jeho syna, korunního prince Aloise, která přednesla „*Verfassungsentwurf vom 27. Juni 2002*“. Tento dokument byl jako přísně tajný rozeslán jednotlivým poslancům k projednání dne 2. 8. 2002.¹⁴⁸ Zároveň se utvořila druhá lidová iniciativa „*Verfassungsfrieden*“ která tvořila v podstatě protipól knížecí iniciativě. Dne 24. 10. 2002 na své schůzi zemský sněm zamítl stížnost, že knížecí iniciativa a její vytvoření je v rozporu s lichtenštejnským právním řádem a schválil její platnost.¹⁴⁹ Zemský sněm pak na svém zasedání dne 19. 12. 2002 schválil knížecí iniciativu poté, co se jí podařilo získat potřebný počet hlasů, a to konkrétně 6 240, což bylo 37,2% oprávněných voličů.¹⁵⁰ Dne 16. 3. 2003 proběhlo lidové hlasování, které schválilo

¹⁴⁶ Poznámka: Jedná se o vystoupení poslance Hugo Quaderera, zaznamenané v pokračování protokolu z 20. 12. 2001.

Ibid.

¹⁴⁷ Poznámka: Výsledky Komise byly mimo jiné projednávány i na schůzi zemského sněmu dne 18. 12. 2002, jak je patrné ze závěrečné zprávy a stenografických protokolů zemské sněmu. „Bericht der Verfassungskommission III sowie Stellungnahme der Regierung zu den anlässlich der 1. Lesung der Regierungsvorlage betreffend die Abänderung der Verfassung aufgeworfenen Fragen (Nr. 135/2002) - Stellungnahme der Kommissionsmitglieder (Kommissionsminderheit: Ingrid Hassler-Gerner und Peter Wolff) zum Bericht der Verfassungskommission III“, stenografický protokol 18. prosince 2002 na internetových stránkách Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=Nr.%2087/2001&krit=1&id=1622&backurl=?mode=suche%26txt=Nr.%2087/2001%26krit=1> (staženo 22. 12. 2015).

¹⁴⁸ „Memorandum zur Frage der Vereinbarkeit des Entwurfes zur Abänderung der Verfassung des Fürstentums Liechtenstein gemäss der am 2. August 2002 bei der Regierung angemeldeten "Volksinitiative" des Landesfürsten und Erbprinzen mit den Regeln und Standards des Europarates und der EMRK“, internetové stránky občanského sdružení „*Demokratiebewegung in Liechtenstein*“, <https://demokratiebewegung.li/de/dokumente/verfassungsdiskussion/Memorandum-EMRKStatut.pdf> (staženo 22. 12. 2015).

¹⁴⁹ „Vorprüfung der angemeldeten Volksinitiative zur Abänderung der Landesverfassung (Nr. 88/2002), stenografický protokol z 24. října 2002 na internetových stránkách Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=&krit=1&vonjahr=2002&vonmonat=10&bisjahr=2002&bismonat=10&id=1572&backurl=?mode=suche%26txt=%26krit=1%26vonjahr=2002%26vonmonat=10%26bisjahr=2002%26bismonat=10> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁵⁰ Poznámka: Hlasováno bylo jednotlivě, jak dokládá stenografický záznam ze schůze zemského sněmu. „Volksinitiative vom 2. 8. 2002 zur Abänderung der Landesverfassung, eingereicht von S. D. dem Landesfürsten Hans Adam II. von und zu Liechtenstein und S. S. dem Erbprinzen Alois von und zu Liechtenstein (Fortsetzung)“, stenografický protokol z 19. prosince 2002 na internetových stránkách Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko,

knížecí návrh změny ústavy, a to většinou 64,3% hlasů.¹⁵¹ Došlo tak definitivně k prosazení návrhu, který výrazně posílil některé monarchické prvky ve státě a upevnil faktickou moc knížete v Lichtenštejnsku. V souvislosti s knížecí iniciativou je třeba zmínit také jednu symbolickou, ale relativně významnou skutečnost, která dokresluje celkový vztah knížete k jeho zemi. Během sbírání podpisů, které probíhalo v listopadu a prosinci roku 2002 se kníže Hans Adam II uchýlil i k prohlášením, že v případě schválení opoziční lidové iniciativy nedojde z jeho strany k podpisu schváleného zákona. Zároveň také pohrozil, že pokud nebude schválena jeho knížecí iniciativa, je připraven přesunout své sídlo mimo území Lichtenštejnska, do Vídně.¹⁵² Je otázkou nakolik toto prohlášení, jenž mělo evidentně vzbudit mezi občany loajalitu ke knížecímu domu, přispělo k celkovému výsledku lidového hlasování, ale je zcela zřejmé, že většina, kterou byla knížecí iniciativa schválena, nebyla těsná.

Proces schvalování ústavní změny byl i po jejím definitivním schválení předmětem různých analýz a příspěvků. Největším problémem, který byl ve vztahu k lidovému hlasování v dané věci diskutován, byl přístup iniciátorů k veřejnosti. Za základní nedostatek byla považována neinformovanost voličů o předmětu rozhodování a rovněž vymezení samotného předmětu rozhodování se stalo diskutovaným problémem. Jako rozporuplná se rovněž uváděla skutečnost, že kníže vydal na kampaň o lidovém hlasování výrazně vyšší částku, než opoziční lidová iniciativa „*Verfassungsfrieden*“.¹⁵³ Michael Ferster¹⁵⁴ označil dokonce hlasování o lidové iniciativě jako otrávené a zcela poukázal na zneužití moci knížetem, který vystupoval jako obyčejný občan při vyvolání

<http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=&krit=1&vonjahr=2002&vonmonat=12&bisjahr=2002&id=1625&backurl=?mode=suche%26txt=%26krit=1%26vonjahr=2002%26vonmonat=12%26bisjahr=2002> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁵¹ „Abstimmung 14. - 16. März 2003“, internetové stránky vlády Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.abstimmungen.li/?tid=archivjahr&jahr=2003&mp=2003&mpjahr=2003&mpopen=1> (staženo 28. 2. 2015).

¹⁵² Joachim Hoelzgen, „Liechtenstein: Fürst Hans-Adam, der Machthungrige“, *Der Spiegel*, 13. března 2003, <http://www.spiegel.de/panorama/liechtenstein-fuerst-hans-adam-der-machthungrige-a-239975.html> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁵³ „Betrachtung des direktdemokratischen Prozesses zur neuen Verfassung des Fürstentums Liechtenstein unter demokratischen Gesichtspunkten“, internetové stránky občanského sdružení „Demokratiebewegung in Liechtenstein“, https://demokratiebewegung.li/de/veranstaltungen/dokumente/Schaedler_FL.pdf (staženo 20. 10. 2015).

¹⁵⁴ Poznámka: Autor je advokátem v Schaanu.

lidové iniciativy, ale z moci hlavy státu následně významně napomáhal jejímu prosazení a tak implicitně i svým zájmům.¹⁵⁵

Ústavní reforma z roku 2003 byla dokonce napadána z hlediska její konformity s Mezinárodní úmluvou o ochraně lidských práv. Textem lichtenštejnské ústavy se dokonce zabývala Rada Evropy, a to v celkem třech zprávách.¹⁵⁶ Žádný z těchto dokumentů ovšem neshledal, že by lichtenštejnská ústava nespĺňovala minimální standardy Rady Evropy, týkající se demokratického uspořádání státu a dělby moci.

Závěrem je třeba shrnout, jaké změny ústavní reforma přinesla a jakým způsobem byla změněna mocenská rovnováha v lichtenštejnském knížectví ve vztahu k utváření zahraniční politiky. Ačkoliv změna ústavy v roce 2003 přinesla relativně silné zásahy do uspořádání dělby moci uvnitř knížectví, ve vztahu k zahraniční politice nedošlo k podstatným změnám. V souvislosti s diskuzí o ústavní změnách ale vyvstala i jiná otázka, a to otázka lichtenštejnské identity. Ta je nepochybně velmi úzce spojena s knížecí rodinou, což lze demonstrovat například na existenci jediného světského státního svátku, který se slaví 15. 8. a je spjat s narozeninami předchozího vládnoucího knížete Františka Josefa II. Knižecí dům a země tak utváří neobvyklé spojení, které nelze nalézt v žádné jiné evropské monarchii. Skrze tento silný svazek je pak vnímána i zahraniční politika, kterou kníže svým působením v zahraničí utváří, byť mnohdy jako osoba, vystupující soukromě, vnímána jako politika celé země. V souvislosti s Českou republikou je tak třeba konstatovat, že reforma ústavy, přispívající k vnitropolitickému mocenskému posílení knížete, pouze umocnila skutečnost, že vzájemné vztahy obou zemí lze normalizovat a utvářet pouze skrze osobu vládnoucího knížete.

¹⁵⁵ Michael Ferster, „Weshalb ein Monitoring des Europarates nötig ist, Liechtensteins Verfassung auf dem Prüfstand“, *Neue Zürcher Zeitung*, 22. listopadu 2003, <http://www.nzz.ch/article98GFJ-1.333764> (staženo 20. 10. 2015).

¹⁵⁶ Poznámka: Jedná se celkem o tři zprávy. První je zprávou tzv. Benátské komise z 13. – 14. 12. 2002, dále se jedná o návrh lorda Kilclooneye z 25. 1. 2003 a konečně třetí zpráva pochází od monitorovacího výboru z 15. 9. 2003.

4. Česko-lichtenštejské vztahy po roce 2000

Jak bylo již uvedeno výše, hlavním problémem normalizace politických vztahů mezi oběma státy bylo řešení sporů, týkajících se majetku knížecí rodiny v České republice. Předchozí kapitoly se zabývaly shrnutím historického vývoje vzájemných vztahů do 90. let, která byla nejvíce poznamenána sporem o obraz „*Velká vápenka*“. Byť se celý spor odehrával na půdě německých soudů a posléze byla právně napadána Spolková republika Německo, utvrdil tento konflikt chladný přístup obou států k dalším jednáním. Období následujících let po roce 2000 bylo ve vztazích České republiky a Lichtenštejnska poznamenáno a došlo dokonce k jeho opětovné eskalaci na mezinárodní úrovni. Na konci prvního desetiletí po roce 2000 došlo k trvalé změně a následně i k jisté normalizaci ve formě navázání diplomatických styků mezi oběma zeměmi. Na rozdíl od politické úrovně vztahů, se rozvíjely soukromoprávní vztahy v rovině ekonomické a sociálně-kulturní mnohem lépe a efektivněji.

4.1. Politická úroveň vzájemných vztahů

Vstup do nového tisíciletí se pro oba státy nesl stále v duchu probíhajících sporů, které navázaly na případ „*Velké vápenky*“. Ještě v roce 2000 se zdál postoj lichtenštejské strany nesmiřitelný. „...ze strany Československa a nyní ze strany českého státu bylo v nejhorší míře porušeno normální právo, ale také mezinárodní právo Knížectví Lichtenštejnska. Dokud česká vláda nezmění svou politiku a nenapraví učiněné bezpráví, nejsou normální vztahy s našim státem ani s naší rodinou možné.“¹⁵⁷ Dalším konfliktem, který se mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem odehrál, bylo lichtenštejské blokování přístupu České republiky do Evropského hospodářského prostoru. V roce 2003 mělo dojít kromě ratifikace smlouvy o přistoupení České republiky k EU také k podpisu a ratifikaci Smlouvy o přistoupení EHP. Lichtenštejnsko spatřovalo v blokování podpisu předjednané dohody další možnost, jak vynést na světlo dosud nevyřešené majetkoprávní otázky. Mezinárodní konflikt, jehož jádrem se opět stala otázka uznání suverenity Lichtenštejnska ze strany České republiky a neoprávněnost zabavení lichtenštejského majetku podle Benešových dekretů na základě domněnky německé národnosti, měl za následek, že Lichtenštejnsko blokovalo

¹⁵⁷ Poznámka: Citováno z rozhovoru knížete Hanse Adama II. s diplomantkou Janou Pinterovou ze dne 11.2.2000.

Pinterová, „Knížectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou: od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem“, 11-12.

více jak měsíc podpis Smlouvy o přistoupení ČR. Není bez zajímavosti, že tehdejším velvyslancem Lichtenštejnska při EU nebyl běžný lichtenštejnský občan, nýbrž bratr vládnoucího knížete, Nikolaus von Liechtenstein. Lichtenštejnsko bylo v tomto sporu formálně podpořeno rovněž ze strany zbývajících dvou států Evropského sdružení volného obchodu, Norska a Islandu. Česká zahraniční politika se ve směru k Lichtenštejnsku snažila o vyvinutí rozsáhlejšího politického tlaku, který by směřoval ke konečnému ústupku ze strany knížectví. Tehdejší velvyslanec České republiky při EU, Pavel Telička dokonce pronesl, že případné definitivní veto ze strany Lichtenštejnska by mělo za následek neúčast České republiky na vnitřním trhu EU se zeměmi EHP. Analytici navíc soudili, že takové nastavení by nemělo tragický dopad na ekonomickou situaci¹⁵⁸, což rovněž mohlo přispět k tomu, že Lichtenštejnsko nakonec svou pozici přehodnotilo.¹⁵⁹ Dohoda o účasti České republiky v EHP byla nakonec podepsána i za účasti Lichtenštejnska, přičemž závěrečný akt k této Dohodě obsahoval jednostranná prohlášení Lichtenštejnska a České republiky. Lichtenštejnské prohlášení, že: „*Lichtenštejnská vláda předpokládá, že smluvní strany respektují Lichtenštejnské knížectví jako dlouhotrvající svrchovaný a uznávaný stát, který byl neutrálním státem po celou první i druhou světovou válku.*“¹⁶⁰ Česká strana zareagovala na toto znění textu odpovídajícím způsobem a zároveň ho Ministerstvo zahraničních věcí označilo ve svém tiskovém prohlášení za přiosřené, přičemž zdůraznilo, že Česká republika nepřikládá žádné právní účinky prohlášení, které nesouvisí s předmětem a účelem dohody o EHP.¹⁶¹ Lichtenštejnsko v rámci tohoto diplomatického konfliktu nedosáhlo žádných patrných výsledků, které by přispěly k řešení bilaterálních majetkoprávních sporů. Tuto akci lze považovat za jednu z posledních možností knížectví, jak akcentovat existenci vzájemných sporů na mezinárodní úrovni. Snaha knížectví donutit českou politickou

¹⁵⁸ Dagmar Keberlová, „Liechtenstein lehnt Unterzeichnung des Vertrags über die Erweiterung des EWR ab“, *Radio Praha*, 27. října 2003, <http://www.radio.cz/de/rubrik/eurodomino/liechtenstein-lehnt-unterzeichnung-des-vertrags-ueber-die-erweiterung-des-ewr-ab> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁵⁹ Petr Kolář, Ivo Šlosarčík a Václav Ledvinka, rozhovor vedl Ivan Hofman, Radioforum. Michal Kopp et. al., „Praha neustoupí Lichtenštejnsku při případných majetkových nárocích“, *Český rozhlas*, 14. října 2003, http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomika/_zprava/praha-neustoupi-lichtenstejnsku-pri-pripadnych-majetkovych-narocich--90545 (staženo 25.5.2015).

¹⁶⁰ „Závěrečný akt č.j. AF/EEE/XPA/DC/cs k Dohodě o přistoupení k EHP, internetové stránky Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, 27, www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=7544 (staženo 28. 12. 2015).

¹⁶¹ „Tiskové prohlášení MZV ČR – Lichtenštejnsko“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2003/x2003_10_15_lichtenstejnsko.html (staženo 28. 12. 2015).

reprezentaci k vyjádření o řešení majetkových neshod se však ukázala jako bezvýsledná, což je patrné i na znění jednostranných prohlášení.¹⁶²

Ačkoliv se i po podpisu Dohody o účasti České republiky v EHP dále obě země de iure diplomaticky neuznávaly, znamenal podpis dokumentu oběma smluvními stranami po podpisu Závěrečného aktu V Helsinkách v roce 1975 další krok k uznání faktickému. Vzájemný majetkoprávní spor ovšem nadále zůstával hmatatelnou překážkou v navázání oficiálních styků, byť se posunul do nové dimenze.¹⁶³ Jak bylo uvedeno již výše, rok po vstupu České republiky do EU a tedy i po bezvýsledné snaze Lichtenštejnska o zviditelnění vzájemných sporů došlo i k ukončení soudního řízení, vedeného mezi knížectvím a Spolkovou republikou Německo před Mezinárodním soudním dvorem ohledně narušení suverenity Lichtenštejnska.

Další vzájemná politická interakce proběhla až po několika letech, a to v souvislosti s dozvuky aféry kolem úniku dat z lichtenštejnské banky LGT. Samotná aféra a její dopady v České republice budou pojednány v další podkapitole práce. Je ovšem nezbytné konstatovat, že právě tato aféra vedla k znovuoživení komunikace mezi oběma státy. V období vlády premiéra Jana Fischera došlo ke znovuoživení jednání o uzavření Dohody o dvojím zdanění. Tuto zprávu přinesl tisk v půlce roku 2009 s odkazem na to, že uzavření takové smlouvy by nutně znamenalo vzájemné diplomatické uznání obou států. Tuto skutečnost potvrdil i bývalý ministr zahraničí Karel Schwarzenberg.¹⁶⁴ K dané problematice se vyjádřil rovněž Miroslav Kalousek, který konstatoval, že znění smlouvy bylo již připraveno. Tento článek, upozorňující mimo jiné na to, že k dohodě mělo dojít již v době existence Topolánkovy vlády, ale nebyla naplněna s ohledem na volby do Evropského parlamentu, okamžitě vyvolal reakci ze strany Ministerstva zahraničí. To vydalo den po zveřejnění článku tiskové

¹⁶² Poznámka: Úplné znění jednostranného prohlášení Knížectví Lichtenštejnsko je přílohou č. 4 a úplné znění jednostranného prohlášení České republiky je přílohou č. 5 práce.

¹⁶³ Susane Keller-Giger, „Zwei Länder – ein Fürstenhaus, Ein Beitrag zur wechselvollen Geschichte der Beziehungen zwischen dem Fürstentum Liechtenstein und den böhmischen Ländern, der Tschechoslowakei und der Tschechischen Republik“, in *Das Fürstentum Liechtenstein, die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei: Geschichte der zwischenstaatlichen Beziehungen*, ed. Rupert Quaderer-Vogt et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013), 172.

¹⁶⁴ Adam Bartoš, „Politici se bojí uznání Lichtenštejnska. Knížectví žádá majetek na Moravě“, *idnes.cz*, 21. května 2009, http://zpravy.idnes.cz/politici-se-boji-uznani-lichtenstejnska-knizectvi-zada-majetek-na-morave-11e-/domaci.aspx?c=A090521_140946_domaci_adb (staženo 27. 12. 2015).

prohlášení: „Česká republika má dlouhodobý zájem na narovnání vztahů s Knížectvím Lichtenštejnsko, které by mělo být zahájeno navázáním diplomatických styků.“

„Pozitivní vývoj ve spolupráci mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou po jejím vstupu do Evropské unie na mezinárodním poli, zvláště pak v rámci Evropského hospodářského prostoru, vytváří z pohledu Ministerstva zahraničních věcí podmínky pro možnost brzké realizace takového kroku... Navázání diplomatických styků je obecně základním předpokladem pro uzavírání jakýchkoli dalších dvoustranných dohod. Z toho plyne, že možnost vyjednávání a uzavírání dvoustranných dohod, tj. včetně případné dohody o zamezení dvojímu zdanění s Knížectvím Lichtenštejnsko, není na pořadu dne do doby, než dá Vláda ČR v souladu se standardní vnitrostátní praxí souhlas s navázáním diplomatických styků.“¹⁶⁵

Z tohoto prohlášení je patrné, že od roku 2004 došlo přinejmenším z pohledu české strany k výraznému posunu. Samotný text totiž výslovně uvádí připravenost k brzkému navázání diplomatických styků. Česká republika i přes tento posun, odůvodňující spolupráci v rámci EHP, stále setrvala na bezpodmínečnosti navázání oficiálních styků. Tento postoj ovšem kontrastoval s lichtenštejnským názorem, že by měla být dořešena otázka majetku knížecí rodiny na území České republiky. Jak je z dalšího vývoje evidentní, Česká republika už v dané době musela podnikat diplomatická jednání směřující k diplomatickému uznání. Už 13. července 2009 projednala vláda na svém zasedání návrh usnesení č. 925 na vydání souhlasu s uznáním Lichtenštejnského knížectví a vyslovila souhlas s podpisem Memoranda o budoucí spolupráci.¹⁶⁶ K podpisu tohoto memoranda došlo 8. září 2009 spolu s oficiálním navázáním diplomatických styků.¹⁶⁷

¹⁶⁵ „Prohlášení MZV ČR k článku týkajícího se vztahů s Lichtenštejnskem“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2009/x2009_05_22_lichtenstejsko.html (staženo 28. 12. 2015).

¹⁶⁶ „Usnesení vlády České republiky ze dne 13. července 2009, č. 925“, internetové stránky vlády České republiky, [http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/8E39092569FEDECAC12575EF003A623E/\\$FILE/925%20uv090713.0925.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/8E39092569FEDECAC12575EF003A623E/$FILE/925%20uv090713.0925.pdf) (staženo 28. 12. 2015).

Susane Keller-Giger, „Zwei Länder – ein Fürstenhaus, Ein Beitrag zur wechsellvollen Geschichte der Beziehungen zwischen dem Fürstentum Liechtenstein und den böhmischen Ländern, der Tschechoslowakei und der Tschechischen Republik“, 173.

¹⁶⁷ „Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko“, internetové stránky Česko-lichtenštejnské komise historiků, <http://cesko-lichtenstejnskakomisehistoriku.cz/wp-content/uploads/2015/11/Memorandum.pdf>

Kromě politického významu, který s sebou memorandum přineslo, mělo navázání diplomatických styků ještě jeden hmatatelný důsledek. Čl. 2 memoranda totiž zmínil úmysl obou států zřídit komisi odborníků, která by zkoumala dějiny zemí ve 20. století a přispěla vzájemnému porozumění. Následně zřízená česko-lichtenštejnská komise historiků svou prací, která trvala několik let, posléze přispěla ke výzkumu vzájemných historických vazeb obou zemí ve 20. století. Uskupení odborníků, zabývajících se společnou historií bylo doposud asi nejvýznamnějším projektem mladé bilaterální spolupráce, avšak vzájemné kontakty probíhaly i nad rámec této pracovní skupiny. Memorandum z roku 2009 předpokládalo rozvinutí politického dialogu.

K naplnění vytyčeného cíle došlo například v roce 2012, kdy se ve Vaduzu sešli tehdejší ministr zahraničních věcí Lichtenštejnska Martin Frick s ředitelem evropské sekce ministerstva zahraničí České republiky Jaroslavem Kurfürstem. V rámci tohoto rozhovoru došlo například k diskuzi o dosavadní práci ustavené komise historiků či diskuzi o otázkách spolupráce v rámci tzv. východního partnerství.¹⁶⁸ Zároveň je třeba zmínit navázání spolupráce v oblasti justiční, a to přinejmenším na politické úrovni. Dne 29. 3. 2012 se ve Vaduzu uskutečnila schůzka českého Nejvyššího státního zástupce Pavla Zemana s jeho lichtenštejnským protějškem Dr. Robertem Wallnerem.¹⁶⁹ Justiční spolupráce se posléze promítla i do kooperace v konkrétních případech, kdy Česká republika požádala o právní pomoc.¹⁷⁰

Politická aktivita se projevila také na zvýšeném počtu vzájemných návštěv politických reprezentací, přičemž je třeba upozornit, že při příležitosti různých, zejména kulturních akcí, přicestoval několikrát do České republiky také vládnoucí kníže Hans

(staženo 28. 12. 2015).

„Navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2009/tiskove_zpravy/x2009_09_08_navazani_diplomatickych_styku_cr_lichtenstejnsko.html (staženo 28. 12. 2015).

¹⁶⁸ „Landtag, Regierung und Gerichte 2012, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk_rb2012_rechenschaftsbericht_gesamt.pdf (staženo 28. 12. 2015).

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ Roland Marxer, „Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg – Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute“, in *Liechtenstein und die tschechoslowakischen Konfiskationen von 1945: vom Zweiten Weltkrieg bis zur*

Adam II.¹⁷¹ I závěrečný účet lichtenštejské vlády z roku 2013 konstatuje explicitně, že: „*Vztahy s Českem mohly být od znovunavázání vztahů v roce 2009 výrazně prohloubeny.*“¹⁷² Zajímavým, ačkoliv v zásadě symbolickým aktem, byla potom účast velvyslankyně Marie-Pii Kothbauer na smutečním obřadu zemřelého Václava Havla dne 23. 12. 2011.

Nad rámec bilaterální spolupráce je dále nutno zmínit kooperaci obou států na mezinárodním poli. Oblastí, kde se oba státy intenzivněji setkávají je EHP. V rámci finančního mechanismu, který je v České republice někdy znám také jako fondy EHP a norské fondy, je Česká republika příjemcem finanční pomoci, sloužící k podpoře různých projektů. Česká republika se stala příjemcem financí z fondů ihned po svém vstupu do EU v roce 2004 a EHP v roce 2009. Lichtenštejnsko, jež je jedním z plátců do těchto fondů, se na celkovém objemu poskytnutých finančních prostředků v hodnotě zhruba 988,5 milionů Eur na období 2009-2014 podílí asi jedním procentem.¹⁷³ Jelikož jsou ze zdrojů fondů EHP financovány zejména kulturní projekty, bude o jejich realizaci pojednávat další kapitola práce. Česká republika s Lichtenštejnem dále spolupracuje v rámci Rady Evropy. Na poli Organizace spojených národů je pak patrné, že oba státy nacházejí společná stanoviska, ale u některých otázek se jejich politické postoje liší jako je tomu ostatně i v případě vztahů České republiky s jinými státy.¹⁷⁴

4.1.1. Česko-lichtenštejská komise historiků

Jak už bylo zmíněno v předchozí části práce, nejvýznamnějším produktem bilaterální spolupráce bylo ustavení odborné komise historiků. Komise, která měla přinést více světla do dějin obou zemí,¹⁷⁵ byla vytvořena v roce 2010. Memorandum vymezilo předpoklad pro fungování komise relativně široce, a to jak věcně, tak časově. Jelikož nebyl dán žádný časový rámec, v němž má Česko-lichtenštejská komise

Gegenwart“, ed Václav Horčíčka et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013), 223.

¹⁷¹ Ibid., 218-222.

¹⁷² „Landtag, Regierung und Gerichte 2013, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.llv.li/files/srk/Rechenschaftsbericht%202013-mit%20Landesrechnung.pdf> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁷³ Roland Marxer, „Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg – Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute“, 228.

¹⁷⁴ Ibid., 229.

historiků (dále jen „komise“) prezentovat své výsledky, byl poskytnut povoláním odborníkům dostatek času na výzkum.

Dne 7. dubna 2010 bylo podepsáno další memorandum o porozumění, které již vymezovalo jasněji, jakým způsobem bude komise pracovat a jak bude vypadat.

„*Úkolem Česko-lichtenštejnské komise historiků bylo studium dějin vzájemných vztahů obou států, jakož i studium dějin působení Knížecího domu Lichtenštejnů ve střední Evropě a obzvláště na území dnešní České republiky se zvláštním zřetelem k těm otázkám a problémům, které obě strany považují za sporné nebo za dosud nedostatečně objasněné.*“¹⁷⁶

Za lichtenštejnskou stranu byli do komise jmenováni Peter Geiger jako spolupředseda komise, dále francouzská historička Catherine Horel, Johann Kräfter, ředitel knížecích sbírek ve Vídni a historik Thomas Winkelbauer. Českou stranu potom reprezentovali Tomáš Knoz ve funkci spolupředsedy, dále historička umění Eliška Fučíková a Jan Županič z Prahy. Čtvrtým českým členem byl do června roku 2012 Marek Vařeka, který byl následně vystřídán Ondřejem Horákem.¹⁷⁷

Komise pracovala ve formátu společných zasedání, která probíhala přibližně třikrát až čtyřikrát za rok. Dalším významným bodem bylo uspořádání workshopů, které měly mít rovněž výzkumný přínos. Celkem proběhly v období činnosti komise čtyři takové workshopy, zabývající se následujícími tématy. První workshop, konaný 11.-12. listopadu 2012 ve Vranově u Brna byl pojmenován jako „*Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*“. Druhý workshop se konal 18.-19. června 2012 ve Vídni a nesl název „*Die Liechtenstein: Kontinuitäten – Diskontinuitäten*“. Třetí workshop byl uspořádán v Brně s názvem „*Die Liechtenstein und die Kunst*“ ve dnech 2.-4. prosince 2013. Poslední hlavní workshop se potom konal 26.-27. dubna 2013 v Praze na téma „*Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jh*“. K tomu je třeba dodat, že komise pořádala ještě několik

¹⁷⁵ Susane Keller-Giger, „Zwei Länder – ein Fürstenhaus, Ein Beitrag zur wechselvollen Geschichte der Beziehungen zwischen dem Fürstentum Liechtenstein und den böhmischen Ländern, der Tschechoslowakei und der Tschechischen Republik“, 174.

¹⁷⁶ Peter Geiger et. al., eds., *Liechtensteinisch-tschechische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart: Synthesebericht der Liechtensteinisch-Tschechischen Historikerkommission* (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2014), 159.

dalších seminářů, jejichž formát byl menší, zpravidla jednodenní. Souhrnná zpráva o činnosti komise hovoří o tom, že bylo uspořádáno celkem přes 60 přednášek, jejichž účastníky byli kromě samotných členů komise rovněž představitelé vědecké obce z oblastí mezinárodních vztahů, politologie, historie, sociologie a dalších.¹⁷⁸

Práce komise byla rovněž podpořena ze strany dalších odborníků, a to ve formě zvláštních výzkumných grantů, které byly oběma stranami vypsány a jejichž výstupy byly následně prezentovány v rámci jednotlivých workshopů či přednášek.

Za lichtenštejnskou stranu se jednalo o následující:

- **Christoph Maria Merki:** Liechtensteinische Güter und Rechte in Böhmen, Mähren und Schlesien vom Spätmittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Zur Besitzgeschichte der grenzüberschreitenden Dynastie Liechtenstein.
- **Josef Löffler:** Die Verwaltung der Herrschaften und Güter der Fürsten von Liechtenstein in den böhmischen Ländern von der Mitte des 18. Jahrhunderts bis 1948.
- **Susanne Keller-Giger:** Zwei Länder – ein Fürstenhaus. Ein Beitrag zur wechselvollen Geschichte der Beziehungen zwischen dem Fürstentum Liechtenstein und den böhmischen Ländern, der Tschechoslowakei und der Tschechischen Republik.
- **Rupert Quaderer:** Liechtenstein und die Tschechoslowakei nach dem Ersten Weltkrieg. Versuche einer Annäherung: Bodenreform – Errichtung einer Gesandtschaft in Prag – Völkerbund.
- **Václav Horčíčka:** Die Enteignungen von liechtensteinischem Vermögen in der Tschechoslowakei 1945 bis 1948.
- **Roland Marxer:** Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg. Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute.

Výzkumné projekty, zadané českou stranou byly tyto:

- **Michal Konečný:** Lednicko-valtický areál. Krajina paměti nebo odraz vzorníkové literatury?

¹⁷⁷ Peter Geiger et. al., eds., „Liechtensteinisch-tschechische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart: Synthesebericht der Liechtensteinisch-Tschechischen Historikerkommission“, 14.

¹⁷⁸ Ibid., 16.

- **Radka Miltová:** Mytologická tematika v moravských rezidencích Liechtensteinů jako součást rodové paměti.
- **Vladimír Mañas:** Hudba na dvoře Karla I. z Lichtenštejna.
- **Karina Hoření – Alžběta Steinerová – Vojtěch Drašnar – Kamila Kohoutková:** Vytváření Lichtenštejnů. Současný sociologický diskurz o lichtenštejnské otázce v Česku.¹⁷⁹

Zajímavé je podívat se rovněž na formu financování komise. Obě země nesly náklady svých členů komise na jejich práci, přičemž na lichtenštejnské straně opět do celého mechanismu vstoupil kníže, jenž nesl polovinu nákladů lichtenštejnské strany vlastním nákladem. Jeho osobní aktivita tak v tomto směru dokládá eminentní zájem knížecí rodiny na důsledném mapování vzájemných vztahů, ať už jsou motivy takového jednání jakékoliv. Ve vztahu k otázce financování je třeba se také krátce věnovat problematice mediální prezentace komise jednak jako celku, ale také její činnosti. Obecně lze říci, že jednotlivé výstupy činnosti, které by například mapovaly jednotlivé přednášky, o jejichž četnosti hovoří souhrnná zpráva komise, jsou k nalezení jen velmi těžko.

Česká strana prezentovala výsledky své práce jako supplementa Časopisu Matice moravské.¹⁸⁰ Je ale třeba konstatovat, že tyto publikace nejsou volně k dispozici v elektronických formátech, které by umožňovaly snadný přístup k datům z internetu. Z pohledu dostupnosti nashromážděných a publikovaných materiálů se lépe prezentuje lichtenštejnská strana komise, jež v zásadě všechny výstupy, a to i ty společné, publikuje v elektronické verzi v plném rozsahu na různých internetových stránkách, různých historických spolků či vědeckých ústavů. Příkladem tak může být snadná

¹⁷⁹ Ibid., 15-18.

¹⁸⁰ Poznámka: Publikace byly vydány i jako monografické části periodika, a proto jsou citovány jako knižní publikace, nikoliv jako periodikum. Takto je možné je dohledat i v katalogu Národní knihovny v Praze. Jedná se o tato vydání.

Peter Geiger et. al., *Česko-lichtenštejnské vztahy v dějinách a v současnosti: souhrnná zpráva Česko-lichtenštejnské komise historiků* (Brno : Matice moravská: Česko-lichtenštejnská komise historiků 2014).

Peter Geiger a Tomáš Knoz, *Kontinuity-diskontinuity* (Brno: Matice moravská : Česko-lichtenštejnská komise historiků, 2013). Vyšlo jako supplementum č. 4.

Peter Geiger a Tomáš Knoz, *Lichtenštejnové a umění* (Brno: Matice moravská : Česko-lichtenštejnská komise historiků, 2013). Vyšlo jako supplementum č. 5.

Peter Geiger a Tomáš Knoz, *Lichtenštejnové, Lichtenštejnsko a Československo ve 20.století* (Brno: Matice moravská : Česko-lichtenštejnská komise historiků, 2013). Vyšlo jako supplementum č. 6.

Peter Geiger a Tomáš Knoz, *Místa lichtenštejnské paměti* (Brno: Matice moravská : Česko-lichtenštejnská komise historiků, 2012). Vyšlo jako supplementum č. 3.

dostupnost všech osmi hlavních výzkumných svazků, shrnujících práci komise, ze stránek lichtenštejnské zemské knihovny. Česká strana se v daném směru omezila jen na velmi kusou prezentaci právě s poukazem na Časopis Matice moravské. Zjevný deficit mediální prezentace se česká strana pokusila dohnat zřízením internetových stránek komise, kde jsou k nalezení, v omezeném rozsahu, některé části výstupů a rovněž jsou zde materiály k vybraným workshopům. Ty však postrádají věcný obsah a shrnují pouze ilustrativně konanou akci, přičemž z nich nelze extrahovat žádná konkrétnější data. Z datace mnoha dokumentů, uložených na těchto internetových stránkách je patrné, že vznikly teprve nedávno, tj. v podstatě v době, kdy již komise ukončila svou činnost. Komise tak na svých stránkách postupně doplňuje obsah, který je v současné době dosti kusý.¹⁸¹ V tomto směru komise odkazuje na relativně semknutý a časově omezený rámec, v rámci něhož se odborníci realizovali.¹⁸²

Celkové shrnutí práce komise přinesla Závěrečná zpráva, publikovaná jak v českém tak německém jazyce, o níž se zmiňuje rovněž závěrečný účet lichtenštejnské vlády pro rok 2013. Přináší shrnutí dosavadní činnosti komise a předestírá možné cesty dalšího výzkumu, které by mohly vést k hlubšímu porozumění. Závěrečná zpráva hovoří o celé řadě odborných a šířeji chápaných desiderat, která by si dle názoru komise zasloužila další zkoumání a objasnění.¹⁸³ Ze zprávy je patrné, že odborníci předpokládají další fungování podobného orgánu, není však žádným způsobem specifikováno, v jakém formátu by měl budoucí výzkum probíhat. V souladu s tímto názorem také komise navrhl, aby bylo ve výzkumu pokračováno.¹⁸⁴

Mezi hlavní závěrečné teze, které komise publikovala v souhrnné zprávě, patří názor, že: „*Navázání diplomatických vztahů mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko, k němuž došlo roku 2009, odblokovalo překážky v dosavadní diskusi o společných česko-lichtenštejnských dějinách a připravilo cestu pro zásadní, společný a kolektivně komponovaný odborný historický výzkum.*“¹⁸⁵ Komise zároveň konstatovala,

¹⁸¹ „Česko-lichtenštejnská komise česká část (expertní skupina pro česko-lichtenštejnské dějiny)“, internetové stránky Česko-lichtenštejnské komise historiků, <http://cesko-lichtenstejnska-komise-historiku.cz/> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁸² Peter Geiger et. al., eds., „Liechtensteinisch-tschechische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart: Synthesebericht der Liechtensteinisch-Tschechischen Historikerkommission“, 167.

¹⁸³ Ibid., 166.

¹⁸⁴ Ibid., 172.

¹⁸⁵ Peter Geiger et. al., „Česko-lichtenštejnské vztahy v dějinách a v současnosti: souhrnná zpráva Česko-lichtenštejnské komise historiků“, 159.

že vztah Lichtenštejnů k českým zemím je již historicky velmi specifický, jelikož: „*Lichtenštejnové nepochybně v dlouhém trvání vytvořili v českých a rakouských zemích (resp. obzvláště na hranici Moravy a Dolních Rakous) prostřednictvím svých držav svébytný „euroregion“ přesahující dobové zemské a státní hranice.*“¹⁸⁶ Zásadním závěrem je také to, že: „*I po ztrátě těchto území, k níž došlo v souvislosti s dramatickými událostmi 1. a 2. světové války prostřednictvím pozemkových reforem, vyvlastnění a konfiskací, si Lichtenštejnové zachovali ke svým původním pozemkovým majetkům vztah.*“¹⁸⁷ Zvláštní pozornost pak komise ve shrnutí věnovala genezi vzájemných vztahů ve 20. století, která byla ovlivněna především názorovou odlišností na ztrátu knížecího majetku v rámci pozemkové reformy. „*Z lichtenštejnské strany byly tyto akty vnímány jako nespravedlivý postup, ale fakticky akceptovány. Z české strany uvedené vztahy ovlivňovala otázka po loajalitě Lichtenštejnského knížecího rodu k nové Československé republice, otázka po kompatibilitě dosavadního lichtenštejnského fideikomisu s novým republikánským zřízením Československa, s níž souvisely i otázky eventuální exterritoriality lichtenštejnských nemovitých majetků na území České republiky.*“¹⁸⁸ K otázkám nedořešených majetkových sporů pak komise zaujala velmi neutrální postoj.¹⁸⁹

Závěrem této kapitoly je třeba poukázat na skutečnost, že z různých částí výstupů komise čerpá i tato práce¹⁹⁰, jelikož se jedná o velmi cenné analýzy a syntézy dějin obou států a problémů, které se ve vzájemných vztazích v minulosti objevovaly a dosud objevují.

4.2. Hospodářská úroveň vzájemných vztahů

Další oblastí, kde se tradičně vztahy mezi dvěma státy mohou rozvíjet, je oblast hospodářské spolupráce. Ne jinak je tomu v případě Lichtenštejnska. Jak již bylo řečeno v předchozí části práce, profiluje se hospodářsky knížectví jako země s diverzifikovanou ekonomikou, jež je proexportně zaměřená. Vedle tradičně silného a

¹⁸⁶ Ibid., 160.

¹⁸⁷ Ibid., 161.

¹⁸⁸ Ibid., 162.

¹⁸⁹ Ibid., 164-165.

¹⁹⁰ Poznámka: Tato práce s publikacemi, jež jsou výstupy komise historiků, pracuje například v kapitole druhé, o restitučních sporech, a to na stranách č. 29-37. Dále se jedná o čtvrtou kapitolu, která pojednává o bilaterálních vztazích, a to na stranách č. 57-80.

etablovaného bankovního sektoru je země sídlem řady podniků, zabývajících se strojírenskou výrobou.

Ministerstvo zahraničí České republiky označuje vzájemnou hospodářskou výměnu za nevýznamnou, jelikož se podílí 0,01 % na celkovém obratu zahraničního obchodu České republiky. Na lichtenštejnský trh směřuje 0,009 % českého vývozu a lichtenštejnský dovoz se podílí na celkovém dovozu do České republiky 0,011 %. Obchodní saldo je z pohledu České republiky dlouhodobě pasivní.¹⁹¹ V posledních letech se ovšem stabilně zvyšuje jak vývoz, tak dovoz, a to o několik procentních bodů.¹⁹² Z lichtenštejnského pohledu je situace podobná a Česká republika nepředstavuje pro knížectví hlavního obchodního partnera, mezi které se řadí dlouhodobě Německo, Rakousko, Itálie či Španělsko.

Důkazem hospodářské provázanosti obou zemí v oblasti strojírenství a průmyslu je působení dvou světově známých lichtenštejnských firem na českém území. Jedná se o společnosti HILTI a HOVAL. Je ale třeba zdůraznit, že v celkovém měřítku zaměstnávají lichtenštejnské firmy v České republice podle zprávy Ministerstva zahraničí kolem 220 osob, což v porovnání s celkovou zaměstnaností marginální číslo.¹⁹³

Společnost HILTI s.r.o. je společností, která na území České republiky působí dlouhodobě, a to od roku 1991.¹⁹⁴ Podnik se na českém trhu zabývá zejména prodejem strojů, jak je patrné z jeho pravidelných účetních uzávěrek, které jsou volně dostupné. Firma je zcela ovládána podnikem HILTI Corporation se sídlem v lichtenštejnském Schaanu a z dostupných údajů lze vyčíst, že si společnost udržuje stabilní odbyt. Roční uzávěrky ukazují, že roční obrat se stabilně pohybuje okolo 700 000,-Kč a 900 000,-Kč.

¹⁹¹ „Vztahy mezi Českou republikou a Lichtenštejnským knížectvím“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/druha_svetova_valka_a_její_dusledky/lichtenstejnsko_vztahy_s_cr/index.html (staženo 28. 12. 2015).

¹⁹² Přehled exportu a importu Knižectví Lichtenštejnsko do České republiky je přílohou č. 10 práce. Dostupné údaje jsou do roku 2002.

¹⁹³ „Vztahy mezi Českou republikou a Lichtenštejnským knížectvím“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky.

¹⁹⁴ „Výpis z obchodního rejstříku Hilti ČR spol. s r.o., C 3901 vedená u Městského soudu v Praze“, internetové stránky Ministerstva spravedlnosti České republiky, <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=531779&typ=PLATNY> (staženo 22. 3. 2015).

Negativní vývoj lze vysledovat u počtu zaměstnanců, který v posledních letech vytrvale klesá a v posledních letech se pohyboval kolem 170 – 180. Z dokumentů však nelze jednoznačně odvodit, čím je tento pokles způsoben a lze se domnívat, že svůj vliv má i pomalejší hospodářský růst české ekonomiky, způsobený hospodářskou krizí minulých let.¹⁹⁵

Druhým zmiňovaným podnikem je společnost HOVAL.¹⁹⁶ Rovněž tento podnik, působící v České republice ve formě společnosti s ručením omezeným, je firmou tradiční. Na českém území totiž působí od roku 1996. Na rozdíl od společnosti HILTI s.r.o. se HOVAL v České republice nezabývá prodejem strojů a strojních zařízení, ale specializuje se na montáž a opravy elektrických a plynových zařízení. Firma HOVAL je výrobcem vytápěcích zařízení a není bez zajímavosti, že v České republice jsou její produkty instalovány například v budovách Národního divadla, Státní opery či v Karolinu, historickém sídle Univerzity Karlovy v Praze.¹⁹⁷ Z pohledu počtu zaměstnanců a celkového ekonomického významu je společnost HOVAL s.r.o. ještě menší, než předchozí jmenovaný subjekt. Počet zaměstnanců se například dle dostupných účetních uzávěrek trvale pohybuje jen něco málo nad číslem deset.¹⁹⁸ Dalším podnikem, který rozvíjí své aktivity na území obou států je pak Thyssen-Krupp Presta.

V České republice ovšem nevyvíjí obchodní činnost pouze společnosti strojírenské, ale jsou zde aktivní rovněž různé bankovní subjekty. Podle dostupných údajů ČNB bylo k 17. 12. 2015 v evidenci zahraničních finančních nebo úvěrových institucí a poboček zahraničních finančních nebo úvěrových institucí poskytujících přeshraniční služby v České republice vedeno celkem jedenáct lichtenštejnských bankovních subjektů. Nad to působí na české území ještě bankovní dům

¹⁹⁵ Poznámka: Hospodářské výsledky lze najít v pravidelných ročních uzávěrkách, jež jsou společnosti povinny zveřejňovat v obchodním rejstříku.

¹⁹⁶ „Výpis z obchodního rejstříku Hoval spol. s r.o., C 7564 vedená u Krajského soudu v Plzni“, internetové stránky Ministerstva spravedlnosti České republiky <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=150559&typ=PLATNY> (staženo 22. 3. 2015).

¹⁹⁷ „Hoval“, oficiální stránky společnosti Hoval, <http://www.hoval.cz/firma/narodni-divadlo> (staženo 28. 12. 2015).

„Hoval“, oficiální stránky společnosti Hoval, <http://www.hoval.cz/firma/karolinum> (staženo 28. 12. 2015).

¹⁹⁸ Poznámka: Údaje čerpány z veřejně dostupných ročních uzávěrek, přístupných v obchodním rejstříku.

Liechtensteinische Landesbank (Österreich) AG, jejíž sídlo je ve Vídni.¹⁹⁹ Mezi těmito bankovními subjekty figuruje také knížecí banka LGT. Tyto bankovní domy zpravidla poskytují finanční služby uzavřené soukromé klientele, jelikož mnohdy nelze dohledat ani jejich existenci ve formě funkčních internetových stránek, a proto má běžný klient jen velmi málo možností, jak přijít s obdobnou bankou do styku.

Zajímavou skutečností je, že pouze tři z těchto bank na území České republiky působily ještě před rokem 2009, tj. v době před navázáním diplomatických styků. Jednalo se o BANK ALPINUM AG, Raiffeisen Privatbank Liechtenstein AG a konečně knížecí LGT Bank AG. Banka LGT vstoupila na český trh již 6. 3. 2007. Je tedy patrné, že reálné obchodní zájmy, které knížecí rodina uskutečňuje skrze své společnosti, předčily oficiální politické obnovení kontaktu o více, než dva roky. Důvody, které vedly ke vstupu na český trh, jsou ovšem neznámé.

K bankovnímu sektoru se pak váže ještě další dimenze vzájemných vazeb, které Česká republika k Lichtenštejnsku má. Jedná se o oblast daňového práva a zamezování daňovým únikům formou převodu kapitálu do zahraničí. Lichtenštejnsko, často označované za daňový ráj se v posledních dvou desítkách let nevyhnulo několika daňovým aférám, jež postupně umožnily, aby se země více v dané oblasti otevřela. Jedna z velkých afér propukla v roce 1999 na základě článku, který byl publikován v německém týdeníku Der Spiegel.²⁰⁰ Tato aféra poškodila pověst Lichtenštejnska a vedla ke zpřísnění opatření, vedoucích k boji s praním špinavých peněz.²⁰¹

Další aféra pak vypukla v roce 2008, když bývalý zaměstnanec knížecí banky LGT předal data o klientech banky německé rozvědce BND. Jednalo se o disky s daty, jejichž obsahem byla jména a údaje o kapitálu, jež mají příslušní občané různých evropských zemí v bance LGT uloženy. Tato aféra se dotkla i České republiky. Celý případ vyvolal okamžitě po zveřejnění v Německu zájem českých médií. Ihned po propuknutí aféry v únoru 2008 se objevily v českých médiích články na téma daňových

¹⁹⁹ Přehled všech bankovních subjektů s povolením ČNB k působení na českém trhu je přílohou č. 11 práce.

²⁰⁰ Georg Mascolo, „Einladung zur Geldwäsche“, *Spiegel Online*, 8. listopadu 1999, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-15045816.html> (staženo 28. 12. 2015).

²⁰¹ Blíže se touto aférou zabývala již Jana Pinterová.

Pinterová, „Knižectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou: od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem“, 11-12.

úniků v Lichtenštejnsku a na téma ochrany bankovního tajemství.²⁰² Vzápětí došlo ze strany Německa k uvolnění získaných informací o zahraničních subjektech, které mají v Lichtenštejnsku uložen kapitál a aféra se tak začala týkat i přímo České republiky.²⁰³

Ačkoliv se spekulace o tom, že se aféra dotkne i českých osob objevily již krátce po vypuknutí celého skandálu, české úřady prošetřily poskytnutá data téměř s ročním zpožděním.²⁰⁴ Mezitím již Lichtenštejnsko aktivně začalo pracovat na odstraňování pověsti netransparentní země s neprůhledným daňovým systémem a začalo aktivně jednat se zahraničím o zmírnění bankovního tajemství a dohodách o zabránění dvojího zdanění. České Ministerstvo financí přineslo tuto zprávu v březnu 2009.²⁰⁵ Jak bylo uvedeno již v předchozích kapitolách, neoficiální formy jednání mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem o otázkách daňových úniků a jejich zamezení mohly rovněž přispět k znovuobnovení diplomatických styků na podzim roku 2009.

Aféra se dle českých médií měla dostat i na půdu Poslanecké sněmovny, kam ji měl přenést tehdejší poslanec Jiří Paroubek. Dle svých vyjádření měl žádat ministra financí Eduarda Janotu o informace, týkající se šetření v rámci celého případu a informace, týkající se poskytnutých dat z Německa.²⁰⁶ Data, která byla v rámci celého skandálu předána daňové správě, byla zpracována, přičemž vrchní ředitel České daňové správy Jan Knížek se vyjádřil, že nepřinesly mnoho užitečných informací.²⁰⁷ V rozhovoru pro Český rozhlas konstatoval, že data byla předána v režimu daňového

²⁰² ČTK, „Do daňové aféry jsou zapleteny stovky lidí“, *Lidovky.cz*, 15. února 2008, http://www.lidovky.cz/do-danove-afery-jsou-zapleteny-stovky-lidi-f2s-/zpravy-svet.aspx?c=A080215_144426_In_zahranici_hel (staženo 28. 12. 2015).

Barbara Bublíková, „Kauza daňových úniků se šíří do světa“, *ihned.cz*, 28. února 2008, <http://archiv.ihned.cz/c1-23058790-kauxa-danovych-uniku-se-siri-do-sveta> (staženo 28. 12. 2015).

²⁰³ Martin Cáp a Tomáš Králíček, „Němci nabízejí tajná data z Lichtenštejnska, zn. Zadarmo“, *ihned.cz*, 26. února 2008, <http://zahranicni.ihned.cz/evropa-slovensko/c1-23045670-nemci-nabizeji-tajna-data-z-lichtenstejnska-zn-zadarmo> (staženo 28. 12. 2015).

²⁰⁴ ČTK, „Data o kontech Čechů v Lichtenštejnsku jsou na cestě, začnou se prověřovat“, *Lidovky.cz*, 9. září 2009, http://byznys.lidovky.cz/data-o-kontech-cechu-v-lichtenstejnsku-jsou-na-cestech-zacnou-se-proverovat-1rm-/moje-penize.aspx?c=A090909_164905_moje-penize_abc (staženo 29. 12. 2015).

²⁰⁵ Radim Bláha a Adam Junek, rozhovor vedla Jolka Krásná a Jiří Václavěk, Ministerstvo financí České republiky, 13. března 2009, <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2009/2009-03-13-vmediich-4176-4176> (staženo 28. 12. 2015).

²⁰⁶ Poznámka: Český rozhlas přinesl informaci, že by se tato interpelace měla konat dne 1. 10. 2009. Tento den schůze opravdu proběhla písemná, ani ústní interpelace Jiřím Paroubkem však dle dostupných údajů z Poslanecké sněmovny podána nebyla.

Zbyněk Zykmond, Jan Pokorný, Lenka Rafaelová, Martin Drtina, „Údaje o lichtenštejnských kontech přinesly málo informací“, *Český rozhlas*, 1. října 2009, <http://m.rozhlas.cz/zpravy/politika/zprava/639301> (staženo 28. 12. 2015).

řízení, které podléhá mlčenlivosti ze strany úředníků státní správy, a proto nemohou být uvolněny žádné konkrétní informace. Celá aféra tak následně utichla, aniž by došlo ke zveřejnění konkrétních dat, poskytnutých z Německa. Případ ale jistě přispěl k pozdějšímu uzavření dohody o zabránění dvojího zdanění mezi knížectvím a Českou republikou v roce 2014.²⁰⁸

V rámci hospodářské spolupráce a vzájemného sblížování obou zemí je také třeba uvést účast České republiky jako hosta na pravidelném lichtenštejnském veletrhu LIHGA. Této akce se zúčastnila česká delegace v roce 2010.²⁰⁹ Následně došlo k pozitivnímu zhodnocení české účasti při návštěvě lichtenštejnského premiéra Klause Tschütschera v březnu 2011 v Praze.²¹⁰

4.3. Kulturní a společenské styky

Třetí dimenzí, v níž se vzájemné vztahy odehrávají, je dimenze kulturní spolupráce. Tato oblast tradičně působí jako sblížující faktor při hledání cesty ve vztazích mezi státy či různými subjekty a ne jinak je tomu v případě České republiky a Lichtenštejnska. Kulturní interakce s knížecí rodinou se odehrávala již před navázáním diplomatických styků. Kníže Hans Adam II. ale v době před rokem 2009 vystupoval víceméně jako soukromá osoba, byť měly jeho návštěvy nutně oficiální charakter. Je také třeba zdůraznit, že lichtenštejnská přítomnost v České republice se významně pojí k bývalému rodovému majetku, a proto hraje ústřední roli Jihomoravský kraj, centrum dřívějších knížecích držav. To ale neplatí bezvýhradně, jelikož vládnoucí kníže Hans Adam II. se podílel finančně například i na obnově zahrad Pražského hradu. Kníže pak dle svých vyjádření navštěvoval Československo ještě době komunistického režimu.²¹¹

²⁰⁷ Jan Knížek, rozhovor vedl Jan Pokorný, Ministerstvo financí České republiky, 1. října 2009, <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2009-10-01-vmediich-4119-4119> (staženo 28. 12. 2015).

²⁰⁸ Poznámka: Tuto dohodu zmiňuje již kapitola 3.1. práce.

²⁰⁹ „Jihomoravský kraj se zúčastní veletrhu ve Vaduzu“, internetové stránky Jihomoravského kraje, <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=136937&TypeID=2> (staženo 28. 12. 2015).

²¹⁰ Roland Marxer, „Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg – Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute“, 219-220.

²¹¹ IZI, „Hrobka Lichtenštejnů září novotou. Opravu zaplatila knížecí rodina“, Česká televize, 4. listopadu 2015, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1613334-hrobka-lichtenstejnu-zari-novotou-opravu-zaplatila-knizeci-rodina> (staženo 28. 12. 2015).

O udržování neformálních styků s Lichtenštejnem se v České republice zasazoval mimo jiné také Jindřich František Holeček²¹², který působil v řádu Paulánů. Stal se jednou z postav, které organizovali první oficiální návštěvu knížete na území České republiky po roce 1989, a to při příležitosti 200. výročí lichtenštejnské suverenity. Vládnoucí kníže přicestoval na jižní Moravu 8. 10. 2006, přičemž o jeho návštěvě informovala rovněž média.²¹³ Celá akce se konala za podpory Jihomoravského kraje a za přímé podpory obce Vranov u Brna, kde bylo slavnostně po knížecím rodu pojmenováno náměstí.

Komise pro meziregionální vztahy Jihomoravského kraje, jenž byla v oblasti styku s knížecí rodinou od počátku velmi aktivní, podpořila v roce 2006 ještě setkání s představiteli knížecí rodiny ve Slavkově u Brna, a to při příležitosti výročí bitvy u Slavkova.²¹⁴ Akce se však tentokrát neúčastnil vládnoucí kníže, nýbrž korunní princ Alois, jenž od roku 2004 převzal některé úkoly, spojené s reprezentací rodiny.²¹⁵ Princ Alois se následně vrátil do České republiky i v následujícím roce. V říjnu 2007 přicestoval společně se svou rodinou a dalšími příbuznými opět na jižní Moravu, kde se setkal s tehdejšími jihomoravským hejtmanem Juránkem, čímž návštěva opět nabyla na oficiálnější charakter.²¹⁶ Při příležitosti této návštěvy se pokusil korunní princ Alois alespoň o symbolické otevření otázky majetkových sporů.²¹⁷

Dalším krokem k rozvoji vzájemných kontaktů na regionální úrovni, které měli spíše společenský, než politický charakter, byla návštěva krajské delegace Jihomoravského kraje ve Vaduzu v srpnu 2008. Dle informací Jihomoravského kraje se

²¹² Poznámka: Zmíněný duchovní byl v době komunistického režimu spolupracovníkem tajné bezpečnosti, což sám v roce 2007 přiznal a případ byl rovněž řešen v médiích. Jeho aktivita v rozvoji česko-lichtenštejnských vztahů v počáteční je však nezpochybnitelná.

„P. František Holeček: Přijměte mou kající omluvu za špatné skutky, které jsem učinil“, <http://www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=14630> (staženo 29. 12. 2015).

²¹³ „Přehled dosavadních aktivit JMK a Lichtenštejnského knížectví“, internetové stránky Jihomoravského kraje, www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=125332&TypeID=7 (staženo 28. 12. 2015).

²¹⁴ „Usnesení z 19. zasedání Komise pro meziregionální vztahy Rady Jihomoravského kraje konaného dne 7. listopadu 2006 v budově Žerotínovo nám. 3/5, 601 82 Brno“, internetové stránky Jihomoravského kraje, <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=13087&TypeID=2> (staženo 28. 12. 2015).

²¹⁵ „Přehled dosavadních aktivit JMK a Lichtenštejnského knížectví“, internetové stránky Jihomoravského kraje.

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Jiří Hloušek, „Lichtenštejnové se vrátili na Moravu, soukromě“, *aktuálně.cz*, 8. října 2007, <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/lichtenstajnovse-vratili-na-moravu-soukrome/r~i:article:510314/> (staženo 28. 12. 2015).

během této návštěvy jednalo o možnosti spolupráce mezi knížectvím a Jihomoravským krajem.²¹⁸

K intenzivnějším kontaktům mezi lichtenštejnskou stranou a politickou reprezentací jižní Moravy docházelo i v roce 2009, a to paralelně s jednáními o navázání diplomatických styků. Dalším krokem, jenž dokazuje aktivitu jihomoravských obcí při styku s knížecí rodinou, bylo otevření tzv. Lichtenštejnského domu v Břeclavi, Tato budova, jenž dříve sloužila jako obecná škola, je v současnosti využívána místním muzeem. Patronem domu se pak stal jeden z členů knížecí rodiny, princ Wolfgang z Lichtenštejna. V Lichtenštejnském domě se nachází mimo muzejní a galerijní expozice rovněž vinotéka, orientující se na vína, pěstovaná na knížecích statcích v rakouském Wilfersdorfu, ležícím nedaleko českých hranic.²¹⁹ V září 2009 dokonce navštívil republiku opět vládnoucí kníže Hans Adam II., jenž se účastnil křtu nové knihy Pavla Juříka o lichtenštejnských dominiích na českém území.²²⁰ Při této příležitosti se kníže setkal s hejtmanem Haškem a uvedl, že otázka vrácení majetků je pro něj stále velmi aktuální. „*My bychom byli velmi rádi, kdyby nám byly naše majetky vráceny. Jsme ochotni do nich okamžitě začít investovat, aby se z nich znovu daly vytvářet hodnoty tak, jak to naši předkové dělali po celou dobu svého hospodaření v těchto oblastech. Já jsem přesvědčený, že takové řešení by bylo i v zájmu českého obyvatelstva.*“²²¹ Kníže následně vykonal cestu po jižní Moravě, kde poskytl ještě několik rozhovorů.²²²

Na přelomu let 2009 a 2010 se ve vídeňském muzeu Lichtenštejnů otevřena výstava s názvem „*Einzug der Künste in Böhmen.*“²²³ Výstava pojednávala o umění na dvoře Rudolfa II. a její součástí byly také exponáty ze sbírek knížete Karla I. Jednalo se

²¹⁸ „Přehled dosavadních aktivit JMK a Lichtenštejnského knížectví“, internetové stránky Jihomoravského kraje.

²¹⁹ „Lichtenštejnský dům“, internetové stránky Městského muzea a galerie Břeclav, <http://www.muzeumbv.cz/lichtenstejnsky-dum/> (staženo dne 28. 12. 2015).

²²⁰ Michal Šupálek, „Kníže Hans Adam II. přijede na Břeclavsko“, *Břeclavský deník*, 16. června 2009, http://www.denik.cz/z_domova/knize-hans-adam-ii-prijede-na-breclavsko-20090616.html (staženo 28. 12. 2015).

²²¹ Michal Šupálek, „Zámky chci zpět, říká Lichtenštejn Hans Adam“, *Břeclavský deník*, 25. září 2009, http://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/lichtenstejnove-by-uvitali-navraceni-majetku.html (staženo 28. 12. 2015).

²²² Roland Marxer, „Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg – Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute“, 218.

²²³ *Ibid.*, 224.

o projekt, v rámci něhož byl uspořádán doprovodný program a na jeho vzniku se podílela jak česká, tak lichtenštejnská strana.²²⁴

Velkým kulturním projektem, uspořádaným na základě společné spolupráce, se pak v roce 2010 stala výstava „*Klasicismus a Biedermeier z knížecích lichtenštejnských sbírek*.“ Výstavu uspořádalo Uměleckoprůmyslové muzeum a LIECHTENSTEIN MUSEUM za podpory Ministerstva kultury ČR, Senátu Parlamentu ČR, Jihomoravského kraje a Rakouského kulturního fóra v Praze. Lichtenštejnská strana participovala formou zapůjčení velké části sbírkových předmětů a výstava byla podpořena bankou LGT. Záštitu nad celou akcí pak převzali nejvyšší představitelé obou států: Hans - Adam II., Jan Fischer jako tehdejší český předseda vlády a Přemysl Sobotka, předseda Senátu. Výstava byla uspořádána při příležitosti navázání diplomatických styků a konala se v prostorách Valdštejnské jízdárny, tj. v prostorách Senátu.²²⁵ Vysoký zájem ze strany politické reprezentace i umístění v prostorách budovy Senátu ukazuje na důležitost a symboliku, která byla této kulturní akci přikládána. Mimo samotné výstavy byl připraven rovněž doprovodný program, například přednáška Johanna Kräftnera na téma „*Sbírký knížete z Lichtenštejnu se zvláštním důrazem na sbírku biedermeieru*“, či komentované prohlídky s kurátorem výstavy, jichž se konalo celkem pět, vždy tematicky upravené.²²⁶ Pro návštěvníky výstavy pak byl připraven několikasetstránkový katalog, jenž vyšel nejdříve v anglickém jazyce a následně i v českém překladu.²²⁷

²²⁴ „Sonderausstellung "Einzug der Künste in Böhmen. Malerei und Skulptur am Hof Kaiser Rudolfs II. in Prag“, internetové stránky Rakouské tiskové agentury, http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20091116_OTS0229/sonderausstellung-einzug-der-kuenste-in-boehmen-malerei-und-skulptur-am-hof-kaiser-rudolfs-ii-in-prag-bild (staženo 28. 12. 2015).

²²⁵ „Klasicismus a biedermeier z knížecích lichtenštejnských sbírek“, internetové stránky Ministerstva kultury České republiky, <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-program/klasicismus-a-biedermeier-z-knizecich-lichtenstejnskych-sbirek-57729/> (staženo 28. 12. 2015).

²²⁶ „Klasicismus a biedermeier z knížecích lichtenštejnských sbírek 6. květen - 17. říjen 2010 Valdštejnská jízdárna“, internetové stránky Uměleckoprůmyslového muzea, <http://www.upm.cz/index.php?page=123&year=2010&id=141&language=cz> (staženo 28. 12. 2015).

²²⁷ Johann Kräftner a Radim Vondráček, *Klasicismus a biedermeier: z knížecích lichtenštejnských sbírek* (Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum ; Vídeň: Liechtenstein Museum, 2010). Johann Kräftner a Radim Vondráček, *Neoclassicism and biedermeier: from the collections of the Prince of Liechtenstein* (Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum ; Vídeň: Liechtenstein Museum, 2010).

Rok 2010 přinesl ještě jeden významný projekt, a to rozhodnutí o rekonstrukci knížecí hrobky ve Vranově u Brna. V půlce roku o této zprávě informovala média.²²⁸ Náklady na opravu rodinné hrobky, která má pro Lichtenštejny a jejich historii zásadní význam, nesla sama knížecí rodina. Dokončení rekonstrukce se pak hrobka rodiny dočkala až v roce 2015. V listopadu 2015 se jejího slavnostního znovuotevření účastnil opět přímo kníže Hans Adam II. se svou manželkou. Celková částka, kterou kníže zaplatil za opravy budovy v majetku České republiky, byla 54 milionů korun. Zprávu o slavnostním otevření vysílala i Česká televize v hlavním zpravodajství.²²⁹ Kníže i při této příležitosti zopakoval, že stále trvá naděje rodiny na navrácení majetku. Na jeho vyjádření pak reagoval český zástupce Ministerstva zahraničí, který uvedl, že majetková otázka je pro Českou republiku uzavřená. Jak ovšem bylo uvedeno již v předchozí části práce, probíhá v tuto chvíli soudní spor o pozemky v okolí Prahy a majetkoprávní otázka tudíž nemůže být ze stran Česka považována za definitivně vyřešenou.²³⁰

Oba státy se pak již utkaly také na fotbalovém hřišti. Lichtenštejnsko se 12. 10. 2010 utkalo s Českou republikou v přátelském utkání a následovalo také utkání, konané ve Vaduzu dne 29. 3. 2011. V obou zápasech zvítězil český tým, a to s výsledkem 2:0.

Vládnoucí kníže Hans Adam II. pak v roce 2011 navštívil opět Českou republiku, a to při příležitosti prezentace svoji nové knihy „*Stát ve třetím tisíciletí*.“ Kníže svou knihu prezentoval na historické půdě Univerzity Karlovy, přičemž následovala debata se studenty FSV UK a FF UK. Zároveň si panovník prohlédl prostory pražské univerzity. Následovala obdobná akce, která se konala na Masarykově univerzitě v Brně. Panovník zde za své zásluhy o rozvoj česko-lichtenštejnských vztahů obdržel rovněž Velkou zlatou medailí Masarykovy univerzity.²³¹

Na bývalá panství potom kníže zavítal i v roce 2012 se svou manželkou Marií, rozenou hraběnkou z Vchynic a Tetova. Návštěva se uskutečnila při příležitosti otevření

²²⁸ ČTK, „Lichtenštejnská knížecí rodina nechá opravit hrobku ve Vranově“, *Lidovky.cz*, 17. května 2010, http://www.lidovky.cz/lichtenstejnska-knizeci-rodina-necha-opravit-hrobku-ve-vranove-pwn-/zpravy-domov.aspx?c=A100517_134354_In_domov_glu (staženo 28. 12. 2015).

²²⁹ IZI, „Hrobka Lichtenštejnů září novotou. Opravu zaplatila knížecí rodina“.

²³⁰ Poznámka: Informaci přinesl Ivo Šrámek, náměstek pro řízení evropské sekce Ministerstva zahraničí.

²³¹ Barbora Lukšová, „Lichtenštejnský panovník Hans Adam II. si z Brna odvezl zlatou medaili“, *idnes.cz*, 6. dubna 2011, http://brno.idnes.cz/lichtenstejnsky-panovnik-hans-adam-ii-si-z-brna-odvezl-zlatou-medaili-1kn-/brno-zpravy.aspx?c=A110406_1561822_brno-zpravy_bor (staženo 28. 12. 2015).

nové výstavy o svém předkovi knížeti Hansi Adamovi I.²³² Při jednom rozhovoru, který poskytl pro místní tisk, se opět vrátil v jisté nadsázce k otázce vrácení rodového majetku. Na otázku, zda začala být v knížecí rodině vyučována čeština, odpověděl: „*Taková možnost určitě existuje. Ale já si myslím, že bychom to reálně zvažovali zejména v případě, že bychom skutečně cítili, že je tady možnost navrácení majetku. Potom by bylo zřejmé, že to má nějaký smysl, že bychom češtinu využili.*“²³³

Zatím poslední návštěva lichtenštejnského panovníka se uskutečnila v květnu roku 2015, kdy kníže přicestoval do Opavy. V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že kníže dodnes oficiálně nese titul vévody opavského a vracel se tak opět na bývalé rodové území. Město Opava o této návštěvě informovalo jako o soukromé návštěvě, ale přirovnalo její důležitost k návštěvě belgického královského páru, jež navštívil město v roce 2000.²³⁴ Kníže si prohlédl historickou budovu Slezského muzea a další památky a prohlédl si rovněž výstavu o Lichtenštejnech na Opavsku.²³⁵

Kromě výše uvedených konkrétních projektů, akcí a návštěv se pak Lichtenštejnsko podílelo v minulých letech i na projektu „*Pražský divadelní festival německého jazyka*“. Českou republiku pak navštívili i další členové knížecí rodiny, při různých společenských příležitostech, nejčastěji otevírání výstav. Obě země pak spolupracují i v oblasti vzdělávání, kde dochází k interakci mezi univerzitou ve Vaduzu a různými vědeckými a vzdělávacími institucemi v České republice.²³⁶ Proběhla také jednání o zřízení českého lektorátu na univerzitě ve Vaduzu.²³⁷

V České republice rovněž působí soukromé iniciativy, jež se podílí na popularizaci témat, spojených s Lichtenštejnem. Jejich představiteli jsou většinou osoby, které mají ke knížecí rodině blízko a usilují dlouhodobě o zlepšení celkových vztahů

²³² Roland Marxer, „Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg – Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute“, 224.

²³³ Michal Šupálek, „Lichtenštejnský kníže: Navrácení majetku ano, ale bez soudů“, *Břeclavský deník*, 1. dubna 2012, http://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/lichtenstejnsky-knize-navraceni-majetku-ano-ale-bez-soudu-20120401.html (staženo 28. 12. 2015).

²³⁴ „Lichtenštejnský kníže Hans Adam II. navštíví Opavu“, internetové stránky statutárního města Opavy, <http://www.opava-city.cz/cs/lichtenstejnsky-knize-hans-adam-ii-navstivi-opavu> (staženo 28. 12. 2015).

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Roland Marxer, „Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg – Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute“, 226-227.

²³⁷ „Návštěva lichtenštejnské princezny na jihu Moravy“, internetové stránky Jihomoravského kraje, <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=166736&TypeID=2> (staženo 28. 12. 2015).

s knížectvím a změnu postoje vnímání Lichtenštejnů v České republice. Příkladem těchto iniciativ může být „*Historický spolek Liechtenstein*“ či iniciativa „*Po stopách Lichtenštejnů*“.²³⁸

Vztahy Lichtenštejnska a České republiky jak je patrné z výše uvedeného, se utvářely v počátečním stádiu z iniciativy soukromých subjektů a subjektů samosprávy. Zajímavá je skutečnost, že reprezentace Jihomoravského kraje dokázala již před oficiálním navázáním diplomatických styků rozvinout takovou aktivitu na poli vzájemné spolupráce, že se podařilo realizovat několik návštěv knížecí rodiny v České republice, při nichž se hovořilo o možnostech vzájemné spolupráce. Regionální aktéři tak skrze kulturní projekty navázali s knížectvím reálné vazby, a to bez ohledu na oficiální celostátní politiku. Lze se ale domnívat, že svůj postup zpravidla konzultovali s příslušným ministerstvem. Knížecí rodina pak přistupovala k aktivitě české strany relativně vstřícně a participovala na společných akcích. Je ale třeba říct, že v podstatě pokaždé využili reprezentanti knížecího domu příležitosti upozornovat na nedořešený stav majetkoprávních otázek a usilovali o otevření diskuze na toto téma. Je tak možno odvodit i jistou míru instrumentalizace spolupráce z lichtenštejnské strany.

Kulturní projekty a neformální návštěvy knížecí rodiny na českém území, především na jižní Moravě se však nepochybně odrazili pozitivně i v následném navázání diplomatických styků s Českou republikou. Po roce 2009 vzrostla aktivita na celostátní úrovni, a byť knížecí rodina Českou republiku navštěvuje skoro vždy jako soukromý subjekt, odráží se to i v postupném oteplování vzájemných vztahů. Kulturní vazby, stojící na počátku obnovení česko-lichtenštejnských vztahů, se staly významnou součástí budoucí spolupráce. Projekty v oblasti kultury a vzdělávání umožňují skrze svůj nekonfliktní charakter rozvíjet vztahy s knížectvím i za situace, kdy obě strany trvají na svých politických postojích, spojených s lichtenštejnským majetkem a nehodlají tyto pozice prozatím výrazněji měnit.

²³⁸ „Po stopách Lichtenštejnů“, internetové stránky obecně prospěšné společnosti, <http://www.psli.cz/> (staženo 20. 6. 2015).

„Historický spolek Liechtenstein, o. s.“, internetové stránky občanského sdružení, <http://www.hs-liechtenstein.cz/> (staženo 20. 6. 2015).

Závěr

Česko-lichtenštejnské vztahy prodělaly v posledních letech významnou změnu. Práce se zaměřila na vývoj po roce 2000 a navázala tak na stať diplomantky Jany Pinterové, jež se Lichtenštejnem a Českou republikou zabývala rovněž v rámci diplomové práce.

Společná historie českých zemí a knížecí rodiny Lichtenštejnů, a později i Lichtenštejnska, se utvářela několik staletí. Jak je patrné z historického kontextu, usilovali Lichtenštejnové vždy o maximalizaci mocenského potenciálu, kterou uskutečňovali především skrze zvětšování rodinného majetku. Rozsáhlé majetkové vlastnictví, jehož základem se stala rodová panství na území dnešní České republiky, zajistilo rodině významnou pozici v regionální i evropské politice. Změnu přinesly události po první světové válce. Nově vzniklé Československo, vedené snahou o nové uspořádání politických poměrů a odstranění feudálních relikvů Rakousko-Uherska, významně zasáhlo do vlastnictví Lichtenštejnů na českém území. Definitivní konec pak pro Lichtenštejny v Čechách znamenaly konfiskace zbylého vlastnictví po druhé světové válce.

Rychlá ztráta velkého majetku nutně znamenala úpadek subjektu, jenž po staletí na ekonomických zdrojích zakládal své mocenské postavení. Lichtenštejnové, omezení po roce 1945 již pouze na území svého alpského státu hledali v poválečné době nové zdroje. Kroky, které provedla v poválečné době knížecí rodina, potvrzují tezi, že rozsáhlé majetkové vlastnictví, považují Lichtenštejnové za základ mocenské nezávislosti a síly.²³⁹ Ekonomické reformy a investice, provedené tehdejší korunním princem a dnešním vládnoucím knížetem Hansem Adamem II., učinily z Lichtenštejnů opět velmi silný ekonomický subjekt. Knižecí rodina pak skrze své mocenské postavení jako obchodní subjekt působí pozitivně i na rozvoj Lichtenštejnska jako státu, na němž je fakticky nezávislá.

²³⁹ Poznámka: To potvrzují i teze komise historiků.

Peter Geiger et. al., „Česko-lichtenštejnské vztahy v dějinách a v současnosti: souhrnná zpráva Česko-lichtenštejnské komise historiků“, 161.

Na vzájemný vztah Lichtenštejnů a Lichtenštejnska k českým zemím měla rodová snaha o budování silné zdrojové základny zásadní význam. Lichtenštejnové spatřovali ve ztrátě majetku v Čechách nespravedlnost, ze které byla viněna česká politická reprezentace. Politické změny po roce 1989 přinesly naději na změnu poměrů a Lichtenštejnové, podporovaní na mezinárodní úrovni svým státem, usilovali všemi možnými prostředky o navrácení ztraceného vlastnictví, především pak pozemků. Různé faktory jako například snaha o neprolomení Benešových dekretů či okolnosti provádění konfiskace pro roce 1945 v případě Lichtenštejnů však Českou republiku přiměly, aby neustoupila ze své pozice a trvala dlouhodobě na správnosti svého postupu a stavu věcí. Jelikož se nedařilo v 90. letech, ani před vstupem Česka do Evropské unie najít cestu ke společnému řešení majetkového sporu, přetrvával i historický konflikt. Lichtenštejnsko využívalo všechny možnosti mezinárodního práva i vnitrostátních právních řádů různých zemí k tomu, aby dosáhlo svého cíle, tj. uznání neoprávněnosti zabavení majetku.

Až po roce 2004 a úplné integraci České republiky do mezinárodních evropských struktur došlo postupně k tomu, že Lichtenštejnsko přehodnotilo odmítavou pozici k navázání oficiálního politického styku. Svůj vliv na to mělo soukromé působení knížecí rodiny na českém území a aktivita různých subjektů na české straně. Důležitou roli sehrál Jihomoravský kraj a soukromé osoby, jejichž zásluhou začali Lichtenštejnové opět navštěvovat Českou republiku. Většinou se jednalo o návštěvy za účelem podpory kulturní akce či jiného podobného projektu. Nesporně měla ale přítomnost lichtenštejnské knížecí rodiny na českém území i svůj politický rozměr. O ten se zasloužila i aktivita Jihomoravského kraje. Existovaly ovšem i ekonomické faktory, které zasáhly do vývoje vzájemných vazeb.

Již před navázáním diplomatických styků začala v České republice působit knížecí banka LGT Bank, což poukazuje na to, že soukromé ekonomické zájmy rodiny Lichtenštejnů do jisté míry ustupovaly oficiální rovině. Nepotvrdila se tak v úplnosti teze, že hlavním určujícím faktorem pro existenci normalizovaných vzájemných vztahů je vyřešení majetkoprávní otázky. K navázání diplomatických styků došlo v době, kdy již existovaly soukromé vazby mezi Lichtenštejnem či některými jinými knížecími subjekty a Českem. Nebylo ani třeba definitivně vyřešit majetkovou otázku. Lichtenštejnové přestaly podmiňovat navázání diplomatických styků vyřešením

problematiky restitucí, což lze přičítat právě i existujícím vazbám v soukromém sektoru. Otázka restituce majetku pro Lichtenštejny a Lichtenštejnsko ale není mrtvá. Knížecí rodina ji začala akcentovat při svých návštěvách v České republice, především prostřednictvím českých médií. Snahu o dosažení zvratu v historicky zakořeněném problému dokazuje i současný soudní spor, vedený před českými soudy, o němž pojednává jedna z částí práce.

Ve vývoji vztahů mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem nepochybně došlo k pozitivnímu posunu a obě země se snaží hlavně na poli kulturní spolupráce o aktivní přístup. Příkladem může být pořádání výstav, podporovaných českou i lichtenštejnskou stranou či účast na kulturních akcích. Tomuto úsilí napomáhají i různé spolky a občanská sdružení, jež svou prací přispívají například k rozšiřování povědomí o historii rodu na našem území. Nejvýznamnějším krokem oboustranné spolupráce pak bylo vytvoření komise historiků, která svou tříletou prací významně přispěla ke shromáždění materiálů o společné historii a jejich hodnocení. Činnost historiků přinesla také nové otázky, jež mohou být předmětem dalšího výzkumu a další spolupráce mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou a pomohou tak k zintenzivnění vzájemných vazeb.

Summary

The relations between the Czech Republic and Liechtenstein have undergone a significant development in the recent past. The thesis has concentrated on the development after 2000 and by this it elaborated on the work of Jana Pinterová, whose studies Liechtenstein and Czech Republic in her master thesis as well. The opening part of the thesis deals with the historical context of the bilateral relationship, which has shaped the current cooperation between the two countries to a big extent. The historical chapter describes the creation of Liechtenstein's interests in the Czech territory from medieval ages until the second half of the 20th century. It also introduces the events that lead to the loss of all property of the Liechtenstein royal family as well as common Liechtenstein citizens in the Czech lands.

The second chapter deals in more detail with the issue of restitution, which has been and still is a determining factor in the relations between the Czech Republic and Liechtenstein. This part studies the theoretical basis for forced loss of property and applies these findings to the particular example of the Liechtenstein family. The chapter also offers an overview of a legal dispute that took place in the 1990's over the "Velká vápenka" painting. The length of the litigation, which for some time also demanded the assistance of Germany, is yet another proof of the complexity of the restitution issue.

The third part is dedicated to contemporary Liechtenstein. The country is founded on a particular political system, which is closely connected to the royal family. The immediate link between the state and the Liechtenstein family is based on the historical experience and, moreover, it is entrenched in the constitution of the country. This vastly specific bond between the monarch and the state has a strong influence on the country's external relations. At the same time, Liechtenstein is oftentimes labelled as a "tax haven" or "country of bank secrecy". Although both of these nicknames are overstatements, it is true that Liechtenstein has rather specific tax code and banking sector. Moreover some of the Liechtenstein's banks also have business in the Czech Republic and the Liechtenstein's tax scandal of 2008 influenced both countries.

The fourth part of the thesis assesses specific interactions between the Czech Republic and Liechtenstein, both on the official and informal level. The chapter lists

particular examples of bilateral cooperation, demonstrates the creation of links in the private sector that eventually facilitated the re-establishing of the diplomatic relations and official governmental cooperation. This part is further divided into three branches that study the issue more closely. The three topics are politics, economy, and cultural/civil cooperation. It is mainly cultural and civil society organizations and programs that took part in helping normalize the relations and re-establishing diplomatic contact in 2009. One of the highlights of the cooperation is the establishment of the joint expert-historian committee, which collects data of common history and specializes on clarifying controversial questions of bilateral history. The committee not only explained issues connected with the property of the royal family but also provided new topics, which will allow further research.

Seznam zkratek

BND – Bundesnachrichtendienst

ČNB – Česká národní banka

ČR – Česká republika

FBP – Frei bürgerliche Partei

EHP – Evropský hospodářský prostor

EU – Evropská unie

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

FLS – Fürst Liechtenstein Stiftung

FSV UK – Fakulta Sociálních věd Univerzity Karlovy

HDP – Hrubý domácí produkt

CHF – Švýcarský frank

LIHGA – Liechtensteinische Industrie-, Handels- und Gewerbeausstellung

OSN – Organizace spojených národů

USD – Americký dolar

Seznam pramenů a literatury

1. Prameny

1.1. Právní předpisy

„Europäisches Übereinkommen zur friedlichen Beilegung von Streitigkeiten“, internetové stránky Rady Evropy, <http://www.coe.int/cs/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/09000016800645c4> (staženo 8. 8. 2015).

„Familienvertrag vom 1. August 1842“, internetové stránky Zemského archivu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.e-archiv.li/textDetail.aspx?backurl=auto&etID=42787&eID=2> (staženo 20. 6. 2015).

„Gesetz vom 23. September 2010 über die Landes- und Gemeindesteuern (Steuergesetz; SteG)“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, <https://www.gesetze.li/lilexprod/showpdf.jsp?media=pdf&lgblid=2010340000&gueltigdate=28122015> (staženo 25.6.2015).

„Gesetz vom 21. Oktober 1992 über die Banken und Wertpapierfirmen (Bankengesetz; BankG)“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, <https://www.gesetze.li/lilexprod/showpdf.jsp?media=pdf&lgblid=1992108000&gueltigdate=28122015> (staženo 25.4.2015).

„Hausgesetz des fürstlichen Hauses Liechtenstein vom 26. Oktober 1993“, internetové stránky knížecího domu, <http://www.fuerstenhaus.li/de/fuerstenhaus/geschichte/hausgesetz.html> (staženo 12. 5. 2015).

„Verfassung des Fürstentums Liechtenstein vom 5. Oktober 1921“ v platném znění, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, https://www.gesetze.li/lilexprod/lgsystpage2.jsp?formname=showlaw&lgblid=1921015000&version=5&search_text=verfassung&search_loc=text&sel_lawtype=conso&complist=1&rechts_gebiet=0&menu=0&tablesel=0&observe_date=28.12.2015 (staženo 15. 2. 2015).

1.2. Další dokumenty

„Abänderung der Verfassung (Nr. 87/2001), 1. Lesung“, stenografický protokol z 20. prosince 2001 na internetových stránkách Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=&krit=1&vonjahr=2001&vonmonat=12&bisjahr=2002&bismonat=3&id=1372&backurl=?mode=suche%26txt=%26krit=1%26vonjahr=2001%26vonmonat=12%26bisjahr=2002%26bismonat=3> (staženo 22. 12. 2015).

„Abstimmung 14. - 16. März 2003“, internetové stránky vlády Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.abstimmungen.li/?tid=archivjahr&jahr=2003&mp=2003&mpjahr=2003&mpopen=1> (staženo 28. 2. 2015).

„Application instituting proceedings filed in the registry of the court on 1 June 2001 certain property (Liechtenstein v. Germany)“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/7077.pdf> (staženo 8. 8. 2015).

„Bericht der Verfassungskommission III sowie Stellungnahme der Regierung zu den anlässlich der 1. Lesung der Regierungsvorlage betreffend die Abänderung der Verfassung aufgeworfenen Fragen (Nr. 135/2002) - Stellungnahme der Kommissionsmitglieder (Kommissionsminderheit: Ingrid Hassler-Gerner und Peter Wolff) zum Bericht der Verfassungskommission III“, stenografický protokol 18. prosince 2002 na internetových stránkách Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=Nr.%2087/2001&krit=1&id=1622&backurl=?mode=suche%26txt=Nr.%2087/2001%26krit=1> (staženo 22. 12. 2015).

„Beschluss vom 28. Januar 1998 - 2 BvR 1981/97“, internetové stránky Spolkové ústavního soudu, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/1998/01/rk19980128_2bvr198197.html (staženo 1. 10. 2015).

„Declaration of judge ad hoc Fleischhauer“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/8244.pdf> (staženo 8. 8. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2014, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.llv.li/files/srk/rb14-rechenschaftsbericht-2014-gesamt.pdf> (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2013, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.llv.li/files/srk/Rechenschaftsbericht%202013-mit%20Landesrechnung.pdf> (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2012, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk_rb2012_rechenschaftsbericht_gesamt.pdf (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2011, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk_rb2011_rb_komplett-2.pdf (staženo 28. 12. 2015).

„Landtag, Regierung und Gerichte 2010, Bericht des Landtages, Rechenschaftsbericht der Regierung an den Hohen Landtag, Berichte der Gerichte, Landesrechnung“, internetové stránky zemské správy Knížectví Lichtenštejnsko, http://www.llv.li/files/srk/pdf-llv-rk_rb2010_rb_komplett.pdf (staženo 28. 12. 2015).

„Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko“, internetové stránky Česko-lichtenštejnské komise historiků, <http://cesko-lichtenstejnskakomisehistoriku.cz/wp-content/uploads/2015/11/Memorandum.pdf> (staženo 28. 12. 2015).

„Memorandum zur Frage der Vereinbarkeit des Entwurfes zur Abänderung der Verfassung des Fürstentums Liechtenstein gemäss der am 2. August 2002 bei der Regierung angemeldeten "Volksinitiative" des Landesfürsten und Erbprinzen mit den Regeln und Standards des Europarates und der EMRK“, internetové stránky občanského sdružení „*Demokratiebewegung in Liechtenstein*“, <https://demokratiebewegung.li/de/dokumente/verfassungsdiskussion/Memorandum-EMRKStatut.pdf> (staženo 22. 12. 2015).

„Preliminary objections of the Federal republic of Germany“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, 37, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/8296.pdf> (staženo 12. 10. 2015).

„Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany, no. 42527/98, judgment of 12 July 2001“, internetové stránky Evropského soudu pro lidská práva, http://echr.coe.int/Documents/Reports_Recueil_2001-VIII.pdf (staženo 6. 6. 2015).

„Prohlášení MZV ČR k článku týkajícího se vztahů s Lichtenštejnem“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2009/x2009_05_22_lichtenstejnsko.html (staženo 28. 12. 2015).

„Přehled dosavadních aktivit JMK a Lichtenštejnského knížectví“, internetové stránky Jihomoravského kraje, www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?PubID=125332&TypeID=7 (staženo 28. 12. 2015).

„Summary of the Judgment of 10 February 2005“, internetové stránky Mezinárodního soudního dvora, 4-5, <http://www.icj-cij.org/docket/files/123/8236.pdf> (staženo 8. 8. 2015).

„Tiskové prohlášení MZV ČR – Lichtenštejnsko“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2003/x2003_10_15_lichtenstejnsko.html (staženo 28. 12. 2015).

„Usnesení z 19. zasedání Komise pro meziregionální vztahy Rady Jihomoravského kraje konaného dne 7. listopadu 2006 v budově Žerotínovo nám. 3/5, 601 82 Brno“, internetové stránky Jihomoravského kraje, <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=13087&TypeID=2> (staženo 28. 12. 2015).

„Usnesení vlády České republiky ze dne 13. července 2009, č. 925“, internetové stránky vlády České republiky, [http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/8E39092569FEDECAC12575EF003A623E/\\$FILE/925%20uv090713.0925.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/8E39092569FEDECAC12575EF003A623E/$FILE/925%20uv090713.0925.pdf) (staženo 28. 12. 2015).

Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10, č.j. 27 D 2010/2012 – 24 ze dne 1. února 2013

Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10, č.j. 27 D 2010/2012 – 118 ze dne 29. listopadu 2013

„Volksinitiative vom 2. 8. 2002 zur Abänderung der Landesverfassung, eingereicht von S. D. dem Landesfürsten Hans Adam II. von und zu Liechtenstein und S. S. dem Erbprinzen Alois von und zu Liechtenstein (Fortsetzung)“, stenografický protokol z 19. prosince 2002 na internetových stránkách Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=&krit=1&vonjahr=2002&vonmonat=12&bisjahr=2002&id=1625&backurl=?mode=suche%26txt=%26krit=1%26vonjahr=2002%26vonmonat=12%26bisjahr=2002> (staženo 28. 12. 2015).

„Vorprüfung der angemeldeten Volksinitiative zur Abänderung der Landesverfassung (Nr. 88/2002)“, stenografický protkol z 24. října 2002 na internetových stránkách Zemského sněmu Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.landtag.li/protokolle/default.aspx?mode=suche&txt=&krit=1&vonjahr=2002&vonmonat=10&bisjahr=2002&bismonat=10&id=1572&backurl=?mode=suche%26xt=%26krit=1%26vonjahr=2002%26vonmonat=10%26bisjahr=2002%26bismonat=10> (staženo 28. 12. 2015).

„Výpis z obchodního rejstříku Hilti ČR spol. s r.o., C 3901 vedená u Městského soudu v Praze“, internetové stránky Ministerstva spravedlnosti České republiky, <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=531779&typ=PLATNY> (staženo 22.3.2015).

„Výpis z obchodního rejstříku Hoval spol. s r.o., C 7564 vedená u Krajského soudu v Plzni“, internetové stránky Ministerstva spravedlnosti České republiky, <https://or.justice.cz/ias/ui/rejstrik-firma.vysledky?subjektId=150559&typ=PLATNY> (staženo 22. 3. 2015).

„Závěrečný akt č.j. AF/EEE/XPA/DC/cs 8 k Dohodě o přistoupení k EHP“, internetové stránky Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=7544 (staženo 28. 12. 2015).

1.1. Knižní publikace

Aleš Gerloch, *Teorie práva* (Plzeň : Aleš Čeněk, 2009).

Andreas Brunhart a Zbigniew Dumieński, *Economic development and land issues in Liechtenstein: historical dynamics, current challenges and suggested fiscal remedies*, (Bendern: *Liechtenstein-Institut*, 2015), http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LIAP_049.pdf (staženo 28. 12. 2015).

Čestmír Čepelka a Pavel Šturma, *Mezinárodní právo veřejné* (Praha: C.H. Beck, 2008).

David Beattie, *Liechtenstein: a modern history* (Triesen: van Eck, c2004).

Frank Marcinkowski a Wilfried Marxer, eds., *Öffentlichkeit, öffentliche Meinung und direkte Demokratie. Eine Fallstudie zur Verfassungsreform in Liechtenstein* (Schaan: Verlag der Liechtensteinische Akademischen Gesellschaft, 2010),
http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LPS_47.pdf (staženo 28. 12. 2015).

Hans Adam II., *Stát ve třetím tisíciletí* (Praha: Grada, 2011).

Hanspeter Neuhold a Harald von RIEKHOFF, *Unequal Partners. A Comparative Analysis of Relations between Austria and the Federal Republic of Germany and between Canada and the United States* (Westview Press Boulder: San Francisco and Oxford, 1993).

Christoph Maria Merki a Josef Löffler, *Das Haus Liechtenstein in den böhmischen Ländern vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert: Güter, Rechte, Verwaltung* (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013).

Jan Kuklík, *Mýty a realita tzv. Benešových dekretů* (Praha: Linde 2002).

Jan Filip, *Ústavní právo České republiky 1. Základní pojmy a institut* (Brno : Masarykova univerzita, 2003).

Jaromír Sedláček, *Právní posice rodu knížat z Liechtensteinu a na Liechtensteině podle práva československého* (Olomouc, vlastní náklad, 1928).

Johann Kräftner a Radim Vondráček, *Klasicismus a biedermeier: z knížecích lichtenštejnských sbírek* (Praha: Uměleckoprůmyslové museum ; Vídeň: Liechtenstein Museum, 2010).

Johann Kräftner a Radim Vondráček, *Neoclassicism and biedermeier: from the collections of the Prince of Liechtenstein* (Praha: Uměleckoprůmyslové museum ; Vídeň: Liechtenstein Museum, 2010).

Julius Flicker, *Vom Reichsfürstenstande* (Innsburck: Verlag der Wagnerschen Buchhandlung, 1861),
https://de.wikisource.org/wiki/Vom_Reichsf%C3%BCrstenstande
 (staženo 27. 12. 2015).

Karel Malý, *Dějiny českého a československého práva do roku 1945* (Praha: Leges, 2010).

Marek Vařeka, *Lichtenštejnsko* (Praha: Libri ve spolupráci s Filozofickou fakultou Ostravské univerzity, Centrem pro hospodářské a sociální dějiny, pro.libri a Historickým spolkem Liechtenstein, 2010).

Marek Vařeka a Aleš Zářický. *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmisches Krone* (Ostrava: Philosophische Fakultät der Universität Ostrava, 2013).

Marxer & Partner Rechtsanwälte, *Die liechtensteinische Stiftung*, (Schaan: Liechtenstein-Verlag, 2009), http://www.marxerpartner.com/fileadmin/user_upload/marxerpartner/pdf-downloads/Die_Stiftung_Broschuere_de.pdf (staženo 14.7.2015).

Ondřej Horák, *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním: příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století* (Praha: Libri, 2010).

Otto zu Stolberg-Wernigerode, *Neue deutsche Biographie Band 14*, (Berlin : Duncker & Humblot, 1985), <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0001/bsb00016332/images/index.html?id=00016332&groesser=&fip=eayaenytsqrseayaxdsydenqrsqrseaya&no=6&seite=532> (staženo 20. 9. 2015).

Pavel Juřík, *Liechtensteinové: historie a sídla knížecího rodu* (Praha: Libri, 2015).

Pavel Juřík, *Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů* (Praha: Libri, 2009).

Peter Geiger, et al., eds., *Liechtensteinisch-tschechische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart: Synthesebericht der Liechtensteinisch-Tschechischen Historikerkommission* (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2014).

Peter Geiger et. al., eds., *Česko-lichtenštejnské vztahy v dějinách a v současnosti: souhrnná zpráva Česko-lichtenštejnské komise historiků* (Brno : Matice moravská: Česko-lichtenštejnská komise historiků 2014).

Václav Horčíčka, *Lichtenštejnové v Československu* (Praha: Agentura Pankrác, 2014).

Václav Pavlíček et al., *Benešovy dekrety: sborník textů* (Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002).

Wilfried Marxer, *Das Hausgesetz des Fürstenhauses von Liechtenstein und dessen Verhältnis zur staatlichen Ordnung Liechtensteins* (Bendern: Liechtenstein-Institut, 2003), http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LIB_017.pdf (staženo 28. 12. 2015).

1.2. Studie, kapitoly v knižních publikacích a odborné příspěvky v periodikách

Jana Pinterová, „Knižectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou: od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem“ (diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, 2000).

Josef Mrázek, „Obraz Velká vápenka a majetkoprávní nároky Lichtenštejnů vůči ČR“, *Právní rádce*, 29. srpna 2001, <http://pravnicaradce.ihned.cz/c1-10286100-obraz-velka-vapenka-a-majetkopravni-naroky-lichtenstejnu-vuci-cr> (staženo 12. 2. 2015).

Karel Eliáš, „Ještě jednou k některým otázkám konfiskace podle dekretů prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb.“, *Právník*, č. 11 (listopad 1994), 971-980.

Milan Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 1. část“, *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*, č. 4, (1995), 108-120.

Milan Buben, „Česká zemská šlechta, Liechtensteinové 2. část“, *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*, č. 5, (1995), 99-111.

Ondřej Horák, „Die rechtlichen Aspekte der Eingriffe des Staates in das Vermögen des Fürstenhauses Liechtenstein“, in *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, ed. Jan Županič et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013), 93-104.

Peter Geiger, „Alle enteigneten liechtensteinschen Staatsangehörigen: Wer, was, wo? Was wurde aus dem enteigneten Besitz?“, in *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, ed. Jan Županič et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013), 185-198.

Peter Geiger, „Obraz českých zemí, Československa a České republiky v lichtenštejnských médiích“, *Časopis Matice moravské*, roč. 132, Suppl. 3 (2012), 203-228.

Peter Geiger, „Snahy o znovuzískání a záchranu knížecích statků v letech 1938-1945“, *Časopis Matice moravské*, roč. 132, Suppl. 6 (2013), 63-80.

Peter Geiger, „Z okraje do centra - Lichtenštejnské knížectví a knížecí rod Lichtenštejnů v dějinách tří staletí“, *Časopis Matice moravské*, roč. 132, Suppl. 4 (2013), 21-34.

Roland Marxer, „Die Beziehungen Liechtensteins zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit dem Zweiten Weltkrieg – Nachwirkungen und Entwicklungen bis heute“, in *Liechtenstein und die tschechoslowakischen Konfiskationen von 1945: vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart*, ed. Václav Horčíčka et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013), 141-246.

Rolf Ehlers, „Der Bankenplatz Liechtenstein im Wandel, Struktur, Konkurrenz und Internationalisierung“ (upravený příspěvek přednesený v rámci přednášek Wirtschaftsstandort Liechtenstein - Bedingungen und Perspektiven, BERN, Liechtenstejnsko, 11. května 1993), http://www.liechtenstein-institut.li/Portals/0/contortionistUniverses/408/rsc/Publikation_downloadLink/LIB_001_6_Ehlers_Bankenplatz.pdf (staženo 28. 12. 2015).

Rupert Quaderer, „Liechtenstein und die Tschechoslowakei nach dem ersten Weltkrieg“, in *Das Fürstentum Liechtenstein, die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei: Geschichte der zwischenstaatlichen Beziehungen*, ed. Rupert

Quaderer-Vogt et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013),199-286.

Susane Keller-Giger, „Zwei Länder – ein Fürstenhaus, Ein Beitrag zur wechselvollen Geschichte der Beziehungen zwischen dem Fürstentum Liechtenstein und den böhmischen Ländern, der Tschechoslowakei und der Tschechischen Republik“, in *Das Fürstentum Liechtenstein, die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei: Geschichte der zwischenstaatlichen Beziehungen*, ed. Rupert Quaderer-Vogt et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013),9-197.

Susane Keller-Giger, „Die Bodenreform vor Souveränität“, in *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, ed. Jan Županič et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013),43-52.

Václav Horčíčka, „Die Konfiskation des Eigentums des Fürsten von Liechtenstein“, in *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20.Jahrhundert*“, ed. Jan Županič et al. (Vaduz: Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein, 2013),81-91.

Václav Horčíčka, „Konfiskace majetku knížat z Lichtenštejna v ČSR po druhé světové válce: pohled československých úřadů“, in *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století : der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Zdeněk Hazdra et. al., (Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011), 281-286.

Václav Horčíčka, „Konfiskace majetku knížat von und zu Liechtenstein v Československu po druhé světové válce, 1945-1946“, in *Okupace, kolaborace, retribuice*, Ivo Pejčoch et. al., (Praha : Ministerstvo obrany České republiky, 2010), 166-180.

Václav Horčíčka, „Nástin problematiky působení rodu Lichtenštejnů v českých zemích v období druhé světové války“, *Časopis Matice moravské*, roč. 131, suppl. 3 (2012), 107-119.

Vladimír Handl, „Česká republika a Německo: Jak se vnímají?“, in *Hledání českých národních zájmů. Vnitřní rozmanitost a vnější akceschopnost*, Petr Drulák et. al. (Praha: IIR, 2010), 152 – 173.

2. Sekundární literatura

2.1. Informativní publikace veřejné správy

Isabel Zimmermann, *Liechtenstein in Zahlen 2015* (Vaduz: Amt für Statistik, 2014), 19, <http://www.llv.li/files/as/fl-in-zahlen-deutsch-internet.pdf> (staženo 28.12.2015).

„Wirtschaftsstandort Liechtenstein“, internetové stránky vládní agentury Knížectví Lichtenštejnsko Liechtenstein Marketing, http://www.liechtenstein-business.li/fileadmin/Dateiliste/wirtschaft-li/Dokumente/Downloads/Broschuere_Wirtschaftsstandort_Liechtenstein.pdf (staženo 28. 12. 2015).

2.2. Novinové články, rozhlasové a televizní informace

Adam Bartoš, „Politici se bojí uznání Lichtenštejska. Knížectví žádá majetek na Moravě“, *idnes.cz*, 21. května 2009, http://zpravy.idnes.cz/politici-se-boji-uznani-lichtenstejska-knizectvi-zada-majetek-na-morave-1le-domaci.aspx?c=A090521_140946_domaci_adb (staženo 27. 12. 2015).

APA, „Steueraffäre: Liechtenstein attackiert deutsche Fahnder“, *diepresse.com*, 19. února 2008, http://diepresse.com/home/wirtschaft/economist/363946/Steueraffaere_Liechtenstein-attackiert-deutsche-Fahnder- (staženo 15. 9. 2015).

Barbara Bublíková, „Kauza daňových úniků se šíří do světa“, *ihned.cz*, 28. února 2008, <http://archiv.ihned.cz/c1-23058790-kauza-danovych-uniku-se-siri-do-sveta> (staženo 28. 12. 2015).

Barbora Lukšová, „Lichtenštejnové nechají za miliony opravit hrobku ve Vranově u Brna“, *idnes.cz*, 18. května 2010 http://brno.idnes.cz/lichtenstejnové-nechají-za-miliony-opravit-hrobku-ve-vranově-u-brna-1gh-/brno-zpravy.aspx?c=A100517_210949_brno-zpravy_aja (staženo 28. 12. 2015).

Barbora Lukšová, „Lichtenštejnský panovník Hans Adam II. si z Brna odvezl zlatou medaili“, *idnes.cz*, 6. dubna 2011, http://brno.idnes.cz/lichtenstejnsky-panovnik-hans-adam-ii-si-z-brna-odvezl-zlatou-medaili-1kn-/brno-zpravy.aspx?c=A110406_1561822_brno-zpravy_bor (staženo 28. 12. 2015).

Bloomberg, „Liechtenstein verliert die Superreichen“, *Handelsblatt*, 6. května 2013, <http://www.handelsblatt.com/finanzen/steuern-recht/steuern/steueroase-liechtenstein-verliert-die-superreichen/8167446.html> (staženo 5. 6. 2015).

ČTK, „Data o kontech Čechů v Lichtenštejsku jsou na cestě, začnou se prověřovat“, *Lidovky.cz*, 9. září 2009, http://byznys.lidovky.cz/data-o-kontech-cechu-v-lichtenstejsku-jsou-na-cestě-zacnou-se-proverovat-1rm-/moje-penize.aspx?c=A090909_164905_moje-penize_abc (staženo 29. 12. 2015).

ČTK, „Lichtenštejnská knížecí rodina nechá opravit hrobku ve Vranově“, *Lidovky.cz*, 17. května 2010, http://www.lidovky.cz/lichtenstejska-knizeci-rodina-necha-opravit-hrobku-ve-vranove-pwn-/zpravy-domov.aspx?c=A100517_134354_ln_domov_glu (staženo 28. 12. 2015).

ČTK, „Do daňové aféry jsou zapleteny stovky lidí“, *Lidovky.cz*, 15. února 2008, http://www.lidovky.cz/do-danove-afery-jsou-zapleteny-stovky-lidi-f2s-/zpravy-svet.aspx?c=A080215_144426_ln_zahranici_hel (staženo 28. 12. 2015).

ČTK, „Lichtenštejnové chtěli pozemky v okolí Říčan, soud jejich nárok neuznal“, *idnes.cz*, 12. listopadu 2015, http://zpravy.idnes.cz/soud-neuznal-narok-lichtenstejnu-na-pozemky-f3t-/domaci.aspx?c=A151112_062840_domaci_ane (staženo 28. 12. 2015).

Dagmar Keberlová, „Lichtenstein lehnt Unterzeichnung des Vertrags über die Erweiterung des EWR ab“, *Radio Praha*, 27. října 2003, <http://www.radio.cz/de/rubrik/eurodomino/liechtenstein-lehnt-unterzeichnung-des-vertrags-ueber-die-erweiterung-des-ewr-ab> (staženo 28. 12. 2015).

David Klimeš, „Dohoda s Lichtenštejnou o pozemcích je mnohem lepší než soud, říká historik“, *ihned.cz*, 24. listopadu 2015, <http://archiv.ihned.cz/c1-64894620-mimochodem-davida-klimese-dohoda-s-lichtenstejnou-je-lepsi-nez-soud-rika-historik> (staženo 28. 12. 2015).

DPA a RAS, „Lichtensteins Ruf ist ruiniert“, *Die Welt*, 15. února 2008, <http://www.welt.de/finanzen/article1678860/Lichtensteins-Ruf-ist-ruiniert.html> (staženo 6. 9. 2015).

Georg Mascolo, „Einladung zur Geldwäsche“, *Spiegel Online*, 8. listopadu 1999, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-15045816.html> (staženo 28. 12. 2015).

IZI, „Hrobka Lichtenštejnů září novotou. Opravu zaplatila knížecí rodina“, *Česká televize*, 4. listopadu 2015, <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1613334-hrobka-lichtenstejnu-zari-novotou-opravu-zaplatila-knizeci-rodina> (staženo 28. 12. 2015).

Jiří Hloušek, „Lichtenštejnové se vrátili na Moravu, soukromě“, *aktuálně.cz*, 8. října 2007, <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/lichtenstejnove-se-vratili-na-moravu-soukrome/r~:article:510314/> (staženo 28.12.2015).

Joachim Hoelzgen, „Lichtenstein: Fürst Hans-Adam, der Machthungrige“, *Der Spiegel*, 13. března 2003, <http://www.spiegel.de/panorama/liechtenstein-fuerst-hans-adam-der-machthungrige-a-239975.html> (staženo 28. 12. 2015).

Josef Veselý, „430. schůzka: Zlodějna v národním měřítku“, *ČRo Dvojka*, 23. září. 2003, http://www.rozhlas.cz/toulky/vysila_praha/zprava/430-schuzka-zlodejna-v-narodnim-meritku--228109 (staženo 28. 12. 2015).

LER a AP a DPA, „BND-Zahlungen an Datendieb: Lichtenstein attackiert Deutschland in der Steueraffäre“, *Spiegel online*, 19. února 2008, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/bnd-zahlungen-an-datendieb-liechtenstein-attackiert-deutschland-in-der-steueraffaere-a-536213.html> (staženo 15. 9. 2015).

Marek Pokorný, „Lichtenštejní vedou s Českem spor o majetek. Podle soudu nemají nárok na 600 hektarů pozemků“, *ihned.cz*, 12. listopadu. 2015, <http://archiv.ihned.cz/c1-64853990-lichtenstejni-vedou-s-ceskem-spor-o-majetek-podle-soudu-nemaji-narok-na-600-hektaru-pozemku> (staženo 28. 12. 2015).

Marek Pokorný, „Lichtenštejní kvůli chybnému zápisu zdědili lesy zkonfiskované v roce 1945. Soud jim je zase vzal“, *aktuálně.cz*, 12. listopadu 2015, <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/lichtenstejni-zdedili-lesy-zkonfiskovane-v-roce-1945-soud-ji/r~4a3f044689111e5b440002590604f2e/> (staženo 28. 12. 2015).

Martin Cáp a Tomáš Králíček, „Němci nabízejí tajná data z Lichtenštejska, zn. Zadarmo“, *ihned.cz*, 26. února 2008, <http://zahranicni.ihned.cz/evropa-slovensko/c1-23045670-nemci-nabizeji-tajna-data-z-lichtenstejska-zn-zadarmo> (staženo 28. 12. 2015).

Michael Ferster, „Weshalb ein Monitoring des Europarates nötig ist, Liechtensteins Verfassung auf dem Prüfstand“, *Neue Zürcher Zeitung*, 22. listopadu 2003, <http://www.nzz.ch/article98GFJ-1.333764> (staženo 20. 10. 2015).

Michal Kopp et. al., „Praha neustoupí Lichtenštejsku při případných majetkových nárocích“, *Český rozhlas*, 14. října.2003, <http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomika/ zprava/praha-neustoupi-lichtenstejsku-pri-pripadnych-majetkovych-narocich--90545> (staženo 25. 5. 2015).

Michael Kröger a Corinna Kreiler, „Deutscher Fahndungserfolg: Bundesregierung knöpft sich Liechtenstein vor - Fürstentum kämpft um Ruf als Steuerparadies“, *Spiegel online*, 19. února 2008, <http://www.spiegel.de/politik/debatte/deutscher-fahndungserfolg-bundesregierung-knoepft-sich-liechtenstein-vor-fuerstentum-kaempft-um-ruf-als-steuerparadies-a-536378.html> (staženo 16.9.2015).

Michal Šupálek, „Lichtenštejský kníže: Navrácení majetku ano, ale bez soudů“, *Břeclavský deník*, 1. dubna 2012, http://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/lichtenstejsky-knize-navraceni-majetku-ano-ale-bez-soudu-20120401.html (staženo 28. 12. 2015).

Michal Šupálek, „Kníže Hans Adam II. přijede na Břeclavsko“, *Břeclavský deník*, 16. června 2009, http://www.denik.cz/z_domova/knize-hans-adam-ii-prijede-na-breclavsko-20090616.html (staženo 28. 12. 2015).

Michal Šupálek, „Zámky chci zpět, říká Lichtenštejn Hans Adam“, *Břeclavský deník*, 25. září 2009, http://breclavsky.denik.cz/zpravy_region/lichtenstejnove-by-uvitali-navraceni-majetku.html (staženo 28. 12. 2015).

Patrik Stahl, „Fürst bleibt einer der reichsten in CH/FL“, *Liechtensteiner Vaterland*, 3. prosince 2010, <http://www.vaterland.li/importe/altdaten/wirtschaft/Fuerst-bleibt-einer-der-reichsten-in-CH-FL;art486,72485> (staženo 5. 8. 2015).

Uwe Ritzer, „Die reichsten Monarchen Europas“, *Süddeutsche Zeitung*, 17. května 2010, <http://www.sueddeutsche.de/geld/fuerstenhaus-liechtenstein-die-reichsten-monarchen-europas-1.385816> (staženo 22. 6. 2015).

WAL a AFP a AP, „Steuroase: Berlin will Geschäfte mit Liechtenstein radikal einschränken“, *Spiegel online*, 19. února 2008, <http://www.spiegel.de/wirtschaft/steuroase-berlin-will-geschaefte-mit-liechtenstein-radikal-einschraenken-a-536415.html> (staženo 16. 9. 2015).

WAL a AFP a AP, „Steuerrazzia: Fahnder durchsuchen erneut Banken in München und Hamburg“, *Spiegel online*, 19. února 2008, <http://www.spiegel.de/wirtschaft/steuerrazzia-fahnder-durchsuchen-erneut-banken-in-muenchen-und-hamburg-a-536284.html> (staženo 16. 9. 2015).

Zbyněk Zykmond, Jan Pokorný, Lenka Rafaelová, Martin Drtina, „Údaje o lichtenštejnských kontech přinesly málo informací“, *Český rozhlas*, 1. října 2009, http://m.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/639301 (staženo 28. 12. 2015).

3. Publikované rozhovory

Jan Knížek, rozhovor vedl Jan Pokorný, Ministerstvo financí České republiky, 1. října 2009, <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2009/2009-10-01-vmediich-4119-4119> (staženo 28. 12. 2015).

Petr Kolář, Ivo Šlosarčík a Václav Ledvinka, rozhovor vedl Ivan Hofman, *Radioforum*, ČRo Radiožurnál, 16. října 2003, http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publ_izurnal/_zprava/lichtenstejnsko-a-evropsky-hospodarsky-prostor--90874 (staženo 9. 10. 2015).

Radim Bláha a Adam Junek, rozhovor vedla Jolka Krásná a Jiří Václavěk, Ministerstvo financí České republiky, 13. března 2009, <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2009/2009-03-13-vmediich-4176-4176> (staženo 28. 12. 2015).

S. D. Fürst Hans-Adam II. von und zu Liechtenstein, rozhovor vedl Martin Spieler, *Handelszeitung* Nr. 5, 6. února 2007, http://www.fuerstenhaus.li/de/presse/interviews/dok_archiv-2007/2007_01_31_-_Handelszeitung_Interview_SDF.pdf (staženo 6. 9. 2015).

S. D. Fürst Hans-Adam II. von und zu Liechtenstein, rozhovor vedla Šárka Daňková, *Lidové noviny*, 15. února 2008, http://www.fuerstenhaus.li/de/presse/interviews/dok_archiv-2008/2008_02_15_-_Interview_SDF_mit_Sarka_Dankovax_Lidove_noviny.pdf (staženo 28. 12. 2015).

4. Internetové stránky a internetové příspěvky

4.1. Internetové zdroje a články veřejné správy a samosprávy

„Česko-lichtenštejnská komise česká část (expertní skupina pro česko-lichtenštejnské dějiny)“, internetové stránky Česko-lichtenštejnské komise historiků, <http://cesko-lichtenstejnsskacomisehistoriku.cz/> (staženo 28. 12. 2015).

„Entwicklung internationale Steuerabkommen“, internetové stránky vlády Knížectví Lichtenštejnsko, <http://www.regierung.li/ministerien/ministerium-fuer-praesidiales-und-finanzen/entwicklung-intern-steuerabkommen/> (staženo 22. 10. 2015).

„Jihomoravský kraj se zúčastní veletrhu ve Vaduzu“, internetové stránky Jihomoravského kraje, <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=136937&TypeID=2> (staženo 28. 12. 2015).

„Lichtenštejnský kníže Hans Adam II. navštíví Opavu“, internetové stránky statutárního města Opavy, <http://www.opava-city.cz/cs/lichtenstejnky-knize-hans-adam-ii-navstivi-opavu> (staženo 28. 12. 2015).

„Navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2009/tiskove_zpravy/x2_009_09_08_navazani_diplomatickych_styku_cr_lichtenstejnsko.html (staženo 28. 12. 2015).

„Návštěva lichtenštejnské princezny na jihu Moravy“, internetové stránky Jihomoravského kraje, <http://www.kr-jihomoravsky.cz/Default.aspx?ID=166736&TypeID=2> (staženo 28. 12. 2015).

„Verfassungsbeschwerde gegen die auf Daten aus Liechtenstein ("Steuer-CD") gestützte Anordnung einer Wohnungsdurchsuchung erfolglos“, internetové stránky Spolkového ústavního soudu, http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/DE/2010/bvg_10-109.html (staženo 8. 8. 2015).

„Vztahy mezi Českou republikou a Lichtenštejnským knížectvím“, internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky, http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/historie_a_osobnosti_ceske_diplomacie/druha_svetova_alka_a_jeji_dusledky/lichtenstejnsko_vztahy_s_cr/index.html (staženo 28. 12. 2015).

4.2. Další internetové odkazy a příspěvky

„Basmati Rice Patent, The (Merchant) Prince and the (Punjabi) Paupers“, internetové stránky nevládní organizace ETC Group, http://www.etcgroup.org/sites/www.etcgroup.org/files/publication/415/01/rafigenobasm_atiprince98.pdf (staženo 28. 8. 2015).

„Betrachtung des direktdemokratischen Prozesses zur neuen Verfassung des Fürstentums Liechtenstein unter demokratischen Gesichtspunkten“, internetové stránky občanského sdružení „Demokratiebewegung“, https://demokratiebewegung.li/de/veranstaltungen/dokumente/Schaedler_FL.pdf (staženo 20. 10. 2015).

„Einkommensteuer im Ausland – Liechtenstein“, oficiální portál Evropské unie europa.eu, http://europa.eu/youreurope/citizens/work/taxes/income-taxes-abroad/liechtenstein/index_de.htm (staženo 28. 12. 2015).

„Fürstlicher Profit auf Kosten indischer Reisbauern“, internetové stránky nezávislého spolku EvB, https://www.evb.ch/medien/medienmitteilung/fuerstlicher_profit_auf_kosten_indischer_reisbauern/ (staženo 28. 8. 2015).

„Historický spolek Liechtenstein, o. s.“, internetové stránky občanského sdružení, <http://www.hs-liechtenstein.cz/> (staženo 20. 6. 2015).

„Hoval“, oficiální stránky společnosti Hoval, <http://www.hoval.cz/firma/karolinum>
<http://www.hoval.cz/firma/narodni-divadlo> (staženo 28.12.2015).

„Hoval“, oficiální stránky společnosti Hoval, <http://www.hoval.cz/firma/narodni-divadlo>
(staženo 28. 12. 2015).

„Klasicismus a biedermeier z knížecích lichtenštejnských sbírek“, internetové stránky Ministerstva kultury České republiky, <http://www.mkcr.cz/cz/kulturni-program/klasicismus-a-biedermeier-z-knizecich-lichtenstejnskych-sbirek-57729/>
(staženo 28. 12. 2015).

„Klasicismus a biedermeier z knížecích lichtenštejnských sbírek 6. květen - 17. říjen 2010 Valdštejnská jízdárna“, internetové stránky Uměleckoprůmyslového muzea, <http://www.upm.cz/index.php?page=123&year=2010&id=141&language=cz>
(staženo 28. 12. 2015).

„Liechtenstein“, The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ls.html> (staženo 28. 12. 2015).

„Lichtenštejnský dům“, internetové stránky Městského muzea a galerie Břeclav, <http://www.muzeumbv.cz/lichtenstejnsky-dum/> (staženo dne 28. 12. 2015).

„P. František Holeček: Přijměte mou kající omluvu za špatné skutky, které jsem učinil“, <http://www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=14630> (staženo 29. 12. 2015).

„Po stopách Lichtenštejnů“, internetové stránky obecně prospěšné společnosti, <http://www.pslí.cz/> (staženo 20. 6. 2015).

„Sonderausstellung "Einzug der Künste in Böhmen. Malerei und Skulptur am Hof Kaiser Rudolfs II. in Prag", internetové stránky Rakouské tiskové agentury, http://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20091116_OTS0229/sonderausstellung-einzug-der-kuenste-in-boehmen-malerei-und-skulptur-am-hof-kaiser-rudolfs-ii-in-prag-bild (staženo 28. 12. 2015).

„Vereinfachter Stammbaum: Überblick des fürstlichen Hauses Liechtenstein“, Burg Liechtenstein, <http://www.burgliechtenstein.eu/de/stammbaum.php> (staženo 20.6.2015).

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Majetek knížat z Lichtenštejna a některých dalších členů rodu v českých zemích a v Dolních Rakousích na konci první světové války (mapa)**
- Příloha č. 2: Zjednodušený rodokmen knížecí rodiny (tabulka)**
- Příloha č. 3: Seznam občanů Lichtenštejnska, kterým byl v roce 1945 zkonfiskován majetek v ČSR (tabulka)**
- Příloha č. 4: Úplné znění jednostranného prohlášení Knížectví Lichtenštejnsko, jež je součástí Závěrečného aktu o přistoupení České republiky k EHP (listina)**
- Příloha č. 5: Úplné znění jednostranného prohlášení České republiky, jež je součástí Závěrečného aktu o přistoupení České republiky k EHP (listina)**
- Příloha č. 6: Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko (listina)**
- Příloha č. 7: Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10, č. j. 27 D 2010/2012 – 24 ze dne 1. února 2013 (listina)**
- Příloha č. 8: Usnesení Obvodního soudu pro Prahu 10, č. j. 27 D 2010/2012 – 118 ze dne 29. listopadu 2013 (listina)**
- Příloha č. 9: Přehled vlastnictví subjektu Nadace knížete z Lichtenštejna ke dni 21. prosinci 2015 (tabulka)**
- Příloha č. 10: Přehled exportu a importu Knížectví Lichtenštejnsko do České republiky v letech 2002-2014 (tabulka)**
- Příloha č. 11: Zahraniční finanční nebo úvěrové instituce a pobočky zahraničních finančních nebo úvěrových institucí poskytující přeshraniční služby v ČR (stav ke dni 17. 12. 2015) (tabulka)**

Přílohy